

Iselin Hegdahl Jensen

Språkholdninger i Sandefjord

En kvantitativ sosiolingvistisk undersøkelse av
språkholdninger og språkbruk blant unge i Sandefjord

Masteroppgave i nordisk språk
Institutt for lingvistiske og nordiske studier
Universitetet i Oslo
Våren 2006

FORORD

Denne masteroppgaven markerer avslutningen på en syv år lang utdanning. Det har vært spennende, utfordrende, krevende og veldig lærerikt å skrive en slik oppgave. Jeg har fått muligheten til å fordype meg i interessant faglitteratur og å ha nyttige samtaler med en engasjert og erfaren veileder. Jeg har også fått anledning til å utarbeide en undersøkelse og gjennomføre den ute i det virkelige livet. Jeg er takknemlig som har fått sjansen til å finne ut mer om ungdommers språkbruk og holdninger til talemålet i Sandefjord, som er byen jeg er oppvokst i. Det har vært en glede å møte så mange lærere og unge mennesker som så oppriktig viste interesse for mitt prosjekt og som var behjelpelige i prosjektet som verdifulle og uunnværlige informanter.

Det er en rekke personer som har hjulpet meg på veien frem til det endelige målet, og disse fortjener en takk. Først og fremst vil jeg takke min veileder, Eskil Hanssen, ved Institutt for lingvistiske og nordiske studier ved Universitetet i Oslo som nøye veiledet og oppmuntret meg gjennom denne prosessen. Jeg retter også en takk til faren min som var behjelpelig med å skaffe informanter ved Sandefjord videregående skole. En takk skal også elevene ved Sandefjord videregående skole ha for at de stilte opp som informanter. En stor takk rettes til Bodil Prestårhus, Kristin Amundsen, Jørgen Borge og Gro Anita Arntzen som velvillig stilte opp til opptak av språkprøver. En takk også til Sandar Mållag og Austmannalaget for økonomisk støtte. Takk til Ola Sørensen for korrekturlesning.

Blindern, 9. april 2006

Iselin Hegdahl Jensen

Til Siril

INNHold

FORORD

INNLEDNING.....	1
1. SANNHETER OM SANDEFJORD	2
1.1 HISTORIE.....	2
1.2 GEOGRAFI OG BEFOLKNING.....	2
1.3 NÆRINGS LIV OG SYSSELSETTING	4
1.4 SAMFERDSEL.....	5
1.5 SANDEFJORD OG POLITIKK	6
1.6 PÅ TIDE Å SAMLE TRÅDENE.....	6
2. VIKVÆRSK.....	8
2.1 MORFOLOGI.....	8
2.1.1 Substantiv	8
2.1.2 Verb	9
2.1.2.1 Infinitiv.....	9
2.1.2.2 Svake verb	9
2.1.2.3 Sterke verb.....	9
2.1.2.4 Presens partisipp på <i>-ande</i>	10
2.1.2.5 Refleksive verbformer	10
2.1.3 Personlig pronomener	11
2.1.4 Adjektiv.....	11
2.1.5 Nektingsord.....	11
2.2 FONOLOGI.....	12
2.2.1 Tjukk L.....	12
2.2.2 Retroflekse lyder.....	12
2.2.3 Trykk i ord med fremmedt opphav.....	13
2.2.4 Vokaler og diftonger.....	14
2.2.5 Senkning av korte vokaler.....	14
2.2.6 Elisjon.....	14
3. SOSIAL NETTVERKSTEORI.....	15
4. HOLDNINGER.....	18
4.1 HVORDAN DANNES HOLDNINGER?	20
4.2 SPRÅKHOLDNINGER	21
4.3 ENDRING AV HOLDNINGER OG SPRÅKHOLDNINGER.....	21
4.4 BEVISSTE OG UNDERBEVISSTE SPRÅKHOLDNINGER.....	22
4.5 SALIENS	23

4.6 VIRKNINGER AV SPRÅKHOLDNINGER	24
4.7 VURDERING AV DIALEKT	24
4.8 HOLDNINGSKOMPONENTER I UNDERSØKELSEN	26
4.9 HYPOTESER OM HOLDNINGER OG SPRÅKBRUK I SANDEFJORD.....	26
5. METODE.....	30
5.1 KVALITATIV OG KVANTITATIV OG METODE	30
5.2 KRITIKK AV KVALITATIV OG KVANTITATIV METODE.....	33
5.3 KVANTITATIV ELLER KVALITATIV METODE?.....	34
5.3.1 Hvilken metode velger jeg?	35
5.4 SPRÅKHOLDNINGER OG METODE.....	35
5.4.1 Direkte og indirekte metode	36
5.4.2 Den direkte metode.....	36
5.4.3 Spørreskjema: en direkte metode.....	37
5.4.4 Fordeler og ulemper med spørreskjema.....	37
5.4.5 Åpne og lukkede spørsmål: fordeler og ulemper	38
5.4.6 Feilkilder forbundet med spørreundersøkelser.....	39
5.4.7 Den indirekte metode.....	40
5.4.8 Matched guise-teknikken: en indirekte metode.....	40
5.4.9 Ulike former av matched guise-teknikken.....	41
5.4.10 Fordeler og ulemper med matched guise-teknikken	42
5.4.11 Feilkilder forbundet med matched guise-teknikken	43
5.4.12 Direkte eller indirekte metode i min undersøkelse?	44
5.5 ANDRE SPRÅKHOLDNINGSUNDERSØKELSER.....	44
5.5.1 Utenlandske undersøkelser med matched guise-teknikken	45
5.5.2 Norske språkholdningsundersøkelser med matched guise-teknikken	48
5.5.3 En undersøkelse med spørreskjema og matched guise-teknikken.....	48
5.5.4 Norske undersøkelser med spørreskjema som metode.....	50
6. HOVEDUNDERSØKELSEN	55
6.1 SANDEFJORD VIDEREGÅENDE SKOLE	55
6.2 KRAV TIL INFORMANTENE.....	55
6.3 KRITERIER FOR VALG AV INFORMANTER.....	56
6.4 SOSIALE BAKGRUNNSVARIABLER	57
6.5 FELTARBEID: MATCHED GUISE-UNDERSØKELSEN	58
6.5.1 Språkprøvene.....	58
6.5.2 Vurderingsskalaene	62
6.6 FELTARBEID: SPØRREUNDERSØKELSEN.....	63
6.6.1 Undersøkelsens ulike deler.....	63
6.6.2 Språklige variabler i del 6.....	65
6.6.2.1 Morfologiske variabler	65

6.6.2.2 Fonologiske variabler	66
6.7 GJENNOMFØRING AV UNDERSØKELSEN	67
7. RESULTATER	68
7.1 RESULTATER: KJØNN	68
7.1.1 <i>Bevisste holdninger</i>	68
7.1.2 <i>Oppsummering av bevisste holdninger</i>	72
7.1.3 <i>Ubevisste holdninger</i>	73
7.1.4 <i>Oppsummering av ubevisste holdninger</i>	75
7.2 RESULTAT: STUDIERETNING.....	75
7.2.1 <i>Bevisste holdninger</i>	75
7.2.2 <i>Oppsummering av bevisste holdninger</i>	79
7.2.3 <i>Ubevisste holdninger</i>	80
7.2.4 <i>Oppsummering av ubevisste holdninger</i>	82
7.3 RESULTATER: FORELDRENES UTDANNING.....	83
7.3.1 <i>Bevisste holdninger</i>	83
7.3.2 <i>Oppsummering av bevisste holdninger</i>	88
7.3.3 <i>Ubevisste holdninger</i>	88
7.3.4 <i>Oppsummering av ubevisste holdninger</i>	90
7.4 RESULTATER: FREMTIDIGE UTDANNINGS- OG KARRIEREPLANER	90
7.4.1 <i>Bevisste holdninger</i>	91
7.4.2 <i>Oppsummering av bevisste holdninger</i>	96
7.4.3 <i>Ubevisste holdninger</i>	96
7.4.4 <i>Oppsummering av ubevisste holdninger</i>	98
7.5 RESULTATER: SYN PÅ SANDEFJORD SOM FREMTIDIG BOSTED	98
7.5.1 <i>Bevisste holdninger</i>	98
7.5.2 <i>Oppsummering av bevisste holdninger</i>	103
7.5.3 <i>Ubevisste holdninger</i>	103
7.5.4 <i>Oppsummering av ubevisste holdninger</i>	104
7.6 RESULTATER: FRITID OG SOSIALT NETTVERK.....	105
7.6.1 <i>Bevisste holdninger</i>	105
7.6.2 <i>Oppsummering av bevisste holdninger</i>	108
7.6.3 <i>Ubevisste holdninger</i>	109
7.6.4 <i>Oppsummering av ubevisste holdninger</i>	110
8. DISKUSJON OG OPPSUMMERING	111
9. KONKLUSJON.....	118
SAMMENDRAG	
LITTERATUR	
VEDLEGG	

INNLEDNING

Kurset ”De nordiske sprogsamfund” ved Københavns Universitet med Tore Kristiansen og Inge Lise Pedersen som forelesere inspirerte meg til å undersøke språkbruk og språkholdninger til sandefjordsmålet i forhold til et standardisert språk. Da jeg arbeidet ved Sandefjord videregående skole våren 2005, merket jeg at særlig talemålet til elever på allmennfaglig studieretning hadde innslag av standardspråklige ord. Kunne dette skyldes holdningen til egen dialekt? Var det virkelig slik at de snakket mer standardspråk? Hvordan er egentlig sandefjordsungdommers holdning til egen dialekt? Andre spørsmål jeg ønsket å få svar på var: Hvordan er elever på yrkesfaglig studieretning sin holdning og språkbruk? Har deres språkbruk sammenheng med holdninger? Hvordan er deres selvrapporterte språkbruk? Er det forskjell på hvordan allmennfagselever og yrkesfagselever oppfatter og rapporterer sitt eget talemål? Hvordan er deres bevisste og ubevisste holdninger til egen dialekt? Dette er noen av spørsmålene jeg vil svare på i mitt prosjekt. I dette prosjektet er det holdninger til egen dialekt i forhold til et standardisert språk og om det er forskjeller på språkbruk og språkholdninger blant ungdommer når de deles inn i ulike sosiale grupper som jeg vil undersøke.

Kapittel 1 omhandler aspekter ved Sandefjord som historie, geografi og befolkning, næringsliv, sysselsetting og politikk. I kapittel 2 presenteres den vikkvæske dialekten, og kapittel 3 omhandler sosial nettverksteori. Kapittel 4 tar opp holdninger, holdningsdanning, holdningsendring, bevisste og underbevisste språkholdninger, saliensbegrepet, virkninger av språkholdninger, vurdering av dialekt, holdningskomponenter i undersøkelsen og mine hypoteser. Kapittel 5 behandler metode og forholdet mellom kvalitativ og kvantitativ metode, metodekritikk, metodevalg, metode i forhold til språkholdninger og direkte og indirekte metode. Der ser jeg på fordeler og ulemper med mine metoder, og jeg presenterer andre språkholdningsundersøkelser. Kapittel 6 beskriver skolen der informantene ble hentet fra, Sandefjord videregående skole, krav til informantene, sosiale bakgrunnsvariabler, språkprøvene, spørreundersøkelsen og de ulike språklige variablene. I kapittel 7 presenteres resultatene, mens kapittel 8 gir en diskusjon, oppsummering og konklusjon.

Begrepene ”oslodialekt” og ”sandefjordsdialekt” er brukt i oppgaven fordi jeg ønsket å forenkle begrepsapparatet for informantene, men leseren gjøres herved oppmerksom på at det med ”oslodialekt” menes ”standardspråk”, et talespråk som ligger nærmere skriftspråket bokmål enn talemåten i Sandefjord.

1. SANNHETER OM SANDEFJORD

Her vil jeg presentere Sandefjord og komme inn på aspekter som historie, geografi, befolkning og næringsliv. Jeg vil også se på sysselsetting, samferdsel og det politiske bildet av byen. Grunnen til at jeg har valgt å presentere byen på denne måten er for å gi et bakgrunnsbilde av det området der min språkholdnings- og språkbruksundersøkelse har funnet sted. Jeg vil starte med litt om Sandefjords historie.

1.1 Historie

Sandefjord er en gammel by med menneskelig aktivitet langt tilbake i tid, noe byens historie viser. Bronsealderen og vikingtiden er perioder som har satt spor etter seg i Sandefjord, for fra disse tidene er det gjort tallrike funn i kommunen. I vikingtiden var det stor aktivitet i området i og rundt Sandefjord. Kaupang i Tjølling var et av Nordens største handelsområder. Et av de mest kjente funnene fra vikingtiden er Gokstadskipet, et vikingskip som stammer fra 900-tallet og som ble funnet på Gokstad gård øst for byen i 1880.

Sandefjord er en tradisjonsrik sjøfarts- og kulturby, og byen var ladested allerede i 1680-årene. I 1837 ble det funnet svovelholdig vann og gytje i Sandefjord, og dermed etablerte Heinrich A. Thaulow Sandefjord svovel- og søbad med fokus på sosialt samvær og medisinsk behandling. Dette var en institusjon og attraksjon som plasserte Sandefjord på kartet, og i perioden 1837-1939 var det om lag 50 000 mennesker som gjestet badet både fra inn- og utland. Byen ble et anerkjent kur- og badested og et populært feriemål.

Sandefjord ble kjøpsstad i 1845. Byens viktigste næringsveier ble sjøfart og hvalfangst, og da hvalen på Finnmarkskysten ble fredet i 1904, ble det satset på hvalfangst ved Antarktis. Fra 1905-1914 ble det startet 25 hvalfangstselskaper i Sandefjord, og dette var en periode da sandefjordingene opplevde sterk økonomisk oppgang. Frem til 1960-tallet var Sandefjord den ledende hvalfangerbyen. I 1968 ble kommunene Sandefjord og Sandar slått sammen til én kommune (Henriksen 1998, Lindahl 2005, Caplex 2005).

1.2 Geografi og befolkning

Sandefjord er en bykommune i Vestfold på 121 kvadratkilometer, og kommunen ligger ca. tolv mil syd for Oslo. Sandefjord kommune grenser til kommunene Larvik, Andebu og Stokke, og Nøtterøy og Tjøme er tilgrensende kommuner i Tønsbergfjorden (vedlegg 1). Ifølge Statistisk sentralbyrå ble innbyggertallet pr. 1. januar 2005 målt til 41 289 innbyggere. En sammenligning viser at Sandefjord dermed er den byen i Vestfold med flest innbyggere.

På andre og tredje plass kommer henholdsvis Larvik og Tønsberg, Sandefjords nærmeste omkringliggende byer bare 20-30 km unna. Av de tre byene hadde Sandefjord i perioden 1993-2003 den største befolkningsveksten på 11,2 %, mens nabobyen Tønsberg oppnådde en vekst på 10,1 % og Larvik kun 5,7 %. Statistikken viser at folketallet i Sandefjord i 2020 sannsynligvis vil stige til ca. 46 000 mennesker. Dermed vil byen sannsynligvis fortsette å være fylkets mest folkerike by enda noen år inn i fremtiden. Når det gjelder bosetting, var det i Sandefjord kommune gjennomsnittlig 338,8 innbyggere per kvadratkilometer i 2003. Dette er mye høyere enn den gjennomsnittlige folketettheten for hele Vestfold, som var på 99,4 innbyggere pr. kvadratkilometer det samme året. I 2003 bodde hele 94 % av befolkningen i Sandefjord i tettbygde strøk, og dette er høyere enn gjennomsnittet for resten av fylket som hadde et gjennomsnitt på 83 % som bodde i tettbygd strøk i 2003 (NIV 2005, SSB 2005).

I perioden 1994-2004¹ hadde Sandefjord totalt en innflytting på 17 514 personer, og 14 207 personer ble registrert som utflyttet i denne perioden. Det gir til sammen en nettoinnflytting til Sandefjord på 3307 personer i løpet av disse ti årene. Tønsberg hadde i samme periode totalt en innflytting på 13 603 personer, og 12 467 personer flyttet ut. Det gir til sammen en nettoinnflytting på 2988 personer. I løpet av samme tiårsperiode ble det registrert til sammen 13 603 personer som innflyttere til Larvik og totalt 12 467 utflyttere. Det gir en nettoinnflytting til Larvik på 1136 personer. Sandefjord har da størst nettoinnflytting av de tre byene, og Tønsberg og Larvik kommer på henholdsvis andre og tredje plass. Tallene er hentet fra tabell 05471 fra Statistisk sentralbyrå (her kalt tabell A, vedlegg 2), men utregingen av det totale antallet personer har jeg utført selv for å tydeliggjøre forskjellene mellom de tre byene. Tabell A viser innenlandsk innflytting, utflytting og nettoinnflytting i de tre kommunene. På kommunenivå er alle ett- og to-tall på inn- og utflyttinger endret til 0 eller 3 for å ivareta personvernet (SSB 2005). Flere detaljer finnes i vedlegg 2.

Befolkningens aldersfordeling kan fordeles på følgende fem grupper: 1. 0-5 år, 2. 6-15 år, 3. 16-19 år, 4. 20-66 år og 5. 67 år og eldre. På bakgrunn av Statistisk sentralbyrås interaktive tabell 03026 (tabell B, vedlegg 3), som viser befolkningens aldersfordeling etter region, kjønn og alder, har jeg summert tallene for menn og kvinner i hver aldersgruppe i regionene Tønsberg, Larvik og Sandefjord og laget en tabell med det totale antallet personer i hver aldersgruppe. På bakgrunn av dette har jeg regnet ut det totale befolkningsantallet i byene Tønsberg, Larvik og Sandefjord (tabell C, vedlegg 3). Disse to utregningene danner grunnlaget for tabell D i vedlegg 3 der jeg har regnet ut den prosentvise fordelingen av

befolkningene i hver aldersgruppe i de tre byene. Tallene i tabell B, som danner grunnlaget for resten av utregningene, er tall fra 1. januar 2005. Tabell D, som viser prosentvis fordeling i de ulike aldersgruppene, viser at det ikke er voldsomme forskjeller mellom de tre byene, men Sandefjord har prosentvis noen flere barn og unge i aldersgruppene 0-5 og 6-15 år. I aldersgruppen 16-19 år er det Larvik som har prosentvis flest mennesker, mens Sandefjord kommer på andreplass i denne gruppen. På andreplass kommer Sandefjord også i gruppen 20-66 år, slått av Tønsberg med 0,4 %. Tønsberg har 1,1 % flere mennesker i gruppen 20-66 år enn Larvik. I aldersgruppe nr. 5, 67 år og eldre, viser det seg at det er Larvik som har prosentvis flest eldre mennesker, mens Sandefjord her er den byen med prosentvis færrest eldre mennesker. Larvik har nesten 1 % flere eldre mennesker enn Sandefjord i aldersgruppen 67 år og eldre.

1.3 Næringsliv og sysselsetting

På grunn av sin geografiske beliggenhet ved sjøen har Sandefjord alltid hatt skipsfart som en viktig del av næringsgrunnlaget. I Sandefjord har flere kjente rederier sin bakgrunn. Et gammelt, kjent rederi var "Kosmos" med Anders Jahre i spissen.

I 1926 startet Odd Gleditsch Jotun Fabrikker. Han hadde i flere år drevet forretning med fargehandel og skipsrekvisita i Sandefjord, og fra tre år etter oppstarten kunne Jotun skilte med store leveringer av bunnstoff og skipsmaling til hvalfangerflåten i Sandefjord, Tønsberg og Larvik (Olstad 1995). I dag er Jotun en av de største og mest kjente bedriftene fra Sandefjord. Konsernet har 36 fabrikker og totalt 4750 ansatte både i inn- og utland. Av de 880 som er ansatt i Norge, er 680 ansatt i Sandefjord (Jotun 2005).

IKT er en stor næring i Sandefjord. Byen har vært vugge for IKT-bedrifter som Santech Micro Group, Locus, Network Electronics, Komplett Data AS og Netshop, som til sammen har 527 ansatte i Sandefjord.

Når det gjelder sysselsetting i Sandefjord generelt, var 65 % av befolkningen mellom 16-74 år med bosted i kommunen yrkesaktive i 2003, viser tall fra Statistisk sentralbyrå. Landsgjennomsnittet lå da på 69 %. Totalt var 70 % av mennene yrkesaktive, og 61 % av kvinnene var yrkesaktive i 2003. De sysselsatte fordeler seg ulikt i primær-, sekundær- og tertiærnæringene. Bare 1,5 % av de sysselsatte arbeidet innenfor primærnæring, 23,4 % var sysselsatt i sekundærnæring, mens hele 75,2 % arbeidet i tertiærnæringene. Sysselsatte

¹ Grunnen til at det oppgis perioden 1994-2004 her og ikke 1993-2003 slik jeg gjør ovenfor, er at programmet i Statistisk sentralbyrå ikke opererer tall fra 1993 og fremover i behandlingen av inn- og utflytting.

fordelt etter sektor viser at 22,9 % arbeidet i offentlig forvaltning og 77,1 % i den private sektor i 2003. Netto innpendling viser at Sandefjord går i minus i antall innpendlere, og tallet på antall innpendlere til byen i 2001 var på -1194 personer. Den prosentvise andelen av befolkningen (fra 16 år og oppover) som hadde høyere utdanning i Sandefjord i 2002 var på 19,7 %, og dette var noe under landsgjennomsnittet på 22,3 % (SSB 2005).

1.4 Samferdsel

Sandefjord har gode kommunikasjoner. Vestfoldbanen stopper i sentrum av byen. NSB har 13 daglige avganger mellom Oslo og Sandefjord, og total reisetid er i underkant av to timer.

Flere busselskaper har Sandefjord på sin rute. Nor-way bussekspress har følgende ruter gjennom Sandefjord: Sørlandsekspressens rute 190 Oslo-Grenland-Kristiansand, rute 210 mellom Kristiansand og Sarpsborg og også rute nr. 182 Telemarksekspressen, som går mellom Seljord og Tønsberg, stopper i Sandefjord. Torp-ekspressen har flere daglige avganger mellom Oslo og Sandefjord lufthavn Torp. Fra januar 2006 vil NSBs busselskap Nettbuss frakte passasjerer mellom Stavern, Larvik, Sandefjord og Oslo med avganger i begge retninger hver annen time.

E18 passerer gjennom kommunen kun få kilometer unna sentrum, og med bil tar det kun 1,5 time til Oslo. Fra Sandefjord kan man også følge riksvei 303 til Tønsberg og Larvik, mens riksvei 303 går nordover mot Andebu. Reisetiden fra Sandefjord til Tønsberg med bil eller tog er kun 30 minutter, og til Larvik er reisetiden kun 20 minutter med bil eller tog.

Sandefjord lufthavn Torp har forbindelser til flere destinasjoner i Europa, bl.a. London, Liverpool, Newcastle, Glasgow, Frankfurt, Nice, København og Alicante. Lufthavnen har de siste to årene ifølge passasjerstatistikkene hatt et passasjertall på over én million reisende, og tallene er foreløpig høyere i 2005 enn årene før (Torp 2005).

Color Line gir byen et internasjonalt preg og plasserer Sandefjord på kartet med sin fergeforbindelse til Strømstad. Daglig er det fem avganger både fra Sandefjord og Strømstad med selskapets to ferjer. I 2003 nådde denne fergeforbindelsen historisk rekord med 1,2 millioner passasjerer (Color Line 2005). Alt i alt indikerer dette at det fra Sandefjord er en rekke kommunikasjonsmuligheter både med buss, bil, tog, fly og båt.

1.5 Sandefjord og politikk

Nedenfor fremstilles en tabell over den prosentvis andelen av stemmene fordelt på de ulike partiene ved kommunestyrevalget i Sandefjord i 2003 og ved stortingsvalget i 2005:

Parti	Kommunestyrevalg 2003	Stortingsvalg 2005
Fremskrittspartiet	26,0	31,9
Høyre	25,3	18,1
Arbeiderpartiet	18,6	27,9
Sosialistisk venstreparti	13,0	7,6
Andre partier	6,0	2,3
Kristelig folkeparti	5,3	5,6
Venstre	3,3	4,9
Senterpartiet	2,0	1,8

I kolonnen som viser kommunestyrevalget i 2003, er partiene rangert etter størrelse, mens det er de *ikke* i kolonnen over stortingsvalget i 2005. Tabellen viser at Fremskrittspartiet var det partiet som ble valgt av flest sandefjordinger både ved siste kommunestyrevalg og siste stortingsvalg. Tradisjonelt har Høyre hatt god oppslutning i Sandefjord, og byen har i flere år vært en "Høyre-by". Ved begge disse valgene fikk de ikke-sosialistiske partiene til sammen større oppslutning enn de sosialistiske eller "rødgrønne" partiene. Ved kommunestyrevalget i 2003 var det en valgdeltagelse på 56,9 %, mens det var en valgdeltagelse på hele 76 % ved stortingsvalget høsten 2005 (SSB 2005, Aftenposten 2005).

1.6 På tide å samle trådene

Det er på tide å samle trådene av de foregående kapitlene om Sandefjord. Med sin sentrale og vakre plassering ved sjøen på Sør-Østlandet, har byen vært et sentrum for handel, sjøfart og turisme, og særlig folk fra hovedstaden, eller "hyttefolket" setter sitt preg på byen i sommermånedene slik at folketallet i denne tiden øker til det dobbelte av hva det normalt er. Den korte avstanden til hovedstaden gjør at Sandefjord har fått tilnavnet "Den siste pendlerbyen", og pendling til hovedstaden er ikke uvanlig. Utbyggingen av Sandefjord lufthavn Torp og muligheter for fergeforbindelse til Sverige har bidratt til at Sandefjord har høstet økonomiske gevinster i tillegg til økt aktivitet innen samferdsel og turisme. I motsetning til Larvik, som man tradisjonelt har sett på som en "arbeiderby", opplevde Sandefjord i hvalfangertiden mye velstand og sterke klasse skiller, noe som generelt har stor betydning for språket, og velstanden kan kanskje gjenspeiles i det politiske bildet av de to byene. De borgerlige partiene har tradisjonelt stått sterkest i Sandefjord, og i Larvik har tradisjonelt Arbeiderpartiet stått sterkest (Lindbekk 2001). Mitt personlige inntrykk av

Sandefjord er at dette er et homogent samfunn der man er opptatt av blant annet statussymboler og ikke å skille seg ut altfor mye. I dag er Sandefjord Vestfolds største by, og utviklingen ser ut til å holde seg i noen år fremover. Sandefjord har størst nettoinnflytting av de tre byene Sandefjord, Tønsberg og Larvik. Folk i Sandefjord får i dag en rekke språklige impulser fra folk utenfra. Summen av faktorene som velstand, klasseskiller, politikk, befolkningsvekst og økt aktivitet innen samferdsel kan ha innvirkning på det språklige. Vannebo (1987) skriver at det i mange norske bymål ofte er en motsetning mellom en basisdialekt og et ”høyere” talemål som har støtte i standardspråket. Fordi standardspråket er utbredt blant den delen av bybefolkningen som har størst sosial og økonomisk innflytelse, og fordi standardspråket generelt må sies å ha stor prestisje, kunne en vente at det ”høyere” talemålet spredte seg på bekostning av basisdialekten (Vannebo 1987). At standardspråket har vært forbundet med velstand og prestisje, er noe folk er bevisste på og har kunnskap om slik at de på bakgrunn av dette bevisst kan komme til å endre sin talemåte.

2. VIKVÆRSK

Sandefjordsdialekten tilhører det vikværske målføreområdet som omfatter dialektene i Østfold, Vestfold, Grenland og nedre Buskerud (vedlegg 4). Sandefjord ligger i det vestvikværske området, som er området vest for Oslofjorden. I dette kapitlet vil jeg gi en oversikt over generelle trekk ved vikværsk med spesielt søkelys på Sandefjord. Kapitlet er basert på kapitlet om den vikværske dialekten av Endresen (1990) i *Den store dialektboka*.

2.1 Morfologi

Her vil jeg gå gjennom hvordan substantiv, verb, pronomer og adjektiv bøyes i vikværsk særlig med henblikk på bøyingsformene som er karakteristiske for sandefjordsmålet. Etter dette delkapitlet vil jeg gå videre og beskrive særegne fonologiske aspekter ved vikværsk. Jeg starter morfologidelen med substantivbøyningen i vikværsk.

2.1.1 Substantiv

Flertallsendelsen *-ær* i substantiv anses som et av de mest særegne trekkene ved den vikværske dialekten. I substantivbøyningen kommer dette til uttrykk i bøyning av hankjønnsord i ubestemt form flertall. I bestemt form flertall har hankjønnsordene endelsen *-ane*. Han- og hunkjønnsord har også forskjellige endelser i bestemt form entall, for hankjønnsord har endelsen *-en*, mens hunkjønnsord der karakteriseres ved endelse på *-a*. Nedenfor vises to eksempler på disse mest produktive mønstrene:

Hankjønn:

båt	båten	båtær	båtane
-----	-------	-------	--------

Hunkjønn:

jente	jenta	jenter	jentene
-------	-------	--------	---------

Intetkjønn:

Intetkjønnsord har tre hovedmønstre:

1.	epLe	epLe	epLe (r)	epLene/a
2.	egg	egge	egg	egga
3.	hus	huse	huser	husene

Det er mønster nummer 1 og 2 som er ekspansive. Jahr (1990) skriver at former som *huser*, *taker* og lignende er i tilbakegang de fleste steder i det vikværske til fordel for bøyningen som finnes i for eksempel *hus-husa* og *fat-fata*. Der deler jeg hans syn. Det er relativt sjelden jeg har hørt unge mennesker bruke ubestemt form flertall med *-er* endelse intetkjønn.

2.1.2 Verb

2.1.2.1 Infinitiv

Innenfor vikkværsk er det et skille mellom dialekter som har og mangler kløyvd infinitiv. I dialektene med kløyvd infinitiv heter det i infinitiv *kaste* og *finne*, men *kåmma* og *setta*, mens i dialekter uten kløyvd infinitiv heter det *kaste*, *finne*, *kåmme* og *sette*. I Vestfold er det kun Larvik som ikke har kløyvd infinitiv, og dermed har Sandefjord kløyvd infinitiv. Overalt er det infinitivsendelsen *-e* som er den produktive, det innebærer at alle nye verb som kommer inn får *-e* endelse. Også verb som tradisjonelt har hatt *-a* får ofte *-e* i stedet. Etter min mening er det også her slik at man oftest hører eldre mennesker bruke endelsen *-a* i infinitiv, og at de yngre i Sandefjord velger endelsen *-e*.

2.1.2.2 Svake verb

Svake verb kan deles inn i fire grupper:

1.	å kaste	kastær	kasta	har kasta
2.	å gLømme	gLømmer	gLømte	har gLømt
3.	å leve	lever	levde	har levd
4.	å nå	når	nådde	har nådd

Bøyningsmønsteret i gruppe 1 er det produktive. I bokmål finnes ikke formen *kastær*, for der har dette verbet endelsen *-er* i stedet for *-ær* i presens.

2.1.2.3 Sterke verb

Sterke verb i det vikkværske området har mer variasjon i preteritums- og partisippformene enn de svake verbene. Endresen (1990) opererer med seks ulike grupper som hører til ulike geografiske områder innenfor det vikkværske området. Jeg vil her stille opp tabellen som Endresen (1990) stiller opp for å vise de seks ulike gruppene.

Gruppe 1	Gruppe 2	Gruppe 3	Gruppe 4	Gruppe 5	Gruppe 6
biti	biti	bite	biti	beti	bete
krypi	krypi	krype	krøpi	krøpi	krøpe
sitti	sotti	sotte	søtti	sotti	sotte
drekki	drokki	drokke	drøkki	drokki	drokke
finni	fonni	fonne	fønni	fonni	fonne
kåmmi	kåmmi	kåmme	kåmmi	kåmmi	kåmme

Typisk for gruppe 1 er endelse på *-i* i perfektum. Gruppe 1 er bortimot enerådende i vestvikkværsk. Dette er den ekspansive gruppen, og den finnes i alle vestvikkværske bymål unntatt Kragerø som har gruppe 3. Sandefjord tilhører vestvikkværske bymål og har altså

gruppe 1, som også finnes i Oslo, som det er sannsynlig at disse formene stammer fra. Formene i gruppe 1 er på vei inn i de andre bymålene i Østfold, og de er innført i Moss. Som et eksempel blir verbet *å bite* i Sandefjord bøyd på følgende måte:

å bite	biter	bæit	har biti
--------	-------	------	----------

En sammenligning med bokmål viser at formene *bæit* i preteritum og *biti* i perfektum ikke er representert der, for bokmål har kun formene *bet* og *har bitt*. Formene i gruppe 2 er eldre vestvikkværske former som har blitt erstattet av formene i gruppe 1 i alle bymålene, og denne overgangen skjedde i mellomkrigstiden i Skien og Porsgrunn. Også i gruppe 2 ender verbene på *-i*, men verbene *sitte*, *drikke* og *finne* har [o] som første vokal i verbet i perfektum, som i for eksempel *sotti* og *drokki*. I gruppe 3 ender alle verbene på *-e* i perfektum. Tradisjonelt har indre Østfold formene under gruppe 2, mens ytre Østfold har hatt formene under gruppe 3. Gruppe 4, 5 og 6 er østvikværske former. Gruppe 4 finnes i indre Østfold, og her ender alle verbene på *-i* i perfektum, mens den første vokalen i verbene *krype*, *sitte*, *drikke* og *finne* er der blitt til [ø], for eksempel *krøpi*. Gruppe 5 finnes i Midt-Østfold, og også her ender alle verbene på *-i* i perfektum. Denne gruppen er identisk med gruppe 2 når det gjelder alle verbene unntatt *bite* og *krype*, som heter henholdsvis *beti* og *krøpi* i perfektum. Gruppe 6 tilhører ytre Østfold og har *e*-endelse i perfektum, slik som gruppe 3. Gruppe 2 og 5 har fire identiske former, og gruppe 3 og 6 har fire identiske former (Endresen 1990).

2.1.2.4 Presens partisipp på *-ande*

Presens partisipp med endelse på *-ande* blir påpekt av Dahl (2000) som typisk for sandefjordsmålet. Eksempler på dette er *springande*, *hoppande* og *dansande*. I standardtalemålet på Østlandet eller i bokmål finner vi kun formene *springende*, *hoppende* og *dansende* med endelse på *-ende*. Min oppfatning er at dette er en variabel folk fra Sandefjord er bevisste på, og det er en variabel som ikke har særlig høy status fordi den skiller seg fra standardisert språk.

2.1.2.5 Refleksive verbformer

Refleksive verbformer på *-as* blir også nevnt som et typisk trekk for sandefjordsmålet av Dahl (2000). Eksempler på dette er *trivas* og *hørās*. Denne formen finnes ikke i standardtalemålet, for der er formene henholdsvis *trives* og *høres*.

2.1.3 Personlig pronomen

Første person entall heter de fleste stedene i det vikværske området *jæi*, og den trykksvake formen er *jæ*. Disse formene i objektsform heter *mæi* når formen er trykksterk, men *mæ* når den er trykksvak. Andre person entall heter, som i bokmål, *du* i subjektsform, og *dæi* i objektsform når det er trykksterkt. Når formen brukes trykksvakt, heter det *dæ*. Når det gjelder 3. persons pronomen opererer Endresen (1990:97) med følgende selvstendige og uselvstendige former:

Selvstendige	Uselvstendige
han	-en /-n
ho/hu	-o/-a
de	-de/-re
dem	-dem/-rem

Det vil ikke bli aktuelt å undersøke 1. og 2. personlig pronomen i denne undersøkelsen, for formene *jæi/jæ* i 1. person og *dæi/dæ* i 2. person er former som finnes også andre steder i landet, som for eksempel i Oslo bymål (Wiggen 1990).

Endresen (1990) skriver at i Vestfold er det stort sett *ho* som brukes. Lindbekk (2001) påpeker at det er en utbredt oppfatning blant innbyggerne i Larvik, Sandefjord og Tønsberg at det er ulik bruk av formene *ho/hu* i disse byene. Hans oppfatning er at innbyggerne i disse byene oppfatter *ho* som typisk for Sandefjord, og *hu* som en typisk form for Tønsberg og Larvik. Han påpeker at han ikke kan gå god for at dette er korrekt, men etter å ha bodd 20 år i Sandefjord er jeg absolutt enig i dette utsagnet.

2.1.4 Adjektiv

Bøyning av regelrette adjektiv i vikværsk fremgår av følgende to eksempler:

Positiv	Komparativ	Superlativ
fin	<i>finære</i>	<i>finast</i>
høy	<i>høyære</i>	<i>høyast</i>

Det som er karakteristisk for adjektivbøyningen, er at komparativ har endelsen *-ære*, og *-ast* er endelsen i superlativ (Dybvik 1994:54-55, sitert i Lindbekk 2001:54).

2.1.5 Nektingsord

Nektingsordet er verken en del av morfologien eller fonologien. Nektingsordet *ikke* dominerer i Sandefjord, og denne formen er enerådende i bymålene i Vestfold. I min undersøkelse vil det derfor være uinteressant å undersøke *ikke* i forhold til andre former som *ikkje*, *itte* og *ente*. Jeg er klar over at konteksten for samtalen kan avgjøre om man bruker den fullstendige formen

eller kortformen, men jeg har allikevel valgt å ta den med i undersøkelsen. Uansett form av nektingsordet finnes det overalt kortformer av dette ordet, og *ikke* blir ofte i Sandefjord forkortet til *-ke*. For eksempel blir uttrykkene *jeg var ikke* til *jæ va-ke*, og *kan ikke* blir til *kanke* (Endresen 1990). Ordet *kanke* slik Endresen (1990) skriver det uttales mer presist /kaŋkə/, dvs. med assimilasjon av [n] og [k]. Dette er elisjon, og av den grunn vil jeg bare undersøke nektingsordet *ikke* i fullstendig form kontra kortformen *-ke* under variabelen *elisjon* som er en fonologisk variabel.

2.2 Fonologi

Her vil jeg ta for meg tjukk l, retroflekse lyder, trykk i fremmedord og vokaler og diftonger, senkning av korte vokaler og elisjon i vikværsk spesielt med tanke på sandefjordsmålet.

2.2.1 Tjukk L

Sandefjord ligger i området med tjukk l. En veldig stor del av tjukk-l-området har fått assimilasjon av norrøn rð, der assimilasjonsproduktet har falt sammen med tjukk l. Det finnes tjukk l etter både gammelnorsk l og rð. Tjukk l blir brukt både for [l] og [rd] i skriftspråket, og i denne oppgaven vil jeg heretter bruke L som symbol for tjukk l. Et eksempel som har tjukk l i tale, og [l] i skrift, er ordet *vepsebol* som uttales *vepseboL*, og et eksempel som viser at tjukk l er brukt for [rd] i skrift er *bord* som uttales *boL*, på samme måte som *vepseboL*. Også ord som *jorde* og *ffjord* kan ha uttale med tjukk l eller [r]. Andre eksempler på ord med tjukk l er: *soL* (sol), *jæLpe* (hjelp), *håLme* (holme), *kLo* (klo), *bLa* (blad) og *ramLe* (ramle) (Sandøy 1996, Lindbekk 2001).

2.2.2 Retroflekse lyder

I tillegg til tjukk l finnes det andre ”tjukke” lyder, som for eksempel lyden i ordet *surt*. Der er [rt] smeltet sammen til én lyd. Heretter brukes følgende symbol for denne lyden: ʈ. Denne lyden kalles ”retrofleks t”, og dialekter som har ʈ har også retrofleks *d*, *l*, og *n*. For at *d*, *t*, *l* og *n* skal danne retroflekse lyder, må de ha en [r] foran. For ”retrofleks d” vil jeg heretter bruke symbolet ɖ², og symbolet ɭ og ɮ symboliserer henholdsvis ”retrofleks l” og ”retrofleks n”. Eksempel på ɖ finnes i ordet *ferdig*, og i ordet *perle* finnes den retroflekse ɭ. Også lyden ʂ hører med her, og denne lyden finnes i navnet *Anders*. Eksempel på retrofleks n, eller ɮ, finnes i ordet *ørn*. Sandefjordsmålet har assimilasjon av [l] og [n] i ord som *sykkelen* og

Bibelen som uttales med retrofleks *n*, dvs. henholdsvis *sykkæŋ* og *bibæŋ*. I tillegg har disse ordene en uttale med /æ/ selv om disse ordene ikke har [æ], men [e] i ubestemt form entall, for der har de følgende former: en *sykkel* og en *bibel*. Gulbrandsen (1975) pekte i 1975 på at disse formene var kommet inn blant de unge i Tønsberg, mens de eldre informantene hadde formen *sykkeln*. Gulbrandsen mente at dette måtte skyldes påvirkning fra oslomålet (Gulbrandsen 1975, sitert i Dahl 2000:153).

De retroflekse lydene finnes i østnorsk, og vikkværsk er for det første en del av østnorsk; ergo har vikkværsk retroflekse lyder. For det andre er det slik at alle dialekter som har tjukk *l*, også har retroflekser (Jahr 1990). I denne undersøkelsen vil jeg ikke studere fenomenet retroflekse lyder generelt fordi slike lyder er ikke spesielle bare for Sandefjord, men hele det østnorske området. Også folk som snakker ”standardspråk” har disse lydene. Jeg vil kun undersøke assimilasjonen av [l] og [n] i ord som *sykkelen*. På en side påpeker Lindbekk (2001) at det ikke eksisterer noe sosialt press mot disse lydene, men som jeg nevnte tidligere, påpeker Bjellås (2001) på en annen side at *sykkærn* er en form som er stigmatisert, og det har en parallell i standardmålet. Lydbildet til ordet *sykkærn* avviker mye fra leseuttalen *sykkelen*. Av den grunn vil jeg undersøke assimilasjonen av [l] og [n] i ordet *sykkelen*.

2.2.3 Trykk i ord med fremmendt opphav

Trykk på første stavelse i ord av fremmendt opphav er et fenomen som skiller mange østnorske og trøndske dialekter fra andre norske dialekter, for de har trykket slik: *'tellefon*, *'kontinggent*, *'soldat*, *'rossin* og *'gitar*. I vikkværsk er dette trykket dominerende i Buskerud og Østfold, mens Grenland derimot har trykket på siste stavelse på følgende måte: *telef'on*, *konting'gent*, *sol'dat*, *ro'sin* og *gi'tar*. Det finnes enkelte ord som har trykket på første stavelse, for eksempel *'tobbak*, *'kLoakk* og *'politi*. Ifølge Endresen (1990) står Vestfold i en mellomstilling mellom Buskerud og Grenland, for i Tønsberg er det hos de fleste språkbrukerne trykk på første stavelse i for eksempel *'bensin* og *'kvatjer* (kvarter, dvs. 15 min), mens for eksempel *siga'rett*, *tra'fikk* og *sol'dat* har trykket på andre stavelse. Der er ofte slik at yngre språkbrukere har trykket på første stavelse, mens eldre har trykket på andre stavelse. Endresen (1990) peker på at Vestfolddialekten står under sterk innflytelse fra folkemålet i Oslo, og om sommeren setter osloturistene kurs mot den vikkværske kysten.

² Grunnen til at dette symbolet skiller seg ut fra de andre symbolene som representerer retrofleks *n*, *t*, *l* og *s*, er at et tilsvarende symbol for retrofleks *d* ikke var tilgjengelig i min versjon av Word.

2.2.4 Vokaler og diftonger

Vokalsystemet i de vikkværske målførene består av ni korte og ni lange vokaler, som er vanlige i flere deler av Norge. Når det gjelder diftonger, har de norrøne diftongene *ei*, *ey* og *au* blitt til *æi*, *øy* og *æu/ævv* i vestvikkværsk. Eksempel på *æu* finnes i *sæu/sævv* (sau), *sæus/sævs* (saus) og *hæuk/hævk* (hauk) (Endresen 1990:92). Man kan høre at diftongen *æu* har blitt monoftong. Dahl (2000) nevner også at sandefjordsdialekten har diftongen *-ei* i ord som har lang *-e* i standardtalemålet. Jeg velger å skrive diftongen som *-æi* i disse ordene i sandefjordsdialekten. Endresen skriver også *-æi* og ikke *-ei*. Eksempler på dette er ord som *bæit* (beit), *væit* (veit), *bæin* (bein) og *bLæi* (ble), som i standardtalemålet har lang *-e*, slik: *bet*, *vet*, *ben* og *ble*.

2.2.5 Senkning av korte vokaler

Senkning av korte vokaler vil si at de uttales lenger nede i vokalfirkanten (Sandøy 1992). Senkning finnes både i sandefjordsdialekten og i Oslo bymål. I Sandefjord finnes senkning av *-i* til *-e*, *-y* til *-ø* og *-e* til *-æ*. Eksempler på senkning fra *-i* til *-e* er *rektig* i stedet for *riktig*, som finnes i standardtalemålet. I ordet *pønte* er *-y* blitt senket til *-ø*, og standardtalemålet har i stedet *pynte*. Senkning fra *-e* til *-æ* finner vi i ordet *helg*, som i sandefjordsdialekten heter *hælj* (Dahl 2000).

2.2.6 Elisjon

Elisjon er utelatelse av en eller flere lyder. Kristiansen (1995) påpeker at vikkværingene har lett for å trekke sammen ord i samtaler av uformell art, og dette er et kontekstbestemt språktrekk. I min undersøkelse ser jeg på enklitiske former av personlige pronomen og nektingsordet *ikke*. Eksempel på elisjon er *har-u* i stedet for *har du* og *kanj* i stedet for *kan ikke*.

3. SOSIAL NETTVERKSTEORI

Det har vært en sterk tradisjon innenfor samfunnsvitenskapen å betrakte hierarkiet av sosiale klasser som avgjørende for de verdiene og normene vi blir sosialisert inn i. Den sosiale nettverksteorien har sin opprinnelse i sosialantropologien. Nettverksteorien forsøker å klargjøre hvilke *sosiale krefter* som virker når hvert enkelt individ blir integrert i forskjellige fellesskap. Dermed flytter den sosiale nettverksteorien perspektivet over på et sosialt mikronivå og studerer hvordan individet inngår i samspill med andre mennesker. De sosiale kategoriene blir innsnevret, og individet kommer i sentrum. Forskeren Lesley Milroys (1980) studie fra Belfast er et av de mest kjente sosiolingvistiske undersøkelsene som tok i bruk begrepet sosialt nettverk. Hun delte ikke informantene inn i sosiale grupper slik Labov hadde gjort fordi hun mente at:

Membership of a group labelled 'lower-middle class' does not necessarily form an important part of a person's definition of his social identity. Yet smaller-scale categories are available which reflect the fact that there *are* social units to which people feel they belong and which are less abstract than social classes. For this smaller-scale, more concrete, unit we reserve the term *community*, used in a specific, technical sense (Milroy 1980:14).

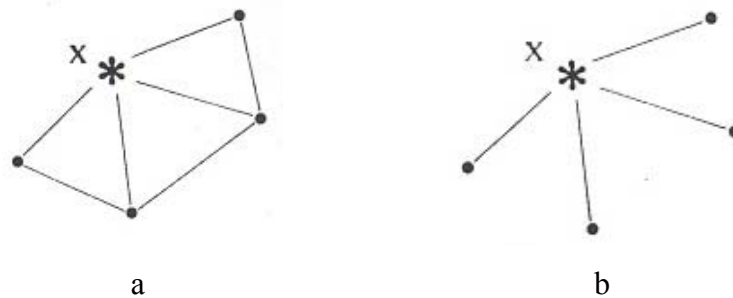
Milroy (1980) kritiserer Labov for ikke å ta i bruk begrepet *community*. Milroys formål med studiet i Belfast var å finne ut av hvilke egenskaper ved et individuelt sosialt nettverk som fungerer som en norm-oppretholdende mekanisme. Hun ønsket å studere hvilke nettverksegenskaper som fremmet bruk av den lokale dialekten, og hvilke nettverksegenskaper som åpnet opp for større språklig variasjon og brudd med dialektnormen. Ifølge Milroy (1980) refererer begrepet ”sosialt nettverk” til:

(...) the informal social relationships contracted by an individual. Since all speakers everywhere contract informal social relationships, the network concept is in principle capable of universal application and so is less ethnocentric than, for example, notions of *class* or *caste* (Milroy 1980:174).

Sosialt nettverk er et begrep som refererer til det nettverket av uformelle sosiale kontakter som familie, venner, skolekamerater og kolleger, de såkalte primære sosialiseringsagentene. Det sosiale nettverket til en person blir avgjort av hvor mange samband personen har, hvor sterke de personlige forholdene er, om det er samband mellom de ulike personlige kontaktene hver har, og om de omgås på flere grunnlag. Man opererer med to ulike nettverksstrukturer, og forskjellen på disse strukturene er avhengig av hvor omfattende den innbyrdes kontakten er mellom de personene som inngår i nettverket. Dette kalles nettverkets tetthet. Når et fellesskap har maksimal tetthet, har samtlige medlemmer av nettverket forbindelseslinjer med hverandre, og et eksempel er en vennegjeng der alle kjenner alle like godt. Dette er et tett

nettverk. Når man har et åpent nettverk, er det kun én person som knytter de ulike personene sammen, og alle kjenner denne personen. Eksempel på dette er når man har spredte venner som ikke er en del av en felles vennegjeng, og de spredte vennene kjenner ikke hverandre. Milroy (1980) påpeker at et nettverk kan beskrives som mer eller mindre tett i stedet for absolutte begreper som åpent og lukket/tett nettverk.

Figur 1: Sosialt nettverk.

Figuren viser nettverk med stor tetthet (a) og nettverk med liten tetthet (b) (Milroy 1980:20).

De ulike nettverkene har ulike funksjonelle egenskaper, som kalles nettverkets *kompleksitet*. Et tett nettverk har ofte *multiplekse* relasjoner, noe som innebærer at personene som inngår i nettverket er knyttet til hverandre gjennom mange roller samtidig, for eksempel både som familiemedlem, nabo og kollega. Relasjonene i et åpent nettverk er derimot *uniplekse*, som innebærer at naboen er bare nabo og ikke arbeidskamerat eller familiemedlem samtidig. De to nettverkstypene har ulik funksjon. Det tette, multiplekse nettverket har en viktig funksjon som kontrollinstans og normbekreftende mekanisme, mens de sosiale og psykologiske mekanismene ikke har den samme intensiteten og styrken i de åpne og uniplekse nettverkene.

Ifølge teorien vil den type sosiale nettverk man er en del av være avgjørende for språkbruken, og ifølge Blom og Gumperz (1972) er det slik at medlemmene av et lukket eller tett nettverk generelt bruker lavstatusmål, mens det ikke er tilfellet når man er medlem av et åpent nettverk (Blom & Gumperz 1972, sitert i Milroy 1980:20). Mæhlum (2003) påpeker at dersom man skal sammenligne individers sosiale nettverk, er det andre ting enn kun tetthet eller kompleksitet man må ta med i betraktningen. For eksempel er det helt avgjørende *hvem* de konkrete personene i et individuelt nettverk faktisk er, og særlig med tanke på hvilket talemål disse individene bruker. I tillegg er det av stor betydning å finne ut av hvor *betydningsfulle* de ulike nettverkskontaktene er for individet, og dette har igjen sammenheng mellom nærheten og intensiteten i individets ulike relasjoner til andre individer (Mæhlum 2003).

Folks sosiale nettverk kan avgjøres av faktorer som utdanning, yrke, personlig ambisjon og sosial holdning (Milroy 1980, Venås 1991, Mæhlum 2003). Venås (1991) skriver

følgende: ”Sosiale kontakter blir knytte ikkje berre på grunnlag av det ytre sosiale miljøet, men og etter individuell og sjeleleg grunnhaldning. Det råkar kan hende ein annan og djupare dimensjon enn ein sosial indeks bygd på inntekt, yrke og utdanning” (Venås 1991:187). I sin definisjon av holdninger nevner Kortner et al. (1988) at holdninger ofte er overtatt relativt ureflektert fra folk man omgås og identifiserer seg med. Holdning er sentralt i dannelsen av sosiale kontakter, og man overtar ofte holdningene til dem man inngår i et sosialt nettverk med. På den måten har sosiale nettverk stor betydning for individets holdninger.

4. HOLDNINGER

Det er flere grunner til at jeg har valgt å studere språkholdninger. Personlig synes jeg holdninger til språk i seg selv er interessante, og språkholdningene kan knyttes til språkbruk. Språkholdninger er også relevante blant annet i definisjonen av et språksamfunn, forklaringen av språklige forandringer, utvikling, språkveksling og opprettholdelse av språk for å nevne noe. Derfor har språkholdninger blitt et sentralt forskningsfelt.

I dette kapitlet vil jeg definere og forklare begrepet holdninger, og jeg vil gå inn på to ulike tilnæringsmåter til holdninger. Jeg vil også komme nærmere inn på hvordan holdninger dannes, og jeg vil se på bevisste og underbevisste språkholdninger før jeg tar for meg virkninger av språkholdninger. Deretter kommer jeg inn på forholdet mellom talemål og person og vurdering av dialekt. Til slutt går jeg nærmere inn på holdningskomponenter knyttet til mitt eget prosjekt før jeg fremstiller mine hypoteser om unge sandefjordingers holdninger til egen dialekt. Først et par definisjoner:

Det finnes ulike definisjoner av holdninger på samme måte som det finnes forskjellige holdninger. Det engelske ordet for holdning, *attitude*, defineres i *Collins English Dictionary* på følgende måte: ”the way a person views something or tends to behave towards it” (Sinclair 1992:98). *Aschehoug og Gyldendals store norske leksikon* definerer holdning som en ”innstilling, i sosialpsykologien betegnelse for vedvarende beredskap til å reagere positivt eller negativt overfor spesielle ”sosiale objekter”, ideer og verdier” (Kortner et al. 1988:5).

Den sistnevnte definisjonen ovenfor indikerer at holdningsbegrepet har tilknytning til sosialpsykologien der begrepet lenge har vært sentralt. Språkholdningsstudiet er en tverrvitenskapelig disiplin mellom sosiolingvistikken og sosialpsykologien, men språkholdningsstudiet ble utviklet av sosialpsykologene. De ønsket å vise at vi kategoriserer og vurderer hverandre på grunnlag av språket vi snakker. Det er en lang rekke av attributter eller kjennetegn vi benytter i prosessen med å plassere hverandre i forhold til hverandre. Eksempler på attributter som har med identitet og kategorisering å gjøre kan være klesdrakt, hårsveis, smykker og annet tilbehør. Når vi plasserer hverandre i relasjon til hverandre er språket et av de aller viktigste attributtene. Språket er et attributt vi benytter spesielt i de første minuttene av en samtale med en fremmed person, og språket gir oss assosiasjoner som er forbundet med utenomspråklige faktorer. Det kan være faktorer som geografi, sosial klasse, alder, kjønn og gruppetilknytning (Kristiansen 1995, Kristiansen 1999). Holdningene man har til en ting eller et fenomen kan være positive eller negative, og de kan være sterke eller svake.

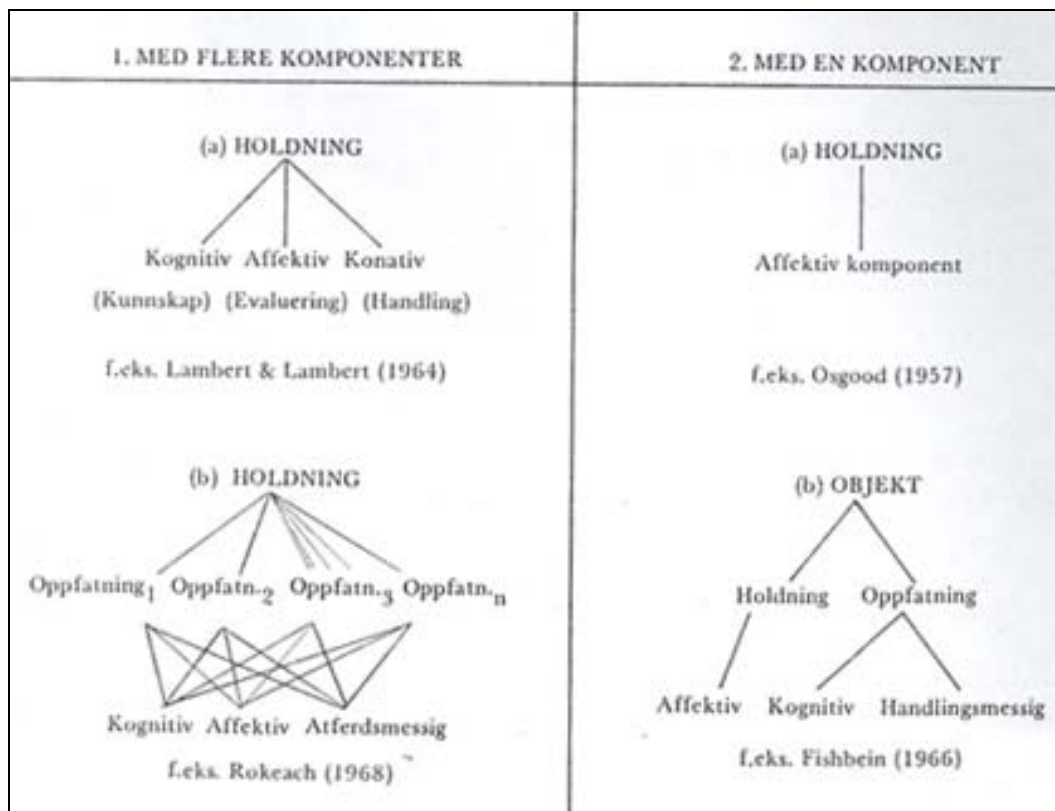
Det finnes to ulike tilnæringsmåter til holdninger, en *behavioristisk* og en *mentalistisk*. I den behavioristiske tilnæringsmåten faller holdning sammen med atferd. Man studerer mønstre i atferden i forhold til noen eller noe, og holdningen vises dermed i hvordan vedkommende reagerer. Holdninger defineres ved hjelp av observerbare data, og forskeren trenger da kun å observere det folk gjør. Selvrapporing fra informantene er ikke nødvendig i den behavioristiske tilnæringsmåten.

Den mentalistiske tilnæringsmåten innebærer å knytte reaksjonstendenser tett sammen med atferd. Holdning ansees som noe mer og dypere enn atferd, og dette er grunnen til at det er denne tilnæringsmåten som er den som blir mest brukt i dag. Allport (1935) har en mentalistisk definisjon av holdninger som ”mental eller neural beredskapstilstand” (Allport 1935, sitert i Agheyisi & Fishman 1972:78). Dette innebærer at holdningene ikke er direkte observerbare slik de er i den behavioristiske tilnæringsmåten, men de må sluttes gjennom subjektets introspeksjon. Holdning betraktes som en kompleks størrelse som består av tre ulike komponenter: en kognitiv, en affektiv og en konativ komponent, som innebærer henholdsvis tanke eller kunnskap, følelse og handling. Den kognitive komponenten eller informasjonskomponenten dreier seg om oppfatningene holdningene er basert på. Den affektive komponenten dreier seg om hvorvidt man liker eller misliker en ting eller et fenomen, hvorvidt man er uenig eller enig og synes noe er bra eller dårlig. Den tredje komponenten, den konative, kobler oppfatning og evaluering til handling. Denne komponenten dreier seg om å vurdere konsekvensene av å handle i samsvar med sine oppfatninger, for det er ikke et én-til-én-forhold mellom holdning og handling. En person kan velge å skjule sine holdninger og ikke handle i samsvar med dem. Kort fortalt: Gjennom den viten vi har om et fenomen eller en gjenstand, de følelser denne viten vekker i oss og den atferden som er resultatet av dette, danner vi en holdning som enten er negativ eller positiv til fenomenet eller gjenstanden. Dermed er holdninger tillært og ikke medfødt, og de er en del av den menneskelige natur (Agheyisi & Fishman 1972, Martinussen 1991, Venås 1991, Omdal 1995, Kristiansen 1995, Andersen 2004).

De to tilnæringsmåtene er svært ulike i synet på om holdninger har en enhetlig eller kompleks struktur. Hovedskillet er slik at de som ser på holdninger som noe psykologisk, ser holdning som en sammensatt struktur, mens de som identifiserer holdninger med reaksjoner, ser holdninger som en enhetlig komponent. Behavioristene definerer holdning på bakgrunn av individets reaksjon og ser holdning som en enhetlig komponent. Osgood (1957) mener holdning kun består av den affektive komponenten, mens Fishbein (1966) skiller mellom holdning og oppfatning. Holdning omfatter hos ham bare én komponent, nemlig den

affektive, mens oppfatning inneholder både den kognitive og den konative komponenten. Osgood (1957) og Fishbein (1966) ser holdning som bestående av kun én komponent. Mentalistene derimot ser altså på holdninger som en sammensatt struktur bestående av tre ulike komponenter. Rokeach (1968) mener at holdninger er sammensatt av oppfatninger, og hver oppfatning er igjen satt sammen av de tidligere nevnte komponentene: en kognitiv, affektiv og konativ komponent. Hos Lambert & Lambert (1964) finnes det ovenfornevnte synet på holdning som bestående av de tre komponentene. Det er dette synet som er det vanligste. Figur 2 nedenfor viser en skjematisk fremstilling av de fire synene på holdningsstruktur (Osgood 1957, Fishbein 1966, Rokeach 1968, Lambert & Lambert 1964 sitert i Agheyisi & Fishman 1972:78-80).

Figur 2: Holdningsstruktur: Fire syn.

(Agheyisi & Fishman 1972:80)

4.1 Hvordan dannes holdninger?

Et menneske har visse kunnskaper, innsikter, verdier og normer. Summen av dette utgjør vedkommendes bevissthet, og på ulike livsområder og i forskjellige situasjoner kommer deler av bevisstheten til uttrykk i menneskets holdninger. Holdninger kan betraktes som byggesteiner i bevisstheten, og de er en viktig del av det grunnlaget individet handler ut fra.

Holdning defineres som en disposisjon i retning av å reagere på en situasjon eller påvirkning på en bestemt måte. I psykologien er det en sentral idé at holdningene bidrar til å holde orden på alle de hendelsene og påvirkningene vi møter i livet. Holdningene gir oss en orden, og de organiserer våre oppfatninger og verdier. Bare på grunnlag av den orden holdningene våre gir, er det mulig møte ny informasjon, gi den mening og svare på den. Funksjonen til holdningene er å fungere som et personlig arkivsystem som gir oss en psykisk trygghet. Ved å aktivere holdningene, plasserer vi nye hendelser i sammenheng med gamle, slik at vi får bekreftet at verden er stabil og ikke kaotisk, men at den kan forstås. Holdningene ordner de ulike livsområdene og skaper en personlig stabilitet ved at vi mestrer omgivelsene og alle de nye inntrykkene vi får til enhver tid, og de dannes ved at det er en kontinuerlig veksling og utveksling av holdninger mellom individet og omgivelsene (Martinussen 1991).

4.2 Språkholdninger

I språkholdningsstudier spesifikt betraktes holdninger som positive eller negative reaksjoner på ulike varianter av et språk, og det er holdningene til språk som undersøkes. Holdninger til hele varieteter eller språkarter, som nasjonalspråk, dialekter, sosiolekter eller reaksjoner på ulike språkbrukere kan være gjenstand for undersøkelse. Språkholdninger kan være knyttet til morfologi, syntaks, pragmatikk, fonetikk, fonologi og semantikk og språkbruk i ulike situasjoner (Kristiansen 2004, Andersen 2004). Holdninger til skriftmål og ulike versjoner av skriftmål kan også studeres. Man kan studere holdninger til dialekter generelt eller til enkelte dialekter spesielt. Undersøkelser både fra Norge og utlandet har vist at folk har bestemte holdninger både til eget og andres språk eller språkvarianter (Omdal 1982).

4.3 Endring av holdninger og språkholdninger

Faglitteratur om holdninger peker i retning av at det er vanskelig å få til holdningsendring. Generelt er det slik at når man skal styrke, supplere eller endre folks holdninger gjennom den påvirkning de utsettes for i den daglige kommunikasjon, er det et spørsmål om å påvirke folks vurderinger, oppfatning og kobling av holdning og handling. Martinussen (1991) skriver at studier viser at det er først og fremst slik at det skjer en styrking eller svak dreining når holdninger påvirkes, men at *endring* av holdninger er vanskeligere å få til. Det henger sammen med at det foregår mye selektiv eksponering og persepsjon. Når holdninger dannes, foregår det en utveksling av holdninger mellom individet og de omgivelsene individet befinner seg i. Holdningene gir samhandlingssituasjonene mening, og holdningene hjelper

individet til å fortolke forskjellige fenomener. I denne prosessen medvirker holdningene til å begrense hvilke alternative påvirkninger individet utsettes for. Dermed blir individets holdningsstruktur dannet slik at det får en viss grad av stabilitet, og påvirkningene utenfra blir begrenset (Martinussen 1991). Venås (1991) slutter seg til dette:

Ei haldning er varande. Ho kan bli ein så fast del av sjølve personlegdommen at ho vanskeleg let seg forandre. Jamvel om tankekomponenten får tilskot som skulle tilseia omlegging eller forandring av haldninga, kan kjensle- og handlingskomponentane halde haldninga ved det same. Ikkje minst gjer det seg gjeldande i haldningar til språk (Venås 1991:244).

Det finnes likevel bevis på at holdninger faktisk kan endre seg. Språkholdninger er en type holdninger som er utbredt i samfunnet vårt, og Omdal (1982) er en av dem som nevner at språkholdningene endrer seg. Både Omdal (1982, 1995) og Venås (1991) refererer til situasjonen i Norge særlig på 1970-tallet, men også i tiåret før og etter ble det gjennomført en kampanje for økt bruk av dialekt. Målet med kampanjen var å skape mer åpne og forstående holdninger til dialekter og dialektbruk. Det ble økt toleranse for dialektbruk og mer åpenhet rundt bruk av dialekt særlig i formelle situasjoner, og folk følte ikke lenger et så stort press for å modifisere dialekten sin, noe som hadde vært situasjonen tidligere (Venås 1991, Omdal 1982, Omdal 1995). Det er et tydelig bevis på at det faktisk på sikt er mulig å få til en holdningsendring, nærmere bestemt en språkholdningsendring. Dette eksemplet fra Norge viser samtidig at endringer av språkholdninger kan være en tidkrevende prosess. Selv om litteraturen om holdningsendring peker på at dette er vanskelig å få til, er det, som eksempelet fra 70-tallet viser, ikke en umulig oppgave.

4.4 Bevisste og underbevisste språkholdninger

Man har i sosiolingvistikken vært oppmerksom på at det kan være stor avstand mellom de holdningene folk sier de har når de blir spurt direkte om hva de mener om språklige ulikheter, og de holdningene som de faktisk har og som avsløres når man ikke er klar over at det er holdninger til språk som undersøkes. Man skiller mellom *overt* (åpne) og *covert* (skjulte) holdninger, og hensikten med dette skillet er å ta hensyn til at folk kan lyve når de blir spurt og bevisst holder noe skjult. Dersom man ikke vil operere med bevisste og underbevisste språkholdninger, kan man operere med forskjeller i situasjon og snakke om hvordan holdningene er når språket er salient eller ikke-salient i situasjonen, dvs. henholdsvis fremtredende og ikke-fremtredende for språkbrukerens bevissthet (Auer et al. 1998 sitert i Kristiansen et al. 2002).

4.5 Saliens

Det engelske begrepet *saliency* blir oversatt med *lett å få øye på, påfallende, iøynefallende* og *viktig* (Kirkby 2001, Crowther 1995). Bjellås (2001) skriver at ”eit salient språktrekk er eit trekk språkbrukarane legg merke til. Kor salient eit trekk er, viser kor merksame og medvetne me er dette trekket” (Bjellås 2001:18).

Trudgill (1986) skriver at ”Labov has noted [...] that in most speech communities some linguistic variables are subject both to social class and stylistic variation; these he labels *markers*. Other variables are subject simply to social class variation, these are called *indicators*” (Trudgill 1986:10). Labov antar at det er slik at *markes, eller markørene*, er veldig tydelige i språkbrukerens bevissthet i forhold til *indicators* eller indikatorene. Det høye bevissthetsnivået som assosieres med en markør leder språkbrukeren til å modifisere sin uttale av denne bestemte markøren i visse situasjoner, som for eksempel i formelle situasjoner, der språkbrukeren overvåker sitt språk veldig nøye. Det er slik at ”in contact with speakers of other language varieties, speakers modify those features of their own varieties of which they are most aware” (Trudgill 1986:11). Ifølge Trudgill (1986) leder dette til følgende spørsmål: *Hvorfor er språkbrukerne mer oppmerksomme på noen variabler?* Han kommer med følgende forklaringer:

1. Greater awareness attaches to forms which are overtly stigmatized in a particular community. Very often this overt stigmatization is because there is a high-status variant of the stigmatized form *and* this high-status variant tallies with the orthography while the stigmatized variant does not.
2. Greater awareness also attaches to forms that are currently involved in linguistic change.
3. Speakers are also aware of variables whose variants are phonetically radically different.
4. Increased awareness is also attached to variables that are involved in the maintenance of phonological contrasts (Trudgill 1986:11).

Disse forklaringene finnes også i Auer et al. (1998). I løpet av tilpasningen eller akkomodasjonen til språkbrukere som er medlemmer av samme språksamfunn, er det slik at språkbrukere modifiserer sin uttale av lingvistiske variabler som er markører innenfor dette samfunnet. ”This is because of the saliency which attaches to markers and indeed turns variables into *markes* in the first place”(ibid.). Trudgill (1986) mener altså, som nevnt punktvís ovenfor, at det er de fire faktorene stigmatisering, lingvistisk forandring, fonetisk avstand og fonologisk kontrast ved språktrekkene som gjør at språkbrukerne er bevisste på dem. Bjellås (2001) nevner eksempler på trekk innenfor disse fire faktorene. Trekk som er stigmatisert innenfor et språksamfunn er ofte trekk som har en parallell i standardmålet, og som har et lydbilde som avviker mye fra leseuttalen, som for eksempel *sykkærn*. Det er også høy grad av bevissthet rundt trekk som er involvert i lingvistisk forandring, og et eksempel på

dette er overgangen fra fremre til bakre /r/. Bjellås (2001) nevner at dette er en prosess som foregår i Setesdalen. Eksempel på fonetisk forskjell er uttale av *l*-lyden i ord som *klasse/kLasse*, og eksempel på fonologisk kontrast er sammenfallet av *kje*- og *sje*-lyden i framlyd for eksempel i ord som *skjøpe/kjøpe* (Bjellås 2001).

Sandefjordsmålet er veldig likt andre talemål på Østlandet, men det er enkelte trekk som allikevel er spesielle for vikkværsk. Bjellås (2001) nevner enkelte saliente språktrekk i Grenland, som også er en dialekt i det vikkværske området, og han påpeker at *æ*-lyden i endelser er et spesielt trekk innenfor vikkværsk. Eksempler på dette er *bilær*, *båtær* og *kastær*. Dette trekket har ikke støtte i andre dialekter eller i skriftspråket. Endelser på *-a* i vikkværsk, som for eksempel i substantivet *boka* er derimot et trekk som har støtte i andre dialekter og i nynorsk (Bjellås 2001).

4.6 Virkninger av språkholdninger

Holdninger til språk kan få ulike konsekvenser. Språkholdninger kan føre til språkstrid, noe Norge har vært vitne til i eget land opp gjennom tiden, men ikke minst kan språkholdninger ha virkninger på selve språket. De varietetene og språkdragene man forbinder med sosial prestisje vil styrke sin posisjon i samfunnet, mens stigmatiserte eller nedvurderte varieteter og språkdrag har lett for å gå tilbake. I tillegg kan de holdningene man har til eget språk virke inn på hvordan man oppfatter seg selv og sin rolle i samfunnet. Holdningene til eget språk kan føre til nedvurdering av egen identitet og sosiale bakgrunn. Det kan igjen føre til at man både bevisst og ubevisst griper inn og retter, alternativt hyperkorrigerer på språklige former (Venås 1991). Men det finnes også eksempler på det motsatte. Folk som opplever at andre har negativ holdning overfor deres dialekt, kan bli enda mer språklige bevisste og holde fastere på det særegne ved sin dialekt. I den forbindelse er spiller selvtillit og trygghet en viktig rolle for hvordan man reagerer på andres holdninger (Broch 2001).

4.7 Vurdering av dialekt

Det finnes mange eksempler på at språktrekk blir vurdert som bedre eller finere enn andre, men dette har ikke rot i språkvitenskapen, som tvert i mot hevder at ingen språk eller språkvariant er dårligere enn noen andre (Labov 1972b, Haugen 1974 sitert i Omdal 1982).

Hovedfagsstudenten Petter Bjellås (2001) gjennomførte i 2001 en sosiolingvistisk undersøkelse i tilknytning til prosjektet Talemålsendring i Norge (TEIN). Målet med undersøkelsen var å kartlegge språkbruk og sosiale språkbruksvariasjoner blant 108

ungdommer i Grenlandsområdet. Bjellås (2001) skriver at personen som taler og budskapet vedkommende kommer med alltid vil prege ens oppfatning av det talemålet man hører. Han mener at selv om personene ikke kan se vedkommende som snakker, vil man se for seg en viktigjer, jåle, bygdeoriginal eller lavt utdannet person. Venås (1991) er av den oppfatning at språkholdninger gjerne overføres på språket fra noe annet, og ofte snakker man om at det er holdningene til språkbrukerne selv. Omdal (1982) bekrefter dette og skriver at ”holdningar til bestemte språk eller språkvariantar (dialektar, sosiolektar) [...] i stor grad gjelder dei personane som bruker desse språka eller språkvariantane” (Omdal 1982:2). Dersom en informant beskriver en dialekt som morsom, koselig eller stygg, er det ofte slik at dette ikke har noe med det rent språklige å gjøre. Informanten bygger på sosiale vurderinger som ikke har bakgrunn i språket i seg selv.

I kjølvannet av dette er det naturlig å se nærmere på et begrep som sosialpsykologene har vært opptatt av i forbindelse med holdninger, nemlig stereotype oppfatninger. Dersom man for eksempel synes at en bonde snakker bredt, kan det bli tatt som en språklig stadfestelse på stereotypien om at bønder er dumme (Venås 1991). Språkholdningene er tydelige stereotyper som må sees på som en del av det kulturelle fellesskapet:

Det fenomenet at holdningane til språket blir overført på språkbrukaren, må ikkje oppfattas meir absolutt enn at vi vurderer ein person etter andre eigenskapar etter kvart som vi lærer han å kjenne. Djupare stikk ikkje dei språklige verdidommane. Dei blir aktualisert først og fremst i møte med fremmende der det ennå ikkje er etablert anna vurderingsgrunnlag (Sandøy 1996:122).

Noe klart skille mellom stereotypi og språkholdninger er det ikke i faglitteraturen, men Omdal (1982) mener vi bør skille tydeligere mellom de to begrepene. Grunnen til at det er vanskelig å skille mellom dem, er, som tidligere nevnt, at våre holdninger til ulike språkvarianter er tett knyttet til språkbrukerne (Omdal 1982). Språk er jo knyttet til og brukt av mennesker, for det brukes ikke isolert. Uten mennesker ville det ikke vært noe språk. Det er altså tett forbindelse mellom holdninger, fordom og stereotyper. Omdal (1995) påpeker at språkholdningsforskning fra flere land har dokumentert at det er en tendens til at det eksisterer et sett av nasjonale, språklige stereotyper eller holdninger, og at disse holdningene ofte blir funnet gjennom indirekte målemetoder, som *matched guise*-teknikken, som jeg skal komme tilbake til i kapitlet om metode.

4.8 Holdningskomponenter i undersøkelsen

Holdning består som tidligere nevnt av tre komponenter som jeg ønsker å undersøke. Ved å undersøke alle tre komponentene vil jeg få et helhetlig og nyansert bilde av informantenes holdninger siden det er disse komponentene holdninger består av. Når det gjelder den kognitive komponenten, er det sannsynligvis slik at informantene er forskjellige med hensyn til hvor mye kunnskap de har om dialekter og hvor bevisste de er på språklige fenomener. Det er ikke sikkert alle er like interesserte i språk eller vant til å snakke om språk. Derfor vil ikke spørreundersøkelsen bære preg av avanserte, lingvistiske begreper, men forhåpentligvis nå frem til alle informantene på en lettfattelig og forståelig måte. Det er her rapportert språkbruk vil bli undersøkt.

Når det gjelder den emosjonelle holdningskomponenten vil det være naturlig å undersøke hva informantene føler for sin egen dialekt i forhold til oslodialekt eller ”standardtalemål”. Her er det aktuelt å undersøke hvilke språklige trekk de liker best av dialekt- eller standardformen. Den emosjonelle komponenten vil særlig bli belyst gjennom matched guise-metoden der de ubevisste holdningene avsløres.

Det er den konative komponenten som er den handlingsmessige komponenten. Denne vil bli undersøkt gjennom rapportert språkbruk i hypotetiske situasjoner. Hvordan vil informantene snakke hvis de ble intervjuet i radio og TV? Her vil jeg undersøke om bestemte holdninger kan tenkes å føre til bestemte handlinger.

4.9 Hypoteser om holdninger og språkbruk i Sandefjord

Min oppfatning er at språkholdninger og språkbruk varierer i ulike sosiale grupper, og i mitt prosjekt opererer jeg med hypoteser relatert til ulike sosiale grupper som informantene deles inn i.

Hypoteser og kjønn:

Bevisste holdninger:

- Flertallet av jentene er negative til sandefjordsmålet og positive til standardisert talemål.
- Det er prosentvis flere gutter enn jenter som er positive til sandefjordsmålet, mens det er prosentvis flere jenter enn gutter med negativ holdning til talemålet i Sandefjord.

Språkbruk:

- Guttene bruker mer dialektformer enn jentene, som foretrekker standardformer.

Ubevisste holdninger:

- Jentene vurderer oslomål mer positivt enn guttene.

Hypoteser og studieretning:

Bevisste holdninger:

- Flertallet av allmennfagselevne er negative til egen dialekt og positive til standardspråk.
- Flertallet av yrkesfagselevne er positive til egen dialekt.
- Prosentvis flere allmennfagselever enn yrkesfagselever har positiv holdning til standardisert språk, mens prosentvis flere yrkesfagselever enn allmennfagselever er positive til egen dialekt.

Språkbruk:

- Yrkesfagselevne har sterkere innslag enn allmennfagselevne av dialektformer, og allmennfagselevne har sterkere innslag av standardformer enn dialektformer.

Ubevisste holdninger:

- Allmennfagselevne vurderer oslomål mer positivt enn yrkesfagselevne, som vurderer sandefjordsmålet mest positivt.

Hypoteser og foreldrenes utdanning:

Bevisste holdninger:

- Flertallet av informanter med høyt utdannede foreldre har positiv holdning til standardspråk.
- Flertallet av informanter med lavt utdannede foreldre er positive til sandefjordsmål.
- Prosentvis er det flest informanter med høyt utdannede foreldre som er positive til standardisert talemål, mens prosentvis flest informanter med lavt utdannede foreldre er positive til egen dialekt.

Språkbruk:

- Informantene med høyt utdannede foreldre har flest innslag av standardformer, mens informantene med lavt utdannede foreldre har flest innslag av dialektformer.

Ubevisste holdninger:

- Informantene med høyt utdannede foreldre vurderer osloprøven mest positivt, mens sandefjordsprøven vurderes mest positivt av informantene med lavere utdanning.

Hypoteser og fremtidige utdannings- og karriereplaner:

Bevisste holdninger:

- Flertallet av informantene som tar sikte på høyere utdanning er negative til egen dialekt og positive til et standardisert talemål, mens situasjonen er motsatt for informantene som ikke planlegger høyere utdanning etter videregående skole.
- Det er prosentvis flest informanter som planlegger høyere utdanning som er positive til standardspråk og negative til egen dialekt, og situasjonen er motsatt blant informanter som ikke planlegger høyere utdanning.

Språkbruk:

- Hos informanter som vil ta høyere utdanning står standardformene sterkere enn dialektformene, mens det motsatte er tilfelle hos informantene som ikke tar sikte på høyere utdanning.

Ubevisste holdninger:

- Informantene som vil ta høyere utdanning er mest positive til oslomål, og de vurderer egen dialekt mest negativt av de to gruppene.

Hypoteser og syn på Sandefjord som fremtidig bosted:

Bevisste holdninger:

- Flertallet av de som ønsker å bo i Sandefjord i fremtiden har en positiv holdning til talemålet i byen, mens det motsatte er tilfellet blant dem som ønsker å flytte vekk.
- Det er prosentvis flest informanter som ønsker å bo i Sandefjord som har positiv holdning til egen dialekt.

Språkbruk:

- De som vil bli boende i Sandefjord har sterkere innslag av dialektformer enn de som ønsker å flytte vekk, for de har sterkere innslag av standardformer.

Ubevisste holdninger:

- Informantene som ønsker å flytte vekk fra Sandefjord vurderer oslomålet mer positivt enn informantene som vil bli boende i Sandefjord.

Hypoteser og sosialt nettverk:

Bevisste holdninger:

- Flertallet av informantene med et tett sosialt nettverk er positive til sandefjordsmålet, mens informantene med åpent sosialt nettverk er positive til et standardtalemål.

Språkbruk:

- Informantene med et tett sosialt nettverk har sterkere innslag av dialektformer enn standardformer enn informantene med et åpent sosialt nettverk som har større innslag av standardformer.

Ubevisste holdninger:

- Personene med et tett sosialt nettverk vurderer sandefjordsmål mer positivt enn oslomål.

5. METODE

Når man har valgt en problemstilling man ønsker å undersøke nærmere, er det viktig å tenke gjennom hvilken metode som skal benyttes for å kunne svare på denne problemstillingen. En metode er den fremgangsmåten man benytter seg av i en undersøkelse, og det er en betegnelse for hvordan vi kan samle inn, behandle og analysere data. Metoden man velger til datainnsamling er helt avgjørende for hva man kan finne ut noe om. Valget av metode kan dermed styre hele undersøkelsen i en bestemt retning og ha en stor betydning for hva slags resultater man kommer frem til. Siden sosiolingvistik er en tverrvitenskapelig disiplin, kommer store deler av det metodiske repertoaret fra sosiologi og sosialantropologi.

Her vil jeg gå gjennom ulike metoder som brukes til å undersøke språkholdninger, og jeg vil komme inn på skillet mellom kvantitativ og kvalitativ metode, for ”motsetningen mellom 'kvantitativ' og 'kvalitativ' er et av de mest omtalte og omdiskuterte temaer innenfor generell metodelære” (Akselberg & Mæhlum 2003:73). Jeg vil også komme inn på metodekritikk, om man skal ha kvalitativ eller kvantitativ metode og mitt eget valg av metode. Deretter tar jeg opp språkholdninger og metode og skillet mellom direkte og indirekte metode. Jeg vil også behandle spørreundersøkelse, som er en direkte metode, og feilkilder forbundet med denne metoden. Den indirekte metoden, *matched guise*-teknikken blir presentert, og jeg ser på ulike former av denne metoden og fordeler og ulemper som er forbundet med en slik metode. Det vil bli reflektert litt rundt forholdet mellom direkte og indirekte metode i forhold til min egen undersøkelse. Deretter kommer jeg inn på andre språkholdningsundersøkelser som er gjennomført, og jeg vil legge frem både utenlandske og norske undersøkelser som har brukt *matched guise*-teknikken som metode. Til slutt presenteres norske undersøkelser som har gjort bruk av spørreskjema.

5.1 Kvalitativ og kvantitativ og metode

Før gjennomføringen av en undersøkelse må man planlegge hvilken metode som skal brukes, og jeg har måttet ta stilling til om jeg vil benytte kvantitativ eller kvalitativ metode. Før jeg kommer inn på hvilke metoder jeg mener er best i min undersøkelse, vil jeg gå gjennom hva de ulike metodeformene innebærer og se på kritikken disse metodene har vært gjenstand for.

Kvantitativ og kvalitativ metode presenteres og diskuteres nøye av blant annet Grønmo (1996). Ifølge Grønmo (1996) refererer begrepsparet kvalitativ og kvantitativ først og fremst til en egenskap ved de dataene som innsamles og analyseres. Han diskuterer

forholdet mellom kvalitative og kvantitative data i tilknytning til tre ulike metoder: observasjon av aktører, utspørring av respondenter og innholdsanalyse av dokumenter.

Kvalitative undersøkelser kan gjennomføres ved at forskeren selv er deltakende i observasjonen, gjennom uformelt intervju eller kvalitativ innholdsanalyse. Martinussen (1991) kaller kvalitative metoder for *innlevende* metoder og kvalitative data for ”mjukdata”. Kvalitative undersøkelser tar sikte på helhetlig forståelse og analytisk beskrivelse av spesifikke forhold. Kvalitativ metode egner seg for hypotese- og teoriutvikling, og forskeren har et forhold til datakilden som er preget av nærhet, sensitivitet og åpen interaksjon. Tilgjengelighet til den enkelte undersøkelsesenheter og fullstendig registrering av all relevant informasjon blir tillagt stor vekt. Forskeren selv er et viktig ledd i kvalitative undersøkelser fordi analyse og tolkning av data foregår parallelt med datainnsamlingen. Det er karakteristisk for kvalitative metoder at forskningsopplegget og registreringene justeres underveis i den gjensidige påvirkningsprosessen mellom forsker og informant. Det legges stor vekt på å forstå innholdet og meningen i ulike kategorier, men det kan være vanskelig å holde oversikten over store datamengder. Den viktigste formidlingsformen i kvalitativ metode går ut på at analyseresultatene illustreres ved hjelp av informantenes sitater under undersøkelsen (Grønmo 1996). Med sitater menes ”informantenes *egne* uttalelser og fortolkninger av sin sosiale og språklige virkelighet” (Akselberg og Mæhlum 2003:77). Til sammen vil dermed de sitatene som presenteres bidra til å gi en beskrivelse av de fenomenene som analyseres.

Målet i kvalitative studier innenfor sosiolingvistikken er ifølge Akselberg og Mæhlum (2003) å oppnå en dypere innsikt og forståelse av sammenhengene mellom språk og språkbrukerne som individer. Derfor er det av stor viktighet å innhente kunnskap om hvordan disse enkeltindividene tolker og opplever verden og den språklige virkeligheten de inngår i. Informantenes subjektive opplevelser og ulike psykologiske forhold blir dermed viktige bakgrunnsfaktorer for forskeren som skal tolke den språklige atferden. Kvalitative studier er sterkt individorienterte og har ofte få informanter. Dermed er resultater fra slike studier ikke generaliserbare statistisk sett, for de studerer ikke-målbare og subjektive størrelser, men den kunnskapen man får gjennom slike undersøkelser er allikevel viktige fordi de synliggjør hvilke mekanismer som kan være bestemmende for den språklige atferden til enkeltindividene. På den måten vil en kvalitativ undersøkelse ha prinsipiell interesse ut over de individene som deltok i selve undersøkelsen. Den kvalitative undersøkelsen vil legge vekt på å fremheve verdien av et strategisk informantutvalg. Det vil si at informantene skal fungere som representanter for ulike, men samtidig typiske språklige praksisformer i det aktuelle språksamfunnet. De skal fungere som type-informanter eller prototyper. Utvalget av

enkeltindividene vil kunne avspeile karakteristiske trekk ved sitt språksamfunn uten at det er noe krav til at de skal være statistisk sett representative (Akselberg og Mæhlum 2003).

Kvantitative studier er vanligvis *uthentende* (Martinussen 1991). Disse studiene kan omfatte strukturert observasjon, strukturert utspørring eller kvantitativ innholdsanalyse. Kvantitative undersøkelser tar sikte på statistisk generalisering og representativ oversikt, og de kan brukes ved testing av hypoteser og teorier. Datainnsamlingen er basert på strukturert design, og forskningsopplegget er strukturert på forhånd. Forholdet til kilden i denne typen undersøkelser er, i motsetning til i de kvalitative undersøkelsene, kortvarig, mest mulig nøytralt og preget av avstand, selektivitet og programmert interaksjon. Ved dataregistreringen kreves nøyaktighet og presisjon for å kunne oppnå best mulig sammenlignbarhet mellom alle undersøkelsesenheter. Analyse og fortolkning av de innsamlede dataene forgår etter at datainnsamlingen er gjennomført. I dataanalysen er de viktigste elementene frekvenser, fordelinger og korrelasjoner basert på antall enheter i ulike kategorier. Analyseresultatene formidles gjerne ved hjelp av tabeller (Grønmo 1996, Martinussen 1991).

En ideell kvantitativ undersøkelse vil ifølge Akselberg og Mæhlum (2003) legge vekt på å få med et mest mulig representativt informantutvalg. Informantgruppen som velges ut til å delta i undersøkelsen bør fungere som en miniatyrkopi av språksamfunnet som er gjenstand for nærmere undersøkelse. Utvelgelsen av informantene foregår enten gjennom *tilfeldig utvalg*, som innebærer at statistisk sett så har alle grupperinger i den aktuelle befolkningen lik mulighet til å komme med i undersøkelsen, eller utvelgelsen av informantene kan foregå mer systematisk. Eksempel på systematisk utvelgelse er når man trekker ut for eksempel hvert 10. individ fra en befolkningsoversikt. I kvantitative studier er det slik at jo flere sosiale bakgrunnsvariabler man trekker inn i undersøkelsen som variabler, jo flere informanter bør være med i undersøkelsen, men det finnes ikke noe fasitsvar på hvor mange informanter man bør ha med for at studien skal være representativ og resultatene generaliserbare. Det er heller ikke noe obligatorisk krav at kvantitative studier skal ha en høy representativitetsgrad, som innebærer at resultatene skal kunne generaliseres og være gyldige for en større befolkningsgruppe. Akselberg og Mæhlum (2003) skriver at:

I mange tilfeller vil f.eks. enkle sammenlikninger av gruppebaserte gjennomsnittstall være tilstrekkelig som grunnlag for å påpeke visse *mønstre* i et gitt materiale. I så fall avspeiler disse mønstrene med stor sannsynlighet bestemte *tendenser* i det aktuelle språksamfunnet, noe som det i høyeste grad vil være interessant å dokumentere (Akselberg og Mæhlum 2003:76).

5.2 Kritikk av kvalitativ og kvantitativ metode

Etter å ha presentert særtrekk og forskjeller mellom kvalitativ og kvantitativ metode, vil jeg reflektere litt rundt disse metodenes svakheter. Kvantitative undersøkelser er basert på strukturerte opplegg som er fastlagt før datainnsamlingen tar til, og det er dermed relativt vanskelig å endre opplegget i løpet av undersøkelsen dersom det skulle vise seg at enkelte spørsmål ikke fungerer på tilfredsstillende måte. Både strukturerte og mer fleksible opplegg kan være problematiske, men på forskjellig vis. Ved et fleksibelt opplegg kan det oppstå problemer dersom opplegget blir endret for mye underveis, for da kan forskeren risikere å miste det perspektivet som dannet utgangspunktet for selve undersøkelsen.

Gjennom kvalitative undersøkelser der man har et fleksibelt opplegg og nærhet til kilden, kan datainnsamlingen styres slik at man får den informasjonen som er mest mulig dekkende for problemstillingen og egenarten til kilden, men dette kan føre til at man får data som er lite enhetlige. Jo mer man endrer opplegget underveis i prosessen, desto større fare er det for at man får ulik informasjon om de ulike enhetene. Dette fører til lite entydige tolkninger, som dermed får begrenset gyldighet. En annen vanskelighet ved kvalitative studier der forskeren er deltakende i prosessen, er å sikre at interaksjonen med informanten er mest mulig naturlig. Forskeren blir både deltaker og observatør, en kombinasjon som kan være vanskelig og utfordrende. I kvalitative undersøkelser kan datainnsamlingen og tolkningen være vanskelig, og datainnsamlingen er svært avhengig av vedkommende som har gjennomført datainnsamlingen. Grønmo (1996) påpeker at det største problemet i denne forbindelse er at forskerens personlige egenskaper og sosiokulturelle bakgrunn kan påvirke de dataene som samles inn. Grønmo (1996) skriver:

Slike forhold kan påvirke den samhandlingen som utvikles mellom observerte aktører, svarene som gis av en respondent, og de kan influere på fortolkningen av samhandlingen mellom aktører, svarene fra respondenter eller innholdet i dokumenter. Disse problemene kan få konsekvenser for så vel det videre forløpet av datainnsamlingen som den endelige fortolkningen av datamaterialet (Grønmo 1996:91).

Kvalitative undersøkelser har ifølge Grønmo (1996) klare begrensninger når det gjelder å vurdere hvorvidt de hypotesene og teoriene som utvikles er holdbare i omfattende sammenhenger. Han peker også på at kvalitative data har begrenset rekkevidde og gyldighet, og kvalitative analyser kan føre til at man får særdeles god kjennskap til de data som studeres, men desto mindre oversikt over hvordan disse forholdene henger sammen med andre forhold i samfunnet for øvrig. I og med at fremstillingen av kvalitative undersøkelser gjerne baseres på sitater fra informantene selv, er det en fare for at beskrivelsen kan bli for detaljert, nyansert,

kompleks, uoversiktlig og omstendelig. Det kan også bli problematisk å velge ut sitatene, som kan være styrt av subjektive vurderinger hos forskeren.

I kvantitative undersøkelser får data en veldig presis og tydelig form gjennom å bli presentert i tabeller og figurer, men faren ved denne typen tilnærminger er at resultatet blir et minste felles multiplum for et stort antall enheter som er svært forskjellige. Faren blir dermed at man får et datamateriale som er overfladisk, og man kan risikere å presentere et stort datamateriale på en for enkel og abstrakt måte. Grønmo (1996) skriver at ”det er ofte en fare for at prioriteringen av presisjon og nøyaktighet ved kvantitative opplegg kan komme til å skje på bekostning av undersøkelsens fruktbarhet” (Grønmo 1996:89). Noe som er negativt ved kvantitative analyser er at disse ikke er velegnet til å videreutvikle teoretiske resonnementer, og denne formen for data gir ikke noe godt grunnlag for å forstå dynamiske forhold, prosesser og samhandlingsmønstre. Det påpekes også som negativt at det ved kvantitative data er svært små muligheter til å endre kategoriernes innhold når dataene først er innsamlet.

Etter en slik metodekritikk er det på tide å reflektere over hva som egentlig er den mest hensiktsmessige fremgangsmåten å benytte.

5.3 Kvantitativ eller kvalitativ metode?

Grønmo (1996) er av den oppfatning at kvalitative og kvantitative metoder ikke står i et konkurrerende, men i et komplementært forhold til hverandre, og i mange tilfeller kan den ene metodens svakheter oppveies av den andres sterke sider. Grønmo (1996) skriver følgende:

Ingen av de to datatypene er prinsipielt bedre enn den andre, og ingen av dem er prinsipielt mer vitenskapelig enn den andre. Hvilken av dem som er mest fruktbar i forbindelse med et forskningsopplegg, avhenger i første rekke av den spesielle problemstillingen som skal belyses. Av den grunn kan vi også hevde - nærmest som en generell regel - at drøftingen av metodespørsmål i størst mulig grad bør knyttes til konkrete problemstillinger (Grønmo 1996:75).

Metodetriangulering, som innebærer å kombinere både kvantitative og kvalitative metoder i samme undersøkelsesopplegg er noe Grønmo (1996) argumenterer for. Han skisserer fire strategier for å kombinere de to datatypene:

- Foreta kvalitative studier som forberedelse til kvantitative undersøkelser.
- Benytt kvalitative undersøkelser som oppfølging av kvantitative undersøkelser.
- Parallell utnyttelse av kvalitative og kvantitative tilnærminger under både datainnsamling og dataanalyse.
- Innsamling av kvalitative data som kvantifiseres under analysen (Grønmo 1996).

Grønmo (1996) mener altså at spørsmålet om metode bør knyttes til problemstillingen, og det er dermed problemstillingen som avgjør om det er den kvalitative, kvantitative eller en kombinasjon av disse metodene som skal benyttes.

5.3.1 Hvilken metode velger jeg?

I forbindelse med min egen undersøkelse har jeg måttet ta stilling til om jeg skulle benytte kvalitativ eller kvantitativ metode, og i og med at jeg ønsker å undersøke unge sandefjordsungdommers holdninger til egen dialekt generelt, er jeg interessert i å studere den holdningstendensen som dominerer blant dem i dag. Min hensikt er å få generell kunnskap. Jeg er ute etter å finne sandefjordsungdommers holdninger gjennom en metode som relativt uproblematisk lar seg administrere, gjennomføre og analysere med en del informanter. Det er grunnen til at jeg har bestemt meg for å benytte *kvantitativ* metode til dette formålet. Jeg mener at dette er den mest hensiktsmessige metoden i mitt ærend fordi man på bakgrunn av kvantitative undersøkelser kan antyde generelle tendenser, mens resultater fra kvalitative studier ikke lar seg generalisere på samme måten. I tillegg mener jeg at den kvantitative metoden er mest effektiv i mitt tilfelle fordi jeg skal undersøke relativt mange informanternes holdninger, og det er en metode som egner seg til å fokusere på frekvenser og korrelasjoner i en populasjon, og det er nettopp det jeg skal studere. Metoden åpner for at man lett kan sammenligne respondentene, noe som også er noe av hensikten med min undersøkelse. Det er enighet om at kvantitativ metode er den metoden som egner seg best til å kartlegge og gi overblikk og bredde over en stor datamengde. I tillegg kan resultatene fra en kvantitativ undersøkelse bedre være gjenstand for sammenlignbarhet i fremtidige undersøkelser om det samme emnet i det samme området enn det kvalitative metoder åpner opp for, for kvalitativ metode fokuserer mer på nyanser og individuelle forhold. Kvantitativ metode gir analyseresultater som er representative og nøyaktige og som kan dokumenteres på en oversiktlig måte ved hjelp av tabeller (Harboe 1999). Som det fremgår av selve spørreundersøkelsen (vedlegg 6), er det i min kvantitative undersøkelse innslag av kvalitativ metode der jeg stiller åpne spørsmål til informantene, men åpne spørsmål er i mindretall i min undersøkelse fordi dette er en *kvantitativ* språkholdningsundersøkelse.

5.4 Språkholdninger og metode

I dette kapitlet vil jeg se nærmere på direkte og indirekte metoder for å undersøke språkholdninger. Samtidig vil jeg gå nærmere inn på to av de mest benyttede metodene innen

språkholdningsundersøkelser, spørreskjema og matched guise-teknikken. Omdal (1995) uttrykker at "First of all, most linguists who have studied language attitudes agree that they are extremely difficult to measure and to compare with each other" (Omdal 1995:85).

Tross dette utsagnet er det utviklet avanserte metoder for å undersøke språkholdninger. Disse teknikkene kan organiseres i tre basismetoder:

- 1) analysis of societal treatment of language varieties ("content analysis")
- 2) direct measures with interviews or questionnaires
- 3) indirect assessment with the speaker-evaluation paradigm (Ryan et al. 1987-1988, sitert i Omdal 1995:87).

5.4.1 Direkte og indirekte metode

I forbindelse med språkholdningsundersøkelser er det også et annet metodisk skille jeg vil gå nærmere inn på, nemlig forskjellen på direkte og indirekte metode. Jeg vil se på fordeler og ulemper med disse metodene. Andersen (2004) skriver følgende:

I den traditionelle holdningsforskning antager man at holdninger er ubevidste, mentale tilstande som man enten må udlede gjennom en persons opførsel eller reaksjoner på en given stimulus eller slutte seg til gjennom en persons selviagttagelse og selvrapportering. Det kan fx ske vha. spørreskemaundersøgelser eller matched guise-teknik (Andersen 2004:35).

Det er disse to metodene jeg vil komme inn på og diskutere i dette kapitlet, for det er disse metodene jeg bruker i min undersøkelse.

5.4.2 Den direkte metode

Den direkte metoden innebærer direkte utspørring av en gruppe mennesker enten skriftlig i form av spørreundersøkelser eller muntlig i form av intervjuer. Det som karakteriserer den direkte metoden er at det ikke er forskeren som antyder eller slutter seg til holdninger ut fra det han eller hun observerer, for det er informanten selv som skal komme med egne holdninger og svar (Garrett et al. 2003). I denne metoden går det frem av spørsmålene at det er for eksempel språkholdninger som undersøkes slik at informanten blir bevisst på sine egne holdninger. Informanten vet hva som undersøkes. Spørsmålene kan da gå på hvilke holdninger man har til språktrekk, språk eller språkvarianter, og spørsmålene kan også gjelde språklig evaluering. Det kan være spørsmål om de foretrekker en dialekt fremfor en annen, hvilken språkform informantene ville ha brukt i ulike sammenhenger og synspunkter på talemålsendring. Det kan også være interessant å finne ut om informanten ønsker å snakke annerledes enn han eller hun gjør og i tilfelle hvordan, og det kan være spørsmål som går ut på å evaluere ulike språkbrukergrupper eller selvrapportert språkbruk (Omdal 1982).

5.4.3 Spørreskjema: en direkte metode

Spørreskjema er en form for direkte metode, og en metode jeg benytter i mitt prosjekt. Ifølge Agheyisi & Fishman (1972) har spørreskjema tradisjon for å være et sofistikert datainnsamlingsinstrument som har nådd et høyt nivå av formell utvikling på grunn av at samfunnsvitenskapelige forskere har gjort utstrakt bruk av denne metoden. Som ved de fleste metoder finnes det både fordeler og ulemper ved å bruke spørreskjema som metode.

5.4.4 Fordeler og ulemper med spørreskjema

Fordelen med spørreskjema er at man kan få tak i en stor mengde informasjon fra et stort antall informanter i løpet av relativt kort tid. Dette er også en metode der det kan være stor avstand mellom forsker og informant. På den måten kan informanten være helt anonym i motsetning til for eksempel en intervjusituasjon. På den ene siden medfører det at det er lettere å svare oppriktig på følsomme spørsmål samtidig som det blir mindre styring fra forskerens side. På den andre siden er det en ulempe at forskeren ved spørreundersøkelser i motsetning til i intervjusituasjoner har mindre kontroll over at informanten er seriøs og svarer på en ordentlig måte, og man har liten kontroll på om alle spørsmålene blir besvart av alle informantene. Det er ingen muligheter til å gripe inn og stanse useriøse svar, noe som kanskje kan være et problem når man bruker skoleelever som informanter. Disse besvarelsene må fjernes fordi slike data er ubrukelige. I tillegg er det en ulempe med spørreundersøkelser at forskeren ikke kan vite på hvilket grunnlag informantene faktisk har svart på undersøkelsen, og man har ingen garanti for at informanten har vært ærlig.

Det positive ved spørreundersøkelser er at det ikke alltid er nødvendig at forskeren selv er til stede, for andre kan administrere gjennomføringen av undersøkelsen. Metoden er en relativt billig metode, men dette avhenger selvsagt av hvor mange informanter man har. I tillegg har spørreundersøkelser den fordelen at de er enklere å administrere enn intervju. En annen fordel er at det er en ensartet prosedyre der man stiller spørsmålene på samme måte til alle informantene, men på en annen side innebærer jo ikke dette at man dermed kan gå ut fra at alle informantene vil tolke spørsmålene likt (ibid.).

En av de største ulempene med spørreundersøkelser er ifølge Selltiz & Jahoda (1961) at de best egner seg til folk med en viss grad av utdanning bak seg, og at det ikke er alle som har lyst eller evne til å uttrykke seg like utførlig skriftlig som muntlig (Selltiz & Jahoda 1961, sitert i Andersen 2004). Ved spørreundersøkelser blir informantene bedt om å lese mye tekst, og det er ikke alle som er like lesekyndige.

5.4.5 Åpne og lukkede spørsmål: fordeler og ulemper

I et spørreskjema kan forskeren stille åpne spørsmål som innebærer at informantene selv formulerer sine egne svar, eller man kan stille lukkede spørsmål som er spørsmål med svaralternativer. Informantens svar vil da komme frem i form av avkrysning på en skala med for eksempel en skala som går fra ”svært godt” til ”svært dårlig”, eller alternativene kan være utformet fra ”alltid” til ”aldri” med flere mulige mellomtrinn (Omdal 1982). Det er både fordeler og ulemper med åpne og lukkede spørsmål.

Åpne spørsmål gjør at informanten må uttrykke egne synspunkter ved å selv formulere svarene i form av noen få ord, setninger eller et lite essay. Dermed har åpne spørsmål den fordel at de kan oppmuntre undersøkelsesobjektet til fritt å uttrykke personlige synspunkter, slik at informantene kan komme til å avsløre andre holdninger enn det forskeren selv hadde ventet. Det er også en fordel at åpne spørsmål kan resultere i nyanserte svar. På en annen side kan mange informanter se på åpne spørsmål som krevende, og det kan resultere i at de avstår fra å svare på dette spørsmålet, slik at det blir stående ubesvart. Åpne spørsmål krever jo at informanten har en evne til å kunne uttrykke seg godt skriftlig, og ikke alle er like gode til det. En annen ulempe med åpne spørsmål er at informanten kan risikere ikke å klare å holde seg innenfor spørsmålets egentlige undersøkelsesområde, og forskeren blir stilt overfor utfordringer og problemer når resultatene skal vurderes.

Lukkede spørsmål har ifølge Agheyisi & Fishman (1972) tre hoveddimensjoner:

1. Det sentrale emnet.
2. Rammen for vurderingen.
3. Et sett evaluerende formuleringer, som undersøkelsesobjektene må velge blant (Agheyisi & Fishman 1972:91).

De evaluerende formuleringene varierer i kompleksitetsgrad. Noen krever et ja/nei-svar, mens andre krever et valg på en skala med ulike punkter. Man kan også lage lukkede spørsmål der informanten skal vurdere og rangere punktene med hensyn til hvordan de representerer egne synspunkter. Lukkede spørsmål må konstrueres med nøyaktighet, og Agheyisi & Fishman (1972) påpeker at det kan være en fordel å lage lukkede spørsmål på bakgrunn av åpne spørsmål fra en pilotundersøkelse. Fordelen med lukkede spørsmål er at de eliminerer problemet med at undersøkelsesobjektene kan mislykkes i å holde seg innenfor det ønskede området siden de kun skal ta stilling til spørsmål som har svar som allerede er utformet for dem. Harboe (1999) påpeker at lukkede spørsmål er gode til å oppnå sammenlignbare og generaliserbare besvarelser, for alle respondentene får samme svarmuligheter. I tillegg er

lukkede spørsmål enkle å vurdere, ordne og kategorisere for forskeren. Generelt kan man si at lukkede spørsmål tar lengre tid å forere, men krever til gjengjeld liten tid til å bli besvart.

En av de største ulempene med lukkede spørsmål er at dersom disse spørsmålene er utformet på en enkel måte, som for eksempel ja/nei-spørsmål, kan enkelte informanter begynne å kjede seg og svare automatisk. Det kan også være problematisk dersom svaralternativene er utformet slik at de er for komplekse, for da kan enkelte finne dem for kjedelige og krevende (Agheyisi & Fishman 1972). Et annet problem ved lukkede spørsmål er at svaralternativene som informantene skal ta stilling til er utarbeidet med forskerens egne ord. Dermed kan kanskje informanter føle at de ikke får sagt det de mener med sine egne ord. En ulempe som Garrett et al. (2003) påpeker er at: "Disadvantages often cited are that they are more likely to irritate or frustrate respondents if they feel that they are not given the chance to answer as fully or as accurately as they would wish and, of course, that they do not allow some of the advantages of spontaneity" (Garrett et al. 2003:37). Det er også en ulempe ved slike spørsmål at informanten blir tvunget til svaralternativer, og premissene for å gi bestemte svar kommer ikke frem. En annen ulempe er at når svaralternativene allerede er formulert, får ikke forskeren selv nye ideer og innspill. Det ligger følgelig en hårfin balansegang i å utforme det riktige antall åpne og lukkede spørsmål med svaralternativer.

5.4.6 Feilkilder forbundet med spørreundersøkelser

Når man gjennomfører spørreundersøkelser må man anta at informantene er oppriktige, ellers er det lite hensiktsmessig overhodet å spørre dem ut. Det kan være enkelte spørsmål der man kan risikere at folk ikke svarer i overensstemmelse med deres faktiske atferd og holdninger. Dette kan være tilfellet dersom informantene ønsker å skjule en holdning som ikke er sosialt akseptabel, men man kan også oppleve det motsatte; at informantene ønsker å gi uttrykk for en atferd eller holdning som er sosialt ønskelig. Andersen (2004) skriver at dersom man stiller meget personlige spørsmål som går nært inn på informantens privatliv, skal man være oppmerksom på at mange informanter vil forsøke å unngå å svare på slike spørsmål, men samtidig prøver de å oppføre seg pent ved å gi en eller annen form for svar. Andersen (2004) påpeker videre at også spørsmålsformuleringen i seg selv kan være årsak til feil og skjevheter, for spørsmål kan misforstås. Det kan for eksempel skje dersom man bruker fremmedord og tvetydige ord og uttrykk.

5.4.7 Den indirekte metode

Den indirekte metoden innebærer at man tar i bruk mer ”subtle, and sometimes even deceptive, techniques than directly asking questions” (Garrett et al. 2003:16). Dette er metoder som innebærer å observere informantene uten at de er klar over at de blir observert. Forskeren kan lure informanter til å tro at han eller hun undersøker noe som ikke har noe med deres holdninger å gjøre selv om han eller hun faktisk undersøker holdninger. I tilknytning til denne formen for metode støter man på etiske problemer: Er denne metoden etisk forsvarlig? Er det riktig å undersøke noe som ikke undersøkelsesobjektene vet hva er? Det er vanlig at etiske aspekter tas opp med informantene så raskt som mulig etter gjennomføringen av undersøkelsen, og da får informantene vite om hensiktene, prosedyrene, den vitenskapelige verdien av studien, og de får diskutere eventuelle spørsmål de måtte ha (Garrett et al. 2003). På den måten kan man forsvare det etiske problematiske ved denne metoden. Den indirekte metoden er i språkholdningsforskning ifølge Garrett et al. (2003) generelt blitt sett på som synonymt med *matched guise-teknikken*. I engelskspråklige litteratur er metoden forkortet til MGT, og et norsk navn på denne metoden er *dialektmasketest* (Mæhlum 2003). Det vesentlige med den indirekte metoden er at informantene ikke er klar over hva det er som undersøkes. Når det gjelder undersøkelse av språkholdninger, kartlegges disse gjennom evaluering av språkbrukere fra to eller flere språk eller språkvarianter.

Kanadieren Wallace E. Lambert var den som først introduserte *matched guise-teknikken* på 1960-tallet. Grunnen til at han utviklet denne metoden, var at han hadde mistanke om at de åpne svarene man fikk frem gjennom direkte metoder og tilnærminger ikke samsvarte med folks private holdninger. Han mente dermed at direkte metoder ikke var en valid måte å undersøke de språkholdningene som han var interessert i.

5.4.8 Matched guise-teknikken: en indirekte metode

Man kan ifølge Lambert et al. (1960) sammenlikne MGT med måten vi danner våre inntrykk av folk når vi snakker med dem i telefonen eller lytter til forskjellige språkbrukere på radio (Lambert et al. 1960:44, sitert i Garrett et al. 2003:52). *Matched guise-teknikken* har hatt stor betydning for språkholdningsstudier. Den typiske *matched guise-teknikken* går ut på at tospråklige personer taler inn prøver på ulike språk eller språkvarianter på lydbånd eller lignende. Stemmene på lydbåndet tilhører vanligvis individer som har evne til å snakke to ulike språk eller språkvarianter, og dette holdes skjult for lytterne som tror at hver språkprøve er en ny person. I virkeligheten lytter de til én person. Man spiller språkprøvene for lytterne som så evaluerer hver språkprøve eller stemme ved å plassere dem på en nummerert skala

med personlighetstrekk. Språkprøvene, som presenteres i tilfeldig rekkefølge for informantene, skal altså gi et inntrykk av at alle språkprøvene er inntalt av forskjellige personer. Eksempler på ting som informantene skal vurdere, er hvor pålitelig vedkommende virker og om vedkommende virker skikket til en bestemt type arbeid (Agheyisi & Fishman 1972, Omdal 1982, Venås 1991, Mæhlum et al. 2003). De ferdige språkprøvene blir ofte evaluert på bipolare adjektivskalaer med syv punkter. Lytterne skal raskt plassere språkprøvene på skalaene. Grunnen til at de skal evaluere språkprøvene umiddelbart, er at man er ute etter lytternes generelle inntrykk og ikke deres velgjennomtenkte meninger. Man skal stoppe opp mellom hver språkprøve slik at informantene får fylt ut skjemaene, og dette kan også bidra til at informantene ikke tror de lytter til den samme personen, men til ulike personer som snakker med sin normale stemme (Garrett et al. 2003). Personlighetstrekkene lytterne vurderer språkprøvene etter kan ifølge Zahn og Hopper (1985) være:

- Superiority (for example educated/uneducated, rich/poor).
- Attractiveness (for example friendly/unfriendly, honest/dishonest)
- Dynamism (for example energetic/lazy, enthusiastic/hesitant)
(Zahn & Hopper 1985, sitert i Garrett et al. 2003:63).

I språkholdningsforskning er det et veletablert funn at de forskjellene som finnes mellom standard- og ikke-standard-språkbrukere særlig vurderes med hensyn til kompetanse og sosialitet, og begrepene status og solidaritet er også ofte brukt til å benevne de to vurderingsperspektivene (Giles et al. 1987, sitert i Kristiansen 2002:28). Som det fremgår nedenfor der jeg presenterer ulike undersøkelser med *matched guise*-teknikken som metode, finnes det flere mulige personlighetstrekk man kan ta med i evalueringen av språkprøvene.

5.4.9 Ulike former av *matched guise*-teknikken

Matched guise-teknikken har dominert mye av språkholdningsforskningen, men med tiden har metoden av praktiske grunner blitt endret noe av ulike forskere. Enkelte studier har brukt forskjellige språkbrukere til å lage språkprøver, og denne metoden kalles ofte *verbal guise-teknikken*. Bakgrunnen for utviklingen av denne metoden er at det ikke alltid er mulig å finne en enkelt person som på en kompetent måte kan produsere de varietetene som studien krever.

Matched guise-teknikken har også blitt endret med hensyn til hva språkprøvene skal inneholde og hvordan innholdet skal presenteres. I stedet for å få inntalerne til å lese inn den samme forberedte, nøytrale faktateksten i flere ulike talevarianter, finnes det forskere som har latt inntalerne snakke spontant. Bakgrunnen for dette er at høytlesning er en markert verbal stil som kan risikere å introdusere nye og distinktive trekk. Inntalerne har da kun blitt

kontrollert med hensyn til emnet de snakket om. Huygens og Vaughans (1983) undersøkelse er et eksempel på en undersøkelse som gjør bruk av spontan tale. De samlet opptak av 30 språkbrukere i sin undersøkelse med fokus på holdninger blant engelske og nederlandske immigranter og innfødte maorier og pakeharer i New Zealand. Disse inntalerne ble kun kontrollert innholdsmessig ved at de skulle gi retningsanvisninger i en del av byen og til en annen bydel (Huygens & Vaughan 1983, sitert i Garrett et al. 2003:54).

Det finnes også eksempler på undersøkelser med *matched guise* der man har benyttet presentasjoner i naturlige settinger, og inntalerne og informantene som skulle evaluere dem har også i enkelte undersøkelser møttes ansikt til ansikt (Garrett et al. 2003).

5.4.10 Fordeler og ulemper med *matched guise*-teknikken

Selv om *matched guise*-teknikken karakteriseres som "the most popular technique used to elicit people's evaluative reactions to various speech styles, accents, dialects and languages", har metoden allikevel både fordeler og ulemper (Giles et al. 1983:84, sitert i Andersen 2004:58). Metoden har et elegant design for å undersøke folks private holdninger og viser tydelig hvilken rolle språket har når vi danner våre inntrykk av personer. I tillegg har metoden ledet til studier på tvers av disiplinene sosialpsykologi og sosiolingvistik (Garrett et al. 2003). Fordelen med *matched guise*-teknikken er at det er en oversiktlig metode som er lett å kvantifisere for forskeren.

Ulemper finnes også med *matched guise*-teknikken. En ulempe er at når man presenterer en innlest språkprøve med det samme innholdet til informantene en rekke ganger, kan dette overdrive kontrastene i språket i forhold til det som ville ha vært tilfellet i en naturlig sammenheng. Metoden kan dermed gjøre språklig variasjon mye mer salient enn det er utenfor i det virkelige livet. Dette problemet omtales som *saliensproblemet* (ibid.) En annen ulempe med metoden er at man aldri kan være sikker på hvor pålitelig lytterne har oppfattet de manipulerede variablene. Undersøkelser viser at for eksempel kan et ikke-standardspråk bli oppfattet som dårlig grammatikk. Dette problemet blir omtalt som *persepsjonsproblemet* (Bradac 1990, sitert i Garrett et al. 2003). Metoden har blitt kritisert for å bruke språkprøver som er tatt ut av sin sammenheng og mangle en sosial kontekst, og dette svekker dataenes validitet. Andersen (2004) skriver at uansett hvor mye man anstrenger seg for å ta opp naturlig talespråk i naturlige hverdagsscener, kan man ikke unngå å skape en unaturlig situasjon når man tar opp språkprøver på bånd, forsøker å holde alt annet enn selve språkbruken konstant og ber folk ta stilling til språkprøvene (Andersen 2004). Et annet problem i forbindelse med *matched guise*-teknikken omtales som "the style-authenticity

problem”. Det innebærer at det ofte er slik at språkprøvene forberedes ved at inntalernes bes om å lese inn en tekst i ulike varianter, mens til lytterne blir det sagt at de skal lytte til spontan tale. Kritikken av metoden formuleres slik:

There are also criticisms concerning whether the use of such decontextualizes language to elicit people's attitudes yields findings that can be extended to natural language use where people are meaningfully and functionally 'doing things' with language rather than 'merely voicing' utterances (Garrett et al. 2003:60).

Elsa Kristiansen (1995) peker på noe som kan sees på som kritikkverdig og en ulempe ved matched guise-undersøkelser. I sin undersøkelse med matched guise opplevde hun at informantene påpekte følgende: ”Åssen kan vi vite om han er intelligent eller ikke? Vi kan umulig si om han er ærlig ut fra en språkprøve?” (Kristiansen 1995:67). Informantene mente at personlighetstrekk ikke kunne vurderes med språkprøver som grunnlag. En løsning på dette problemet kan derfor være å innlemme språklige dimensjoner som en del av metoden, som for eksempel følgende spørsmål illustrerer: Hvordan synes du denne personen *snakker*?

Å finne nøytrale tekster kan være utfordrende ved denne metoden. For eksempel om en tekst er utpreget politisk, vil kanskje noen informanter dømme inntalernes personlighet på bakgrunn av innholdet i språkprøven og ikke på bakgrunn av vedkommendes talemåte. Inntalernes stemmer kan også påvirke informantene. Som jeg nevnte tidligere, kan en ulempe ved denne metoden være at det kan være forskningsetisk problematisk at lytterne eller informantene ikke får vite hva det er som skal undersøkes. Det kan bøtes på dette ved å fortelle informantene i etterkant at de har vært med på en språkholdningsundersøkelse og forhøre seg om de fortsatt vil være med i undersøkelsen.

5.4.11 Feilkilder forbundet med matched guise-teknikken

Det er alltid fare for at noen informanter er useriøse, og følgen av det er data som ikke er valide. Det kan være en feilkilde. I tillegg kan det ligge en feilkilde i at informantene som skal vurdere språkprøvene enten ikke forstår nøkkelordene de skal krysse av på, eller at de har en annen oppfatning eller forståelse enn det forskeren har med hensyn til hva som for eksempel legges i et adjektiv som ”sympatisk”. Av den grunn er det viktig i forkant av undersøkelsen å gå gjennom adjektivene sammen med lytterne og forsikre seg om at alle har forstått dem og avklare misforståelser, problemer og uklarheter. En annen årsak til feilkilder kan være støy under undersøkelsen, eller at ikke alle informantene har like god hørsel. Ved kvantifisering av resultatene ligger det alltid en mulig risiko for at det kan ha oppstått feilopptellinger og utregninger fra forskerens side.

5.4.12 Direkte eller indirekte metode i min undersøkelse?

For å besvare min problemstilling vil jeg bruke både den direkte metoden spørreundersøkelse og matched guise-teknikken, som er en indirekte metode. Som vi har sett ovenfor, har begge de metodene jeg benytter i mitt prosjekt vært gjenstand for kritikk, og begge metodene har både fordeler og ulemper. Allikevel er utgangspunktet for den holdningsforskningen som har funnet sted i forbindelse med denne masteroppgaven de tradisjonelle holdningsmetodene spørreundersøkelse og matched guise-teknikken med de fordeler og ulemper disse metodene har. Ved direkte metoder som spørreundersøkelser undersøker man folks bevisste holdninger, mens man gjennom den indirekte metoden som for eksempel matched guise-teknikken undersøker folks ubevisste språkholdninger. I denne oppgaven gjør jeg altså bruk av en kombinasjon av indirekte og direkte metode i det som jeg har valgt å kalle henholdsvis undersøkelsens del A: matched guise-teknikken og del B: spørreundersøkelsen. I og med at det er sannsynlig at både ubevisste og bevisste holdninger finnes hos folk, mener jeg at mitt metodevalg kan forsvares. Omdal (1982) er også av den oppfatning at man godt kan kombinere både den indirekte og den direkte metoden slik at informantenes syn på ulike språktrekk eller språk kan sammenlignes med deres holdninger. Dermed får man trolig få et ”sannere” bilde språkholdningene og opplysninger om en eventuell sammenheng mellom sosiale stereotypier og synspunkter på språket. Grunnen til at jeg velger å la informantene ta stilling til inntalte språkprøver på lydbånd og ikke et videoopptak, er at jeg er av den oppfatning at inntalernes utseende kan ha innvirkning når det gjelder å avgjøre ulike personlighetstrekk. Jeg er av den oppfatning at ved ikke å la informantene se inntalerne, åpnes det for at jeg vil få et sannere bilde av informantenes ubevisste holdninger til nettopp talespråk, og forhåpentligvis vil jeg dermed unngå å la resultatet bli farget av deres fordommer og førsteinntrykk på bakgrunn av utseendet.

5.5 Andre språkholdningsundersøkelser

Flere undersøkelser har likhetstrekk med min egen undersøkelse med hensyn til metode. Noen av undersøkelsene har også likhetstrekk med min undersøkelse med tanke på selve forskningsobjektet, dvs. bruk og holdninger til den vikvørske dialekten. Metodene jeg benytter i min undersøkelse er spørreundersøkelse og matched guise-teknikken. Jeg vil her først presentere enkelte utenlandske undersøkelser med matched guise-teknikken. Der vil jeg komme inn på undersøkelser som ble foretatt av Lambert et al. i Canada og språkholdningsundersøkelser gjennomført av Tore Kristiansen i Danmark. Bakgrunnen for at

jeg presenterer Lambert et al. er at dette var en undersøkelse som skulle vise seg å være forbilledlig med henblikk på metode. Grunnen til at jeg presenterer Tore Kristiansens undersøkelser, er at jeg ser på hans undersøkelser som forbilledlige i forhold til metode. Etter at jeg har presentert et par av Kristiansens undersøkelser, vil jeg komme nærmere inn på enkelte språkholdningsundersøkelser i Norge. Siden det ofte er slik i disse sosiolingvistiske undersøkelsene at forskeren ikke utelukkende har konsentrert seg om én metode, vil det i presentasjonene nedenfor komme frem ulike metoder som er benyttet i de ulike undersøkelsene, men hovedfokus vil være på de metodiske aspektene som har fellestrekk med min egen undersøkelse i Sandefjord, nemlig metodene spørreundersøkelse og matched guise-teknikken.

De norske språkholdningsundersøkelsene jeg vil presentere som har brukt matched guise-teknikken som metode er gjennomført av Kleiven (1975), Husby (1985) og Kristiansen (1995). Kristiansen (1995) brukte også spørreskjema som metode, så derfor vil hun presenteres i et eget underpunkt nedenfor. Deretter presenterer jeg norske språkholdningsundersøkelser som blant annet har benyttet spørreskjema som metode, nemlig undersøkelsene til Omdal (1982), Strømsodd (1979), Skramstad (1999) Lindbekk (2000) og Bjellås (2001).

Undersøkelsene til Bjellås (2001), Kristiansen (1995) og Lindbekk (2000) er interessante av flere grunner, for de har likheter med min undersøkelse. Alle tre undersøker språkholdninger blant unge mennesker, nemlig skoleelever i en skolesituasjon. I tillegg er alle undersøkelsene gjennomført i det vikværske området, i henholdsvis Grenland, Drammen og Larvik, og alle disse undersøkelsene bruker blant annet spørreskjema som metode. Det er kun Kristiansen (1995) som i tillegg bruker verbal guise-teknikken i sitt prosjekt.

Hensikten med dette kapitlet er å gi en fremstilling av andre undersøkelser som bruker de samme metodene som jeg bruker og å komme inn på andre undersøkelser som tar for seg holdninger til den vikværske dialekten. I tillegg ville jeg også få innsikt, inspirasjon og gode ideer til min egen undersøkelse. Når det gjelder undersøkelser med spørreskjema, har jeg valgt kun å se på undersøkelser som er blitt gjennomført i Norge. Nå vil jeg presentere noen få utenlandske undersøkelser med matched guise-teknikken som metode.

5.5.1 Utenlandske undersøkelser med matched guise-teknikken

Som tidligere nevnt, var det den kanadiske psykologen Wallace E. Lambert og hans kolleger ved McGill-universitetet som utviklet matched guise-teknikken på 1960-tallet. Forskerne i denne undersøkelsen ville undersøke hvordan franske og engelske kanadiere oppfattet

hverandre. Derfor lot de to tospråklige personer lese den samme teksten både på fransk og engelsk før informantene skulle vurdere personene på en sosial skala. De ulike avsnittene ble ordnet slik at det hørtes ut som om det var en ny person som leste hver gang. På den måten kunne det for informantene virke som om det var et dobbelt så stort antall innlesere enn det de faktisk hadde lyttet til. Resultatet til Lambert viste at informantene vurderte de engelskspråklige variantene mer positivt enn de franske. Dette mønsteret gikk igjen både hos de som hadde fransk og engelsk som morsmål. Dette sier noe om hva slags status de to språkene har i forhold til hverandre, og hvordan brukerne av hvert av disse språkene blir vurdert som gruppe. Resultatet sees som et tegn på at engelsk hadde større prestisje enn fransk, og dette indikerer også at fransk-kanadierne hadde akseptert de negative stereotypiene som engelsk-kanadierne hadde knyttet til dem (Agheyisi & Fishman 1972, Venås 1991, Kristiansen 1995, Maegaard 2001, Akselberg 2003 i Mæhlum 2003).

Siden denne første *matched guise*-testen er det blitt utført mange lignende tester, og det er stor forskjell på hvordan de har blitt utført av forskjellige forskere med forskjellige erkjennelsesinteresser. Maegaard (2001) skriver at:

Hvis man f.eks. er interessert i holdninger til to forskjellige sprog, så som engelsk og fransk, vil det med stor sandsynlighed gå op for informanterne at det er holdninger til sprog, det drejer sig om. Men når man har at gøre med varieteter af det samme sprog, er det ikke sikkert, at informantene overhovedet opdager, at undersøgelsen drejer sig om sprog. Hvis de ikke gør det, vil deres vurderinger af sprogprøverne afspejle deres underbevidste sprogholdninger i stedet for deres bevidste. Det er ideen bag den type *matched guise*-undersøgelser, der har blevet udført af Kristiansen, som har behandlet forholdene i Næstved (Maegaard 2001:134).

Dette leder meg til å si noe mer om Kristiansens undersøkelser. Tore Kristiansen har gjennomført undersøkelser i Danmark med *matched guise*-teknikken som metode. I 1989 og 1998 benyttet han *matched guise*-teknikken i en undersøkelse i Næstvedegnen på Sjælland, ca. syv mil syd for København. Kristiansen undersøkte en gruppe gymnaselevers holdninger til unge, danske språkbrukere. Informantene fikk lytte til språkprøver inntalt av seks unge menn. To av prøvene hadde sjællandske trekk, og av disse var det én språkprøve som var ”tynt sjællandsk” og én språkprøve som var det talemålet som blir brukt i Næstved. To prøver hadde lavkøbenhavnske trekk (en moderat og en utpreget varietet) og to prøver hadde høykøbenhavnske trekk (en moderat og en utpreget varietet). Informantene skulle krysse av på åtte skalaer som representerte personlighetstrekk hos de seks ungdommene. Fire av skalaene målte språkbrukerens *kompetanse* som evnerik-dum, ambisiøs-likeglad, selvstendig-usikker, effektiv-langsom, og det var fire skalaer som målte språkbrukerens *sosialitet*, som ”fin på det”-likefram, kjedelig-interessant, pålitelig-upålitelig, vennlig-lite tiltalende.

Informantene fikk ikke vite at det var ulike dialekter de lyttet til, men det forstod de da testen var over. Informantene ble også bedt om å vurdere språkbrukerne med hensyn til hva slags utdanning de hadde eller ville komme til å få.

Resultatet fra undersøkelsen i 1989 viste at de unge var mer positive enn de voksne til lavkøbenhavnsk og mer negative enn de voksne til sjællandsk. I den andre studien viste resultatet at det var en svak oppvurdering av sjællandsk, og lavkøbenhavnsk ble tydelig nedvurdert, og det gjaldt særlig den moderate lavkøbenhavnske talemåten. Det var derimot en oppvurdering av utpreget lavkøbenhavnsk og en stabil vurdering av høykøbenhavnsk (Akselberg 2003, i Mæhlum 2003).

Tore Kristiansen gjennomførte i 2002 i samarbeid med Tina Bruun Clausen og Merete Havgaard en språkholdningsundersøkelse blant unge i Nakskov, en by 180 km fra København, på vestkysten av Lolland. Her ble bevisste og underbevisste holdninger undersøkt, og derfor ble ikke informantene informert om formålet med deres besøk. Det var totalt 67 informanter i alderen 15-16 år. Data om de underbevisste språkholdningene ble innhentet gjennom matched guise-teknikken. Forskerne spilte et bånd med i alt seks språkprøver i tilfeldig rekkefølge. Det var to eksempler på hver av de tre varietetene lollandsk (lokalfarvet Nakskov-basert standarddialekt), riksdansk og københavnsk. Informantene skulle vurdere hver språkprøve på ni skalaer som hver hadde syv trinn. Hver av skalaene representerte personlighetstrekk definert ved antonymer som var plassert i hver sin ende av skalaen. Informantene skulle ta stilling til om taleren var: ikke til å stole på-til å stole på, selvsikker-usikker, spennende-kjedelig, effektiv-sløv, dum-intelligent, ”tjekket”-”utjekket”, ”flink”-usympatisk, snobbet-”nede på jorden” og ”uambitiøs”-”ambitiøs”. I tillegg skulle informantene ta stilling til om de trodde taleren kom til å få en praktisk eller boklig utdanning.

De bevisste språkholdningene til de unge i Nakskov ble undersøkt gjennom en dialekt-hitlistetest der informanten hadde klart for seg hvilken dialekt taleren hadde, og informanten skulle rangere dialektene på en skala slik at det fremkom hvilke dialekter de likte best og ikke likte. Resultatet av undersøkelsen viste at det var en bevisst oppvurdering og en underbevisst nedvurdering av lollandsk, dvs. deres egen dialekt, sammenlignet med riksdansk og københavnsk. Konklusjonene var at blant de unge i Nakskov finnes to standardspråklige normidealer, nemlig københavnsk og riksdansk, og at språkholdninger spiller en avgjørende rolle i språkforandring, og sist, men ikke minst, at fremtidsutsiktene for et lollandsk regionalspråk så mørke ut (Kristiansen et al. 2002).

Det er på tide å se på hvilke språkholdningsundersøkelser her hjemme som har benyttet matched guise-teknikken som metode.

5.5.2 Norske språkholdningsundersøkelser med matched guise-teknikken

Jo Kleiven (1975) brukte matched guise-teknikken i en språkholdningsundersøkelse i Bergen i 1975. Kleiven var interessert i forholdet mellom striler og bergensere. Undersøkelsen bestod av tre deler. I den første delen av undersøkelsen gjennomførte han uformelle intervju med 25 studenter for å finne frem til hva slags ord og begrep som kunne knyttes til striler og bergensere eller på skillet mellom de to gruppene. Intervjuene gav forskerne 80 slike ord, som ble brukt til å utvikle en vurderingsskala med motsatte adjektiv. Resultatet ble 50 vurderingsskalaer som ble brukt i et spørreskjema som deretter ble utgitt til en ny studentgruppe. Informantene skulle da krysse av for hva de trodde folk flest mente, og de skulle ikke legge vekt på sine egne holdninger når de krysset av. Resultatet viste at det var store forskjeller mellom hvordan informantene vurderte striler og bergensere. Siden det var så store forskjeller i vurderingene, var det mulig å foreta et nytt steg i undersøkelsen.

Kleiven (1975) stilte følgende spørsmål: ”Er det slik at folk som bruker bergensmål og folk som bruker strilemål, blir opplevde på ulike måtar, eller kjem det fram berre om vi spør direkte etter dei?” (Kleiven 1975:123). For å svare på dette spørsmålet, ble matched guise-teknikken benyttet, og det ble gjort lydbåndopptak der to menn og to kvinner leste inn et leserbrev til en bergensavis både på fanamål og bergensmål. Informantene var en ungdomsskoleklasse i Bergen med bokmål som hovedmål og en skoleklasse fra Fana med nynorsk som hovedmål. Elevene skulle krysse av hva slags inntrykk de fikk av personene på 15 utvalgte skalaer. Resultatene var klare: På fem av femten skalaer var forskjellene statistisk pålitelige. Bergenserne ble oppfattet som overlegne, snobbete og selvgode, mens strilene ble oppfattet som gamle og umoderne (Kleiven 1975, Omdal 1982, Venås 1991).

Olav Husby (1985) gjennomførte i 1985 en undersøkelse av talemålet i Sandnessjøen. Informantene lyttet til og vurderte ulike talemålsprøver fra normert til dialektal tale, og dette var en såkalt sosial diskrimineringstest. Informantene skulle vurdere talernes samfunnsmessige potens, personlighet og språkføring. Resultatet viste at jo mer standardisert talespråk som ble benyttet, jo høyere intelligens, sosial status og samfunnsmessig innvirkning ble talerne vurdert til å ha, men disse talerne ble samtidig vurdert til å være mindre tiltalende og mindre overbevisende (Akselberg 2003, i Mæhlum 2003).

5.5.3 En undersøkelse med spørreskjema og matched guise-teknikken

Elsa Kristiansen (1995) gjennomførte i 1994 som en del av sin hovedfagsoppgave en undersøkelse av holdninger til ni vikværske språktrekk på tre videregående skoler i Drammen, og 156 informanter deltok. Undersøkelsen var todelt, og både indirekte og direkte metode ble

brukt. Den første delen av undersøkelsen var en verbal guise-test, en indirekte metode som er en modifisert utgave av *matched guise*-teknikken. I den andre delen av undersøkelsen ble det benyttet spørreskjema, som er en direkte metode som jeg kommer tilbake til nedenfor.

I verbal guise-testen ble det spilt seks ulike språkprøver to ganger for informantene. Den første gangen skulle informantene bare lytte, mens i den andre runden skulle de krysse av på en adjektivskala med seks punkter. De adjektivparene hun brukte var: 1. intelligent-uintelligent, 2. sympatisk-usympatisk, 3. pålitelig-upålitelig, 4. ærlig-uærlig, 5. høyt utdannet-lavt utdannet, 6. selvsikker-usikker. Adjektivparene ble delt inn i to dimensjoner; *status* og *solidaritet*. Adjektivparene 2, 3 og 4 representerte solidaritetsdimensjonen, mens adjektivparene 1, 5 og 6 representerte statusdimensjonen. Informantene skulle også ta stilling til i hvilken grad de synes talerne på de ulike språkprøvene snakket som dem selv. Inntalene leste ikke opp den samme teksten da Kristiansen ikke fant dette hensiktsmessig, for hun mente at dette ville oppfattes som kunstig av informantene. Språkprøvene inneholdt naturlig tale fra seks forskjellige personer, og de var ulike med hensyn til hvilke og hvor mange språktrekk de realiserte. Emnene som ble tatt opp var også forskjellige.

Den andre delen av Kristiansens undersøkelse var en spørreundersøkelse som undersøkte informantenes bruk og holdninger til de ni vikkværske trekkene i tillegg til å kartlegge informantens bakgrunn, som alder, skole, bosted og om vedkommende hadde bodd andre steder og eventuelt tidsrom. Informanten skulle oppgi hvor foreldrene kom fra og om han/hun beskrev sitt språk som dannet østnorsk, litt dannet østnorsk, litt dialektpreget eller dialekt. Informantens *bruk* av de vikkværske trekkene ble undersøkt på følgende måte: ”Bruker du disse språktrekkene? a) Sier du soL og foLk? Eller sol og folk? Sier du hoppa og dansa? Eller hoppet og danset?” (Kristiansen 1995:154). Informanten skulle oppgi om han/hun brukte disse språktrekkene alltid, av og til eller aldri. Informantenes *holdninger* ble undersøkt gjennom en avkrysningstabell som var utformet på følgende måte: ”Synes du disse språklydene er: pene, OK eller stygge? 1. Uttale av sol som soL og folk som foLk? 2. Uttale av bord som boL og jord som joL? 3. A-endinger i ord som hoppa og dansa, 7. Uttale av drevet som driv i og sunget som syng i?” (Kristiansen 1995:155).

De ni språktrekkene Kristiansen (1995) undersøkte delte hun inn i to grupper: *indikatorer* og *markører*, som er begreper Labov (1972a) brukte til å forklare lydendringer, og disse begrepene ble også brukt av Chambers & Trudgill (1980) til å trekke et skille mellom språklige variabler (Labov 1972a, Chambers & Trudgill 1980, sitert i Kristiansen 1995:126). Indikatorene var: a-endelse i hunkjønnsord, a-endelse i svake verb, tjukk l av norrøn l og fortidspartisipp på -i i sterke verb. Markørene var: elisjon, trykk på første stavelse i

fremmedord, jamvektsformer av svake hunkjønnsord, tjukk l fra norrøn rð og kløyvd infinitiv. Kristiansen delte resultatene i tre deler: elevenes bruk av språktrekkene, holdninger til språktrekkene og evalueringen av språkprøvene. Kristiansen behandlet dataene kvantitativ. Resultatet viste at verbal guise-testen støttet opp om de resultatene fra spørreskjemaet. Den språkprøven som inneholdt flest markører var den som ble vurdert mest negativt, og dette var et forventet resultat. De to språkprøvene som ble rangert høyest av informantene inneholdt kun noen få eksempler av de mest aksepterte indikatorene. Hun hadde også en språkprøve som representerte standard østnorsk, og den inneholdt ikke noen av de ni språktrekkene hun undersøkte. Prøven ble overraskende nok ikke rangert så høyt som de språktrekkene som inneholdt noen få indikatorer. Informantene foretrakk de språkprøvene som lå nærmest deres eget talemål. Det var en klar sammenheng mellom informantenes rangering av de ulike språkprøvene og deres vurdering av eget talemål. Undersøkelsen hennes viser at enkelte av de vikværske språktrekkene ikke lenger blir negativt oppfattet. Hun påpeker at på grunnlag av undersøkelsens resultater virker det som om avstanden mellom vikværsk og normalisert talemål har blitt mindre (Kristiansen 1995).

Jeg vil nå presentere norske undersøkelser som har benyttet spørreskjema som metode.

5.5.4 Norske undersøkelser med spørreskjema som metode

Helge Omdal (1978, sitert i Omdal 1982) har ved hjelp av spørreskjema undersøkt holdninger til dialekt og dialektbruk i blant studenter i Bergen. Totalt var det 448 personer som fylte ut et spørreskjema, og alle landsdelene i Norge var representert blant disse informantene, men vestlendingene var i flertall. Spørsmålene gjaldt både bruksområde for dialekten og deres synspunkt på sitt eget og andres talemål. 54,3 % oppgav at de brukte både dialekt og normalisert talemål, 34,7 % brukte bare dialekt og 10,7 % brukte bare normalisert talemål. Av de som svarte at de brukte både normalisert talemål og dialekt, mente 2/3 at de brukte mest dialekt, og ca. 70 % brukte bare dialekt eller mest dialekt. Kvinnene oppgav at de brukte mer ”bare dialekt” og mer ”bare normalisert talemål” enn mennene. Mennene var derimot sterkest representert i kategorien ”begge deler”. Flertallet av informantene syntes at deres egen dialekt var pen eller vakker, mens ca. 1/3 hadde en mer eller mindre negativ oppfatning av sin dialekt. Det var bymålsbrukerne som var minst positive til egen dialekt. Totalt var det ca. 90 % som oppfattet sin dialekt som godt brukelig. Resultatet som gikk på vurderingen av hvilke dialekter informantene likte best og minst viste at det ikke var allmenn enighet om hva som var vakre og stygge dialekter bortsett fra ”flatlandet” og fjellområdene på Østlandet. Resultatet viste at flatlandet var det dialektområdet som ble mest negativt vurdert, og ifølge

Omdal (1982) var det trolig oslomålet som var skyld i denne tendensen, for denne dialekten ble ofte koblet sammen med forestillinger om folk langt nede på rangstigen. Telemålet derimot var en dialekt som slo spesielt positivt ut, og dette har kanskje sin bakgrunn i at dette talemålet er særlig brukt i folkeviser og lignende. Omdal (1982) konkluderer med at det ut i fra denne undersøkelsen ikke er lett å si noe bestemt om prestisjen til de ulike norske dialektene (Strømsodd 1979, Omdal 1982).

Arne Strømsodd (1979) utførte i 1979 en holdningsundersøkelse i forbindelse med sin hovedfagsoppgave med tittelen *Dialektholdninger blant folk i to bydeler i Oslo*. Han ønsket å undersøke oslofolks holdninger til ulike dialekter ved hjelp av spørreskjema. Fordelene med denne metoden mener Strømsodd (1979) er at han dermed på en rask og billig måte kunne nå ut til et stort antall informanter, og ved at han ikke selv var til stede, kunne informantene i ro og mak svare på spørsmålene. Dette ville kanskje føre til at de følte seg mer anonyme og frie til å avgi svar som kanskje oppfattes som sosialt uakseptable. Ulempen han peker på ved sin metode er at han ikke kunne være helt sikker på at informanten hadde vært alene da han svarte på spørsmålene. På den måten kan informanten ha blitt påvirket av andre. Det var 144 informanter som deltok på undersøkelsen, og disse var bosatt på Tøyen i øst og Frogner i vest. Strømsodd var interessert i å finne ut hvor mye informantene selv mente de forstod av ulike dialekter. Sognedialekten var den folk mente var vanskeligst å forstå, mens de likte best dialekter fra Trøndelag, Sørlandet og Telemark. Strømsodd fant ut at veldig mange ikke hadde en rasjonell grunn til å like en bestemt dialekt, og det var få informanter som vurderte dialektene på et rent språklig grunnlag. På østkanten var det flest folk som opplyste at de likte nordnorsk minst av dialektene, og på vestkanten var det østfolddialekten som var den minst populære. Strømsodd fant også ut hvordan informantene karakteriserte dialektene. Etter min mening er nok dette oppfatninger som veldig mange har om disse dialektene. Sørlandsdialekten ble karakterisert som bløt og myk, trøndsk ble oppfattet som morsom, telemålet var vakkert og klangfullt, mens hedemarksdialekten var bondisk, bred og treg. Strømsodd lurte på om informantene noen gang hadde følt at de ikke hadde vært tilfredse med sitt eget talespråk, og om de noen gang hadde hatt en følelse av at de ikke snakket pent nok. På dette spørsmålet var det totalt 93,7 % som svarte ”nei, aldri”. Fordelt på geografisk område, var det flere på Frogner som svarte ”nei aldri” enn det var informanter som Tøyen som svarte det samme. På Tøyen var det 31,8 % som her svarte ”nei, aldri”. På Tøyen var det 19,6 % og på Frogner var det kun 3,9 % som følte at de ofte ikke snakket pent nok. Strømsodd kom frem til at de yngste informantene var mer positive til bruk av dialekt enn de eldre (Strømsodd 1979, Omdal 1982, Venås 1991).

Tone Skramstad foretok i 1999 en metodetriangulert undersøkelse av språk og normer blant ungdommer på Hadeland i sin hovedfagsoppgave med tittelen *Oslocirkumferensen og språklig regionalisering*. Metodene var spørreskjema og intervju. Jeg vil se nærmere på hennes spørreundersøkelse. Skramstad ville undersøke om oslomålet vinner terreng blant språkbrukerne på Hadeland. Informantene hennes var ungdommer. Innsamling av datamaterialet ble foretatt på fem skoler, og både ungdomsskole og videregående skole var representert. Det var 108 informanter som svarte på spørreskjemaet. Spørreskjemaet inneholdt 19 spørsmål med klar overvekt av lukkede spørsmål. Eksempler på åpne spørsmål er spørsmål av typen: ”Hvor lenge har du bodd på Hadeland? Hvor lenge har du bodd der? Hva synes du karakteriserer Hadelandsdialekten? Er det noe du synes er spesielt med den? Hva tror du oslofolk synes om Hadelandsdialekten?” (Skramstad 1999:217-223). Deretter deltok 63 personer i et intervju. Resultatene viste at oslomålet i stor grad vant frem på Hadeland slik at Oslocirkumferensen strekte seg til nord på Hadeland. For eksempel viste resultatet av spørreundersøkelsen der informantene skulle oppgi Hadelandsformer at saliente trekk som formen *itte* kun oppnådde 5 %, og varianten *je* kom i gruppen mellom 22 - 34 %. Skramstad fant ut at det ikke bare var Oslo-øst-dialekten som vant frem, for også Oslo-vest-dialekten var i bruk på Hadeland. Hun skriver at det kan se ut som om ungdommenes språklige strategier er avhengige av flere forhold, nemlig foreldrenes bakgrunn, venner, sosiale interessefelt og kontakt med Oslo.

Lindbekk (2000) er blitt nevnt tidligere i denne oppgaven. Jon Olav Lindbekks (2000) hovedfagsoppgave med navnet ”*Støvlær eller pælar*” -*En sosiolingvistisk undersøkelse av språkholdninger og språkbruk blant unge i Larvik* benyttet spørreskjema og intervju som metode. Hans undersøkelse er interessant fordi den også tar for seg språkholdninger blant unge mennesker i det vikvørske området, nemlig Larvik. Lindbekk (2000) undersøkte hva slags holdning de unge hadde til egen dialekt, normalisert talemål og dialekter generelt. Samtidig undersøkte han hvordan dialekten holder seg. Informantenes bakgrunn ble kartlagt gjennom åtte spørsmål med bundne svar. De fire sosiale bakgrunnsvariablene han opererer med i sin undersøkelse er: foreldrenes yrke og utdanning, kjønn, syn på Larvik som fremtidig bosted og fremtidige karriereplaner. Lindbekks språkholdningsundersøkelsesdel ble gjennomført ved hjelp av et spørreskjema der informantene ble bedt om å svare på spørsmål om erfaringer og holdninger til dialektbruk.

Eksempler på slike spørsmål er:

Hva synes du om din egen dialekt? Mener du at Larviksdialekten [*sic*] kan brukes i alle situasjoner? Når folk fra Larvik blir intervjuet i radio og TV, mener du da at de skal snakke rein Larviksdialekt [*sic*], eller skal de ”moderere” seg litt? Hva synes du om ungdommer som legger om til oslodialekt? Legger du selv om dialekten når du snakker med folk fra Oslo? Hender det du selv forandrer dialekten din i visse sammenhenger? (Lindbekk 2000:132-136).

Lindbekk benyttet også fritt intervju i den språklige delen av undersøkelsen. I min undersøkelse er ikke fritt intervju en metode jeg benytter, men jeg vil allikevel presentere Lindbekks undersøkelse på dette punktet, for hans undersøkelse og resultat er interessant i forhold til min egen undersøkelse. Den språklige delen av undersøkelsen gjennomførte Lindbekk i to omganger. Først var én og én informant inne om gangen, og dette var et kvantitativt intervju. Senere ble det parvise intervjuer, som lå nærmere opp til kvalitativ metode. Resultatet fra undersøkelsen viste at informantene generelt hadde et positivt syn på egen dialekt. Det språklige resultatet fra det første intervjuet viste at informantene hadde ca. 40 % tradisjonelle former. Det viste seg at de som var minst positive til dialekt også var de som hadde færrest tradisjonelle former. Dette ser jeg på som et naturlig, forståelig og ikke uventet resultat. I de frie intervjuene, dvs. i den andre intervjurunden, viste det seg at de tradisjonelle dialekttrekkene var langt mer fremtredende. Endelsene på *-ær* viste seg å holde seg svært godt, og for variabelen *tjukk l* fikk Lindbekk et resultat på 73,8 %. Min teori på at dialekttrekkene er mer fremtredende i det frie intervjuet, er at informantene følte seg mer avslappet i et intervjusituasjon der de kunne sitte og snakke med en de kjente godt, som da også var til stede i tillegg til intervjueren. Lindbekk (2000) oppsummerer sin undersøkelse slik: ”svært mange av de vikkværske særtrekkene i larviksdialekten synes å holde seg langt bedre enn man på forhånd skulle tro” (Lindbekk 2000:149).

Petter Bjellås (2001) gjennomførte en sosiolingvistisk undersøkelse av dialektbruk og språkholdninger i Grenland, nærmere bestemt Skien. Hans undersøkelse er interessant fordi han undersøker en del av det vikkværske området, og han benytter spørreskjema som metode i sin undersøkelse blant skoleelever. Han ser også på forskjeller mellom allmennfaglig og yrkesfaglig studieretning. Det grunnleggende spørsmålet i dette prosjektet er ”Hvor går grenlandsmålet?” For å besvare dette spørsmålet benyttet Bjellås både intervju og spørreundersøkelse. Hans 108 informanter, 55 jenter og 53 gutter, svarte på et spørreskjema som var inndelt i følgende områder: 1. Litt om deg selv, 2. Om du er fra Skien - hvor har du bodd lengst? 3. Utenom skole og arbeid, 4. Sannsynlige fremtidsplaner, 5. Talemålet ditt, 6. Om vi er klar over hvordan vi prater, 7. Hender det at du endrer måten du snakker på? 8. Hva synes du om grenlandsmål?

Bjellås' oppgave knyttes til TEIN-prosjektet der teorier om regionaliseringsprosessen står sentralt. I den prosessen går de mest lokale dialektmerkene ut av bruk, og på den måten blir målførene innenfor en større region mer like. Bjellås' materiale viser at grenlandsmålet blir standardisert. Bjellås (2001) deler informantene inn etter sosiale faktorer som kjønn, sosialøkonomisk status, tilknytning til hjemstedet og holdninger til det lokale talemålet. Resultatene av undersøkelsen viser at den språklige variasjonen følger sosiale grupper. Svaret på spørsmålet om hvor grenlandsmålet går er *mot sørøstnorsk bymål*, og Bjellås (2001) påpeker at både språkbruk og språkholdninger blant hans informanter tilsier dette. Det er jentene med utdanning på høyere teoretisk nivå, dvs. allmennfag, som er minst knyttet til hjemstedet og som går foran i endringsprosessen.

6. HOVEDUNDERSØKELSEN

6.1 Sandefjord videregående skole

Informantene i undersøkelsen er plukket ut fra Sandefjord videregående skole, som er én av to videregående skoler i Sandefjord. Den andre videregående skole i byen, Skagerak gymnas, er en privatdrevet skole, mens Sandefjord videregående skole, heretter forkortet SVGS, er en offentlig skole. Etter nasjonal målestokk er SVGS en stor skole med 1740 elever i skoleåret 2005-2006 og 320 ansatte der 250 er pedagogisk personell. SVGS er en av Norges største videregående skoler. I tillegg til vanlig allmennfaglig studieretning tilbyr skolen toppidrett, den internasjonale linjen International Baccalaureate og påbygning. Følgende yrkesfag er representert på skolen: elektrofag, formgivningsfag, hotell- og næringsmiddelfag, helse- og sosialfag og kjemi- og prosessfag. Mekaniske fag, trearbeidsfag, salg og service, mekaniske fag og musikk, dans og drama (SVGS 2005).

Det er flere grunner til at jeg valgte denne skolen som utgangspunkt for min undersøkelse. Jeg har selv vært elev ved skolen, og jeg har jobbet der som lærer. Faren min arbeider der i dag, og dette har bidratt til at det ble enkelt for meg å skaffe informanter.

6.2 Krav til informantene

Innenfor tradisjonell dialektologi og store deler av sosiolingvistisk forskning har det lenge vært et nærmest udiskutabelt utvalgsriterium at informantene skal være født og oppvokst i det aktuelle lokalmiljøet og ha minst én av foreldrene fra denne plassen (Akselberg og Mæhlum 2003). I min undersøkelse ser jeg bort fra at det skal være et krav at Sandefjord skal være informantens fødested og foreldrenes føde- og oppvokststed fordi Sandefjord er den byen i Vestfold med størst nettoinnflytting. Derfor regner jeg med at mange informanter og foreldre ikke er født i Sandefjord eller har bodd der hele livet selv om de bor der nå. Dersom de er født i nærheten av Sandefjord, er det sannsynlig at de er født i Tønsberg da sentralsykehuset i Vestfold ligger der. Å kreve at informantene skal ha minst én av foreldrene som er født og oppvokst i Sandefjord, kan også føre til at det er fare for at informantutvalget kan bli for snevert. Akselberg og Mæhlum (2003) skriver følgende om dette:

[...] det er viktig å inkludere den typen sosiale variabler som en forventer er relevante for språkbruken. Innflyttere, og kanskje først og fremst barna deres, hører med stor sannsynlighet til i denne kategorien - ikke minst når problematikken på en eller annen måte er knyttet til fenomenet talemålsendring. Temaet har foreløpig fått relativt liten oppmerksomhet innenfor sosiolingvistikken [...]. Men resultatene fra studier som har innlemmet innflyttere som en sosial variabel, gir iallfall klare signaler om at nettopp

innflytterandelen kan ha stor betydning for den språklige endringshastigheten i et lokalsamfunn (Akselberg & Mæhlum 2003:82).

I min undersøkelse er hovedvekten lagt på informantenes egen tilhørighet til språkområdet.

Forut for undersøkelsen satte jeg opp følgende krav til informantene:

1. Informantene bør være i alderen 16-22 år.
2. Informanten bør bo i Sandefjord kommune i dag.
3. Informantene bør ha bodd minst åtte år i Sandefjord kommune.

Kravene er satt opp for å få en ensartet informantgruppe, og for å kunne trekke generelle slutninger om sandefjordsungdommers holdninger til eget talemål. Jeg regner med at informantene identifiserer seg med byen etter åtte år, og dermed har de også bodd i byen da de gikk på barne- og ungdomsskolen og videregående skole.

6.3 Kriterier for valg av informanter

Mitt informantutvalg er basert på hvilke skoleklasser på allmennfag og yrkesfag som ønsket å delta i prosjektet. Derfor er ikke informantene plukket ut eller valgt av meg. Jeg har derimot stått bak valget av skole og klassetrinn da det i Sandefjord er det kun én offentlig videregående skole. Grunnen til at jeg ikke valgte å undersøke holdninger på den privatdrevne skolen, Skagerak gymnas, er at denne skolen i flere år har tiltrukket seg elever fra andre steder av landet, og den er blitt sett på som en dyr prestisjeskole. Selv om informantene i denne undersøkelsen ikke er tilfeldig valgt, mener jeg at dette ikke skaper noen problemer for min undersøkelse. Informantene er derimot tilfeldig valgt i den betydning at jeg ikke har valgt informanter som jeg mener vil oppfylle hypotesene jeg satte som utgangspunkt for prosjektet. Men i statistisk forstand er ikke informantene tilfeldig valgt.

Det er flere grunner til at jeg har valgt å benytte meg av testing av nettopp ungdommer i skolesituasjon og i skoleklasser. For det første er det bred enighet blant forskere at barn og unge spiller en sentral rolle i språkendrings- og dialektnivelleringsprosesser, og da spiller de en rolle både som innovatører og påskyndere av endring (Eckert 2000, Kerswill 1996, Chambers 1995, Labov 1994 sitert i Røyneland 2001:90). Røyneland (2001) henviser til Eckert (1988) og Labov (1966) når hun viser til amerikanske studier som har dokumentert at ungdom i alderen 14-18 år er de mest nyskapende språklig sett, og hun skriver at ”også i tilfelle der nye varietetar vert etablerte, og i situasjonar med stor språk- og dialektkontakt, ser det ut til at ungdom står i spissen for utviklinga” (Røyneland 2001:91). Selv om mine informanter ikke er fullt så unge som i de amerikanske studiene, er de å betrakte som

ungdommer pga. alderen. Røyneland (2001) nevner videre at ungdommer er sentrale når det gjelder formidling og spredning av nye former, og gjennom venner og ungdomsgjenger får nye språklige varianter fotfeste og blir overført til nye grupper av ungdommer. På veien blir gjerne de nye formene etablert som nye normer for ungdomsgruppa. Grunnen til at ungdommer er de mest innovative, henger sammen med at de har et sterkt ønske om og behov for å markere seg som gruppe (Røyneland 2001:91-93).

Den andre årsaken til at jeg ønsket skoleungdom i skolesituasjon som informanter, var at dette var en tidsbesparende måte å få tak i informanter på. Jeg fikk tilgang til mange personer i samme aldersgruppe på samme tid. Jeg er klar over at det er knyttet kritikk til testing av skoleelever i skolesituasjon. Richard Day (1982) peker på at elever og studenter blir brukt i undersøkelser av praktiske årsaker og at en slik situasjon kan få konsekvenser for resultatene. Han påpeker at en formell skolesituasjon fremmer bruk av en standardvarietet, og problemet med dette er at man kan risikere å få resultater som ikke er pålitelige. Denne kritikken til tross, - jeg har allikevel valgt å bruke ungdom i skolesituasjon som informanter i undersøkelsen min. Min undersøkelse er av kvantitativ art, og derfor mener jeg at ungdommene i min undersøkelse i stor grad representerer ungdommer i Sandefjord. I tillegg støtter jeg meg i denne forbindelse på andre undersøkelser som har brukt ungdommer i skolesituasjon som informanter, bl.a. undersøkelsene til Kristiansen (1995), Skramstad (1999), Lindbekk (2000), Bjellås (2001) og Kristiansen (2002).

6.4 Sosiale bakgrunnsvariabler

Den internasjonale sosiolingvistikken ble preget av Willam Labov, men også den norske sosiolingvistikken ble farget av hans metoder. Han var primært interessert i å studere språklig variasjon mellom ulike sosiale grupper, og han studerte sosiale makrogrupper som ble avgrenset gjennom sosiale faktorer som kjønn, alder, sosioøkonomiske forhold (for eksempel inntekt, utdanning og yrke) og sosial klasse (Akselberg 2003). Disse faktorene kalles sosiale bakgrunnsfaktorer eller sosiale variabler.

I min undersøkelse ønsker jeg å se på bevisste og ubevisste holdninger til eget talemål i forhold til standardtalemålet eller oslomålet og rapportert språkbruk blant ungdommer i Sandefjord. Informantenes sosiale bakgrunn blir kartlagt gjennom følgende deler i spørreskjemaet: 1. Informasjon om deg, 2. Litt informasjon om foreldrene dine, 3. Dine sannsynlige fremtidsplaner og 4. Fritid og sosialt nettverk.

Dette utgjør til sammen 21 spørsmål. Informantene vil bli delt inn i sosiale grupper

etter hvordan svarene deres fordeler seg på de ulike spørsmålene, og på bakgrunn av de fire ovennevnte delene har jeg utarbeidet følgende seks sosiale bakgrunnsvariabler:

1. Kjønn
2. Studieretning (allmennfaglig eller yrkesfaglig studieretning)
3. Foreldrenes utdanning
4. Fremtidige utdannings- og karriereplaner
5. Syn på Sandefjord som fremtidig bosted
6. Fritid og sosialt nettverk

I min undersøkelse er ikke alder en sosial variabel da mine informanter går i samme klassetrinn i videregående skole, og det er da sannsynlig at de jevngamle. Grunnen til at jeg allikevel har valgt å spørre om informantens alder, er at jeg ønsker å forsikre meg om at jeg virkelig har fått informanter som oppfyller de kravene jeg stilte til informantene, nemlig at de skulle være i alderen 16-22 år. I videregående skole kan man finne eldre elever, så dette ”dobbeltsjekker” informantkravet.

6.5 Feltarbeid: *matched guise-undersøkelsen*

Den indirekte metoden, dvs. den delen av undersøkelsen som bygget på *matched guise*-teknikken, kalles ”del A”, og denne delen av undersøkelsen ble gjennomført først. Grunnen til at *matched guise-undersøkelsen* måtte gjennomføres først, var at informantene ikke skulle oppdage hva jeg var ute etter å undersøke, nemlig deres ubevisste holdninger til talemålet og spesielt deres ubevisste holdninger til egen dialekt kontra oslodialekten eller standardisert språk. Da *matched guise-undersøkelsen* var gjennomført, ble besvarelsene levert inn og informantene ble orientert om hva jeg faktisk hadde undersøkt. Alle informantene ble bedt om å levere inn besvarelsene før de gjennomførte del B, spørreundersøkelsen. For å berøre det forskningsetiske problematiske ved slike undersøkelser der informantene ikke vet hva som undersøkes, gav jeg informantene et tilbud om å droppe ut av undersøkelsen på dette tidspunktet. Jeg påpekte også at undersøkelsens data ville bli behandlet anonymt.

6.5.1 Språkprøvene

Det ble spilt totalt fire språkprøver med pause i mellom slik at informantene fikk tid til å krysse av på adjektivskalaene og besvare spørsmålene til hver prøve. Alle språkprøvene var talt inn på bånd, og jeg kaller språkprøvene for A, B, C og D. Hver informant fikk utlevert et skjema for hver språkprøve i tillegg til en forside med forklaringer (vedlegg 5).

Emnet for språkprøvene var utfordrende å tenke ut, og jeg ønsket at teksten skulle være så nøytral som mulig, og det vil si at informantene ikke skulle bli provosert eller reagere negativt på språkprøven. Blakar (1981) sitert i Aaserud (2000:63) påpeker at det ikke er mulig å være helt nøytral. Aaserud (2000) skriver at valget av ulike ord og uttrykk kan fremkalle ulike assosiasjoner eller følelser hos lytterne. Ordrekkefølgen, trykk, tonefall og pauser kan også være avgjørende for hvordan en person eller språkprøve blir oppfattet. Derfor kan man aldri vite hvordan informantene reagerer på språkprøvene i matched guise-undersøkelser. Tekstinnholdet kan også påvirke informantenes vurderinger, og informantene kan bli støtt av innholdet. Dersom teksten for eksempel handler om foreldre, kan en informant som nettopp har mistet en av sine foreldre, bli støtt av teksten. Man kan aldri vite alt om informantenes bakgrunn, og derfor er det umulig å vite hva slags innhold som er nøytralt og som ingen blir følelsesmessig opprørt av.

Temaet for språkprøvene i min matched guise-undersøkelse er *barndommen*. Bakgrunnen for valg av dette temaet var at jeg håpet på at dette emnet ikke skulle kunne avsløre inntalernes sosiale og økonomiske status, men jeg ser i ettertid at det allikevel er mulighet for at dette avsløres i den brede sandefjordsprøven. Tekstene er forskjellige fra inntaler til inntaler, men tematisk er de så like som mulig. Det er flere grunner til at jeg har valgt å la inntalerne ha ulike tekster. Jeg mener at språkprøvene blir mer naturlige på denne måten. Det blir ikke kunstige tekster som er laget på forhånd, og dette kan bidra til at informantene lytter bedre og ikke begynner å kjede seg, noe som det kan være fare for når de hører den samme teksten flere ganger. Dersom informantene skulle komme til å kjede seg under avspillingen av språkprøvene, kan de bli umotiverte og useriøse i sine vurderinger.

Fordi inntalerne av språkprøvene og innholdet i disse er forskjellig, er min matched guise-undersøkelse ikke tradisjonell i den forstand at det er én inntaler som er i stand til å snakke ulike dialekter. Her vil jeg presentere kun språkprøvene fra Sandefjord og Oslo, for det er spesielt holdningen til talemålet i Sandefjord og Oslo jeg er interessert i å studere. Begge sandefjordsprøvene og osloprøven presenteres med tanke på inntalerne og variabler, og jeg henviser til vedlegg 7 for transkripsjon av språkprøvene. Språkprøvene er transkribert med vanlig ortografi bortsett fra der variablene skal fremheves. Grunnen til det er at jeg har begrenset kunnskap innen transkripsjon.

Språkprøve B: Oslo vest

Inntaleren er en mann på 28 år som er oppvokst på Oslos vestkant, og der har han bodd hele livet. Hans foreldre er fra Oslo vest og Bærum, og han arbeider i dag som advokat i Oslo.

Variabel	Eksempler
1: Bestemt/ubestemt flertall av hankjønnsord	<i>bomber, klinkekuler, kruttlapper, klinkekulene</i>
2: Bestemt entall av hunkjønnsord	<i>bomben, klinkekulen, formingen</i>
3: Bestemt/ubestemt flertall intetkjønn	Ingen eksempler
4: Kløyvd infinitiv	Ingen eksempler
5: Presens av svake verb	<i>husker, kommer</i>
6: Preteritum av svake verb	<i>tenkte, begynte, lagde, kjøpte, brettet, krøllet, tapet, kastet, ventet, spurte</i>
7: Partisipp av sterke verb	<i>bedt</i>
8: Presens partisipp	Ingen eksempler
9: Refleksive verbformer	Ingen eksempler
10: Subjekt 3. person entall hunkjønn	<i>hun</i>
11: Komparativ av regelrette adjektiv	<i>rødere</i>
12: Tjukk L/tynn l	<i>klinkekuler, skole, skjule (kun tynn l)</i>
13: Retrofleks n/len – uttale	<i>ungdomsskolen, barneskolen</i>
14: Diftong/monoftong av /æu/	Ingen eksempler
15: Diftong av lang -e	Ingen eksempler
16: Senkning av korte vokaler	Ingen eksempler
17: Elisjon	Ingen eksempler

Variabel 2, dvs. ord som *bomben*, *klinkekulen* og *formingen* er ord som i sandefjordsmålet ville vært hunkjønnsord, men som hos min kilde er hankjønnsord. I offisiell norsk rettskriving er dette ord som er enten han- eller hunkjønn. Fordi det i Sandefjord er hunkjønnsord, har jeg valgt å sette dem opp i tabellen under hunkjønnsord. Dette er for å vise at det er former som tydelig skiller sandefjordsmålet fra oslomålet. Ordene i variabel 12 er ord som ville hatt tjukk l i sandefjordsmålet, men som har vanlig, tynn l hos min inntaler. Variabel 13 ville i sandefjordsmålet blitt uttalt med retrofleks [n], men min inntaler uttaler det med *len*-uttale, slik det skrives. Vedkommende sier *skolen* i stedet for *sko'on*. Ordet *utenfor* ville i Sandefjord blitt uttalt *uttafor*. Språkprøven varer i 2 minutter og inneholder 354 ord.

Språkprøve C: bredt sandefjordsmål

Personen på denne språkprøven er en dame på 65 år som arbeider som lærer i Sandefjord.

Variabel	Eksempler
1: Bestemt/ubestemt flertall av hankjønnsord	<i>daar, ganger, bilær, guttær, båtær</i>
2: Bestemt entall av hunkjønnsord	<i>havna, gata, dattera, kjerringa</i>
3: Bestemt/ubestemt flertall intetkjønn	Ingen eksempler
4: Kløyvd infinitiv	Ingen eksempler
5: Presens av svake verb	<i>lurær</i>
6: Preteritum av svake verb	<i>kjefta, pella, spruta, bada, henta, reiste, fortalte, bodde, gjoLe, begynte, kjørte, spiste</i>
7: Partisipp av sterke verb	Ingen eksempler
8: Presens partisipp	Ingen eksempler
9: Refleksive verbformer	Ingen eksempler
10: Subjekt 3. person entall hunkjønn	<i>ho</i>
11: Komparativ og superlativ av regelrette adjektiv	Ingen eksempler
12: Tjukk L	<i>gamLe, gjoLe, badebaLje, kjøkkengøLve, fLøy, skoLeskævven, bLæi, fLæire, fLy</i>
13: Retrofleks η	<i>sko'on</i> (skolen)
14: Monoftong av /æu/	<i>skævven</i>
15: Diftong av lang -e	<i>bLæi, fLæire</i>
16: Senkning av korte vokaler	<i>te, gøLve</i>
17: Elisjon	<i>vikke, vare</i>

Prøven inneholder 11 av 17 variabler, varer i 1 minutt og 20 sekunder og inneholder 249 ord.

Språkprøve D: moderat sandefjordsmål

Inntaleren er 28 år og har bodd i Sandefjord hele livet. Hun er utdannet barne- og ungdomsarbeider og arbeider i dag på en skole i Sandefjord.

Variabel	Eksempler
1: Bestemt/ubestemt flertall av hankjønnsord	<i>guttane, ballane, sjefer, dager, cøpær</i> (cuper)
2: Bestemt entall av hunkjønnsord	<i>gata</i>
3: Bestemt/ubestemt flertall intetkjønn	<i>steder</i>
4: Kløyvd infinitiv	Ingen eksempler
5: Presens av svake verb	<i>spiller</i>
6: Preteritum av svake verb	<i>spelte, gjorde</i>
7: Partisipp av sterke verb	Ingen eksempler
8: Presens partisipp	Ingen eksempler
9: Refleksive verbformer	<i>trivas</i>
10: Subjekt 3. person entall hunkjønn	Ingen eksempler
11: Komparativ og superlativ av regelrette adjektiv	Ingen eksempler
12: Tjukk L	<i>måL, bLæi, fLeste, kjempeåLæit</i>

13: Retrofleks <i>ŋ</i>	Ingen eksempler
14: Monoftong av /æu/	Ingen eksempler
15: Diftong av lang <i>-e</i>	<i>bLæi</i>
16: Senkning av korte vokaler	<i>spelte</i>
17: Elisjon	<i>jokke, vakke, vare</i>

Prøven varer i 1 minutt og 2 sekunder, inneholder 10 av 17 variabler og inneholder 169 ord. Dette er den moderate sandefjordsprøven.

6.5.2 Vurderingsskalaene

Adjektivskalaen min er utformet med personlighetstrekk og inspirert av Osgood et al. (1959, 1971). Personlighetstrekene er definert ved to adjektiv som er antonymer til hverandre på hver sin ende av skalaen. Personlighetsadjektivene jeg benytter i undersøkelsen er 1. intelligent-uintelligent, 2. høyt utdannet-lavt utdannet, 3. snobbete-jordnær og 4. kul-kjip. Som tidligere nevnt, har det vært vanlig å dele inn adjektivparene i to dimensjoner, *status* og *solidaritet*. I mitt valg av vurderingsskalaer har intensjonen vært at skalaen intelligent - uintelligent dekker kompetansedimensjonen, mens kul-kjip og snobbete-jordnær dekker sosialitetsdimensjonen. Dette samsvarer med det Kristiansen et al. (2002) brukte i undersøkelsen av språkholdninger hos unge i Nakskov.

Hver språkprøve skal først vurderes på en personlighetstrekksskala med tre personlighetstrekk som hver har seks trinn. Seks trinn gjør at det ikke er ett trinn som er nøytralt og et såkalt ”på midten”-svar. Mordal (1989) påpeker at slike ”på midten” eller PM-svar ofte blir utelatt for å tvinge respondentene til å velge ”side”. Ved å krysse av i en av de seks rutene, svarer man på spørsmålet: Hvordan synes/tror du denne personen *er*?

Vurdering av intelligens på bakgrunn av språket peker Aaserud (2000) på som umulig, men samtidig noe folk faktisk gjør. Derfor er det interessant å undersøke nettopp dette. Det er også på bakgrunn av denne kritikken om at man vanskelig kan avgjøre personlighetstrekk bare ved å lytte til en språkprøve, at jeg har valgt å innlemme språklige dimensjoner som et aspekt ved min *matched guise*-undersøkelse. Jeg har valgt å stille spørsmålet ”Hvordan synes du denne personen *snakker*?” De språklige dimensjonene jeg lar informantene ta stilling til, er om de synes personens språk er: pent-stygt, riktig-galt og snobbete-jordnært.

Noen kommentarer

Adjektivene kul-kjip har jeg brukt som personlighetstrekk for å bruke typiske ungdomsord som informantene kjenner og kan identifisere seg med. Når det gjelder adjektivparet riktig - galt i den språklige delen av *matched guise*-undersøkelsen, påpeker Vannebo (1987) sitert i

Aaserud (2000) at spørsmålet om hva som er riktig eller galt i talespråket blir vurdert ut fra hva som er riktig eller galt i skriftspråket, slik at skriftspråket blir en norm for talespråket. I og med at sandefjordsmålet skiller seg fra skriftspråket, blir det derfor interessant å se om informantene vurderer sitt eget talemål eller standardtalemålet som riktig eller galt.

Svaralternativet ”vet ikke” er i matched guise-undersøkelsen bevisst utelatt fordi det bidrar til at informantene blir tvunget til å ha en mening, og i matched guise-undersøkelser har det heller ikke vært tradisjon for å ha dette som et mulig svaralternativ.

Beskrivelsen av de ulike språkprøvene i min undersøkelse viser at det er forskjell på inntalernes taletempo. Selv om det er vanskelig å bevise, kan taletempoet ha betydning for informantenes vurdering av de ulike personene. Dersom en person snakker sakte, kan vedkommende straks oppfattes som alt fra sikker og trygg til kjedelig.

6.6 Feltarbeid: spørreundersøkelsen

Spørreundersøkelsen i mitt prosjekt er delt inn i seks deler: 1. Informasjon om deg, 2. Litt informasjon om foreldrene dine, 3. Dine sannsynlige fremtidsplaner, 4. Fritid og sosialt nettverk, 5. Din holdning og 6. Hvordan snakker du? & Hvilket ord synes du er finest?

Del 6, som omhandler rapportert språkbruk, leste jeg opp for informantene, slik at de ikke fikk sitte alene og besvare denne delen. Grunnen til at jeg leste opp setningene, var at jeg regnet med at ikke alle ville forstå for eksempel tegnet til tjukk l (L) eller forstå hvordan den uttaltes før de hørte den uttalt av meg.

Det er et bevisst valg og gjennomgående også for spørreundersøkelsen at jeg har valgt ikke å utforme svaralternativet ”vet ikke”. I stedet har jeg, der det er naturlig, valgt alternativet ”jeg er usikker”. Grunnen til dette er at jeg tror at dersom man fører opp ”vet ikke” som et alternativ, vil informanter som finner undersøkelsen uinteressant eller som ønsker å bli raskt ferdig, velge dette alternativet. Haraldsen (1999) peker på at ”vet-ikke”-prosenten øker med synkende engasjement i de sakene vi spør om, og at det kan være to grunner til at vedkommende velger å svare ”vet ikke”. Det ene er at vedkommende mangler nødvendig innsikt for å gi et svar, eller vedkommende kan ha så grundig innsikt at han har vanskelig for å velge mellom noen få, enkle svarkategorier. Min mening er at ”jeg er usikker” dermed dekker begge disse to årsakene bedre enn bare ”vet ikke”.

6.6.1 Undersøkelsens ulike deler

Jeg vil her kort skissere innholdet i spørreundersøkelsens seks ulike deler. Vedlegg 6 viser spørreundersøkelsen i sin helhet slik den ble gitt til informantene.

Del 1 - Litt informasjon om deg: Her vil det fremkomme hvem informanten er, og jeg undersøker faktorer som kjønn, alder og studieretning. Jeg undersøker også om informanten bor i eller utenfor Sandefjord kommune, om vedkommende har bodd andre steder og eventuelt hvor lenge.

Del 2 - Litt informasjon om foreldrene dine: Denne delen kartlegger hvor foreldrene er vokst opp og hvem av foreldrene informanten bor sammen med i dag. Det er her det vil fremkomme om foreldrene er yrkesaktive eller ikke, og eventuelt hva slags utdanning og yrke de har i dag. Dette er tatt med for å kartlegge informantens sosiale status.

Del 3 - Sannsynlige fremtidsplaner: Informantens sannsynlige fremtidsplaner innen utdanning, yrkesliv og fremtidig bosted mener jeg er viktige for å kartlegge informantens sannsynlige fremtidige sosiale status og syn på Sandefjord som fremtidig bosted.

Del 4 - Fritid og sosialt nettverk: I denne delen av undersøkelsen kartlegger jeg hvem informanten tilbringer mest tid sammen med, dvs. vedkommendes sosiale nettverk. Hvem informanten tilbringer tid sammen med kan være av stor betydning for informantens språk og språkholdning. Har vedkommende en vennegjeng eller spredte venner?

Del 5 - Din holdning: Her brukes begrepet ”oslodialekt” brukes synonymt med begrepet ”standardtalemål” for å simplifisere begrepsbruken for informantene. Denne delen studerer informantens holdning til egen dialekt, holdning til egen dialekt i forhold til oslodialekten, holdning til oslodialekten og bruk av sandefjordsdialekten i ulike situasjoner.

Del 6 - Hvordan snakker du? & Hvilket ord synes du er finest?: Her studeres informantens selvrapporterte språkbruk. Jeg er klar over den kritikken rapportert språkbruk har fått, men jeg mener likevel det kan gi et bilde av hvilke språklige variabler informantene selv mener de bruker og deres holdninger til variablene. Svakheten ved denne metoden er at det ikke fremkommer om dette er et uttrykk for hva informanten gjerne vil bruke eller gjerne vil gi et inntrykk av at han eller hun bruker for å heve sin egen sosiale status. Der informanten skal ta stilling til hvilken variant han eller hun bruker, vil varianten fremgå av to like setninger der den ene setningen inneholder variabelen i en typisk sandefjordvariant, mens den andre setningen inneholder en standardspråklig variant. I tillegg skal informanten krysse av for hvilken variant han eller hun synes er den fineste. Her kartlegges deres bevisste holdninger til de ulike variablene. Nedenfor presenteres de ulike språklige variablene i del 6.

6.6.2 Språklige variabler i del 6

I undersøkelsens del 6 opererer jeg med totalt 17 språklige variabler. Kapittel 2 gir mer informasjon om den vikkværske dialekten mer generelt. Jeg vil her presentere de språklige variablene jeg opererer med. De vil bli presentert i den rekkefølgen de står i på informantenes spørreundersøkelse, som igjen er den samme rekkefølgen jeg presenterte de vikkværske trekkene mer generelt i kapittel 2 (Se kapittel 2 og vedlegg 6). De språklige variablene er representert med en dialektvariant og en normalisert, standardspråklig variant. De språklige variablene har jeg delt inn i to grupper: morfologiske og fonologiske variabler. Det er totalt elleve morfologiske og syv fonologiske språklige variabler i undersøkelsen. Det er gjennomgående nedenfor og i spørreundersøkelsen at jeg har skrevet variablene slik de uttales, og av hensyn til informantenes forståelse har jeg ikke brukt offisiell lydskrift. Ordene er derfor ikke alltid i samsvar med gjeldende rettskrivningsregler og det normale skriftbildet. Det er gjennomgående for del 6 i spørreundersøkelsen at jeg er interessert i å undersøke hvilke varianter informantene bruker, hvor godt de tradisjonelle formene i sandefjordsdialekten blir rapportert å holde seg hos sandefjordsungdommen og om de mener sandefjordsvarianten eller standardspråksvarianten er den fineste.

Her vil jeg regne ut og se om det er dialektformene eller de standardiserte formene som blir brukt og hvilke former informantene synes er de fineste. Jeg regner ut gjennomsnittsstemmer som hver av variablene får. Dette gir en indikasjon om det er dialekt- eller standardformer som får gjennomsnittlig flest stemmer i bruk og holdning. Dialektformen er understreket og i kursiv, mens standardformen er oppgitt kun i kursiv.

6.6.2.1 Morfologiske variabler

Variabel 1: Bestemt og ubestemt form flertall av hankjønnsord

1.1a) Det er mange <i>gutter</i> her.	1.1b) Det er mange <u><i>guttær</i></u> her.
1.2a) Har du sett alle de fine <u><i>båtane</i></u> ?	1.2b) Har du sett alle de fine <i>båtene</i> ?

Variabel 2: Bestemt form entall av hunkjønnsord

2.1a) Denne <i>boken</i> er lettlest.	2.1b) Denne <u><i>boka</i></u> er lettlest.

Variabel 3: Bestemt og ubestemt form flertall av intetkjønnsord

3.1a) Det er flere <i>bord</i> der.	3.1b) Det er flere <u><i>border</i></u> der.
3.2a) Har du vasket av alle <u><i>borda</i></u> ?	3.2b) Har du vasket av alle <i>bordene</i> ?
3.3a) Det ligger mange <i>hus</i> der.	3.3b) Det ligger mange <u><i>huser</i></u> der.

3.4a) *Husene* skygger for sola.

3.4b) Husa skygger for sola.

3.5a) Jeg klarte å knuse *eggene*.

3.5b) Jeg klarte å knuse egga.

Variabel 4: Kløyvd infinitiv

4.1a) Kan du *sette* deg?

4.1b) Kan du setta deg?

Variabel 5: Presens av svake verb

5.1a) Du kastær klær en gang i året.

5.1b) Du *kaster* klær en gang i året.

Variabel 6: Preteritum av svake verb

6.1a) Du har kasta mye klær.

6.1b) Du har *kastet* mye klær.

Variabel 7: Partisipp av sterke verb

7.1a) Jeg har sitti oppe hele natta.

7.1b) Jeg har *sittet* oppe hele natta.

Variabel 8: Presens partisipp

8.1a) Hun kom springane ned.

8.1b) Hun kom *springene* ned.

Variabel 9: Refleksive verbformer

9.1a) *Trives* du i den nye jobben?

9.1b) Trivas du i den nye jobben?

Variabel 10: Subjektsform av 3. person entall hunkjønn, ho-hun

10.1a) *Hun* er pen.

10.1b) Ho er pen.

Variabel 11: Komparativ og superlativ av regelrette adjektiv

11.1a) Bilen min er finære enn din.

11.1b) Bilen min er *finere* enn din.

11.2a) Hvem av dem er *høyest*?

11.2b) Hvem av dem er høyast?

6.6.2.2 Fonologiske variabler

Variabel 12: Tjukk l (L)

12.1a) Det er en fin håLme.

12.1b) Det er en fin *hålme*.

12.2a) Han kjøpte joL på hagesenteret.

12.2b) Han kjøpte *jor* på hagesenteret.

Variabel 13: Retrofleks n

13.1a) Så du den sykkærn?

13.1b) Så du den *sykkelen*?

Variabel 14: Diftong eller monoftong av /æu/

14.1a) Han har kjøpt seg et tævv.

14.1b) Han har kjøpt seg et tæu.

Variabel 15: Diftong eller monoftong av lang -e

15.1a) Jeg væit at den er der.

15.1b) Jeg vet at den er der.

Variabel 16: Senkning av korte vokaler

16.1a) Er det rikti?

16.1b) Er det rekti?

16.2a) Du må rødde rommet ditt.

16.2b) Du må rydde rommet ditt.

16.3a) Hatt en bra helg?

16.3b) Hatt en bra hælj?

Variabel 17: Elisjon

17.1a) Har-u sett Maja?

17.1b) *Har du* sett Maja?

17.2a) Han *kan ikke* kjøre bil.

17.2b) Han kanke kjøre bil.

6.7 Gjennomføring av undersøkelsen

Gjennomføringen av undersøkelsen gikk over fire dager på Sandefjord videregående skole i januar 2006. Informantene var elever på VK1 allmennfag, tegning, form og farge, barne- og ungdomsarbeider, servitørfag, kokkfag og salg og service. Informantene fikk jeg tilgang til gjennom min far som avdelingsleder for språkfag ved Sandefjord videregående skole.

På forhånd hadde jeg satt opp tre krav til deltakelse i undersøkelsen, og fordi jeg ikke tok hensyn til disse kravene under gjennomføringen, måtte 24 besvarelser forkastes. Det var mest ryddig og pedagogisk å la hele klassen delta for deretter under databehandlingen å forkaste besvarelser som ikke tilfredstilte kravene til deltakelse. Informantene ble ikke opplyst om hvilke krav jeg hadde satt som krav til deltakelse. Totalt deltok 120 informanter i undersøkelsen, og 96 informanter oppfylte informantkravene. 56 jenter og 40 gutter deltok, og 55 av deltakerne gikk på allmennfaglig studieretning, mens 41 kom fra yrkesfaglig studieretning.

Elevene var positive til å delta i undersøkelsen. Da undersøkelsen var ferdig, hørte jeg mange og høylytte diskusjoner om dialekt. Det var tydelig at emnet engasjerte dem.

7. RESULTATER

Bevisste holdninger fra spørreundersøkelsen behandles før de ubevisste holdninger fra matched guise-undersøkelsen behandles. Resultatene i hver gruppe presenteres før jeg kommenterer dem og påpeker forskjeller og ventede og uventede resultater. I dette prosjektet har jeg samlet inn en stor datamengde, men av hensyn til oppgavens omfang har jeg valgt ut noen spørsmål å se nærmere på. Det er spørsmål 5.1, 5.2, 5.4, 5.5, 5.7, 5.8, 5.14 og del 6 i spørreundersøkelsen. Jeg mener disse på en god måte viser ungdommenes holdninger og språkbruk.

Der ubevisste språkholdninger presenteres, er det de tidligere nevnte og beskrevne språkprøvene informantene har forholdt seg til og vurdert med tanke på personlighet og språk.

7.1 Resultater: kjønn

Enkelte informanter har unnlatt å besvare spørsmål 5.14, noe som medfører at disse svarene ikke blir 100 % sammenlagt. Det er gjennomgående for alle resultatene i 5.14 i dette kapitlet. Det var 56 jenter og 40 gutter som deltok i undersøkelsen.

7.1.1 Bevisste holdninger

I denne delen presenteres resultatene fra spørsmål 5.1, 5.2, 5.4, 5.8, 5.5, 5.7 og 5.14 og del 6 slik de kom til uttrykk i den skriftlige spørreundersøkelsen.

5.1 Hva synes du om sandefjordsdialekten? (i prosent)

	A: Fin	B: Like fin som andre dialekter	C: Stygg
J	44,6	25,0	30,4
G	57,5	35,0	12,5

Resultat jenter: Majoriteten av jentene, dvs. 69,6 % til sammen har en positiv holdning til egen dialekt. Dermed er de som har en negativ holdning i mindretall.

Resultat gutter: Flertallet av guttene har også en positiv holdning til egen dialekt. De som mener dette utgjør til sammen 92,5 %. Kun 12,5 % har en negativ holdning til egen dialekt.

Kommentar: Felles for begge gruppene er det at flertallet har en positiv holdning til egen dialekt. Det er prosentvis flere gutter enn jenter som her har en positiv holdning til sandefjordsdialekten og prosentvis flere jenter enn gutter med en negativ holdning til sandefjordsmålet. Det er ikke overraskende at det er prosentvis flere gutter enn jenter som har en positiv holdning til egen dialekt, eller at det er prosentvis flere jenter enn gutter med en negativ holdning til sandefjordsmålet. Her vil jeg trekke en parallell til det tidligere

språkforskning har funnet ut, nemlig at kvinnene oftest snakker standardnært, mens guttene holder på dialekten, jf. spørsmål 5.14 nedenfor. Et resultat som er overraskende er at flertallet av jentene er positive til egen dialekt i dette spørsmålet, for min hypotese antyder at flertallet av jentene er negative til egen dialekt.

5.2 Hva tror du oslofolk synes om sandefjordsdialekten? (i prosent)

	A: Fin	B: Like fin som andre dialekter	C: Stygg	D: Usikker
J	0,0	8,9	69,6	21,4
G	10,0	22,5	35,0	35,0

Resultat jenter: Flertallet av jentene tror oslofolk har en negativ holdning til sandefjordsmålet. Til sammen tror kun 8,9 % at oslofolk har positiv holdning til talemålet i Sandefjord.

Resultat gutter: Guttene svar fordeler seg noe jevnere enn jentenes på de fire svaralternativene. Bortsett fra ”usikker” er ”stygg” det svaralternativet som prosentvis flest gutter velger.

Kommentar: Felles for begge gruppene er det at blant de som har en mening, dvs. når de usikre er holdt utenfor, uttrykker majoriteten at de tror oslofolk har negativ holdning til talemåten i Sandefjord, og blant både guttene og jentene er det prosentvis færrest som har valgt ”fin”. Allikevel er der sammenlagt prosentvis flest gutter som tror oslofolk har en positiv holdning til sandefjordsmålet når svarene i alternativ A og B legges sammen.

5.4 Hvordan bør sandefjordsfolk snakke når de blir intervjuet i radio og TV? (i prosent)

	A: Ren sandefjordsdialekt	B: Bytte ut enkeltord	C: Fjerne dialekten	D: Usikker
J	60,7	28,6	0,0	10,7
G	52,5	32,5	7,5	12,5

Resultat jenter: Flertallet av jentene mener man bør snakke ren sandefjordsdialekt når man intervjues i radio og TV. 28,6 % har en negativ holdning til å snakke sandefjordsmål.

Resultat gutter: Flertallet av guttene har også en positiv holdning til å snakke sandefjordsdialekt, og ved å addere de to alternativene som uttrykker en negativ holdning til sandefjordsmålet, er det 40 % av guttene som har en negativ holdning.

Kommentar: Jeg er overrasket over at flertallet av jentene er positive til å beholde sandefjordsdialekten, for jeg hadde regnet med at et flertall av jentene ville velge å bytte ut typiske sandefjordsord. Det er derimot ikke overraskende at flertallet av guttene ville ha valgt å holde på dialekten, men det er svært overraskende at til sammen 40 % av guttene har en negativ holdning til egen dialekt. Her har jeg holdt de usikre utenfor.

5.8 Hvordan ville du ha snakket hvis du var med på et TV- eller radioprogram på en riksidekkende kanal, som for eksempel NRK? (i prosent)

	A: Oslodialekt	B: Sandefjordsdialekt	C: Usikker
J	28,6	60,7	10,7
G	25,0	65,0	15,0

Resultat jenter: Flertallet av jentene har en positiv holdning til sandefjordsmålet.

Resultat gutter: Sandefjordsmålet er også den mest populære talemåten blant guttene.

Kommentar: Dette spørsmålet er et hypotetisk spørsmål. Derfor er det ikke dermed sagt at vedkommende nødvendigvis ville ha valgt å være lojal mot egen dialekt, men dette får være gjenstand for senere undersøkelser. Det interessante her er at majoriteten i spørsmål 5.1 og 5.4 hadde en positiv holdning til sandefjordsdialekt, og når flertallet også her velger sandefjordsdialekt, forsterkes svarene på de forrige spørsmålene, samtidig som flertallets holdninger bekreftes. De usikre er holdt utenfor.

5.5 Hva synes du om at folk fra Sandefjord legger om til oslodialekt og snakker oslodialekt selv om de bor i Sandefjord? (i prosent)

	A: Naturlig, nødvendig, fint	B: Unødvendig/Dumt	C: Usikker
J	12,5	69,6	17,9
G	20,0	57,5	25,0

Resultater jenter: Flertallet av jentene er negative til å legge om til oslodialekt når de bor i Sandefjord. Det er kun prosentvis veldig få jenter som er positive til å legge om språket.

Resultat gutter: Det er også prosentvis flest gutter som velger ”unødvendig/dumt” på dette spørsmålet, og de som synes det er naturlig og fint å legge om er i mindretall.

Kommentar: Her er de usikre holdt utenfor, og dermed kommer holdningene tydeligere frem. Både guttene og jentene har en stor andel som føler seg usikre, men blant dem som har en mening om dette, finner jeg det samme resultatet i begge gruppene, dvs. at flertallet er negative til å legge om fra dialekt til standardisert språk. Nok en gang samsvarer flertallets holdninger med de tidligere resultatene, nemlig at flertallet har en positiv holdning til sandefjordsmålet.

5.7 Hvilken måte å snakke på synes du er den fineste av disse to? (i prosent)

	A: Sandefjordsdialekt	B: Oslodialekt
J	57,1	42,9
G	65,0	40,0

Resultat jenter: Flertallet av jentene synes sandefjordsdialekten er finest.

Resultat gutter: Flertallet av guttene synes også sandefjordsdialekten er den fineste.

Kommentar: Resultatet henger godt sammen med de foregående spørsmålene hvor det er gjennomgående at flertallet av guttene og jentene har en positiv holdning til egen dialekt. Det er allikevel prosentvis noen flere jenter enn gutter som er positive til standardisert språk. Min hypotese er her verifisert.

5.14 Synes du det passer eller ikke passer for en person fra Sandefjord å bruke sandefjordsdialekt når vedkommende arbeider som ...? (i prosent)

	Foredragsholder		Rørlegger		Kelner		Advokat	
	Passer	Passer ikke	Passer	Passer ikke	Passer	Passer ikke	Passer	Passer ikke
J	57,1	42,9	94,6	5,4	67,9	32,1	46,4	53,6
G	45,0	57,5	95,0	2,5	45,0	52,5	42,5	55,0

Resultat jenter: Bortsett fra i advokatyret mener et flertall av jentene at det passer å bruke sandefjordsdialekt når man holder foredrag og arbeider som rørlegger eller kelner i Oslo.

Resultat gutter: Flertallet av guttene mener derimot at det *ikke passer* for en foredragsholder, kelner og advokat å holde på sandefjordsmålet dersom de arbeider i Oslo. For guttene er det kun passende for en rørlegger å snakke ”sandefjordsk” i Oslo.

Kommentar: På dette spørsmålet har jentene og guttene veldig forskjellige holdninger til egen dialekt. Mens jentene stort sett mener det er passende å bruke sandefjordsmål i de ulike yrkene, er det gjennomgående at guttene mener det *ikke* er passende. Det betyr at guttene har en sterkere fordom om at sandefjordsdialekten ikke kan eller bør brukes. Dette er overraskende. Personlig ville jeg trodd resultatet skulle bli motsatt, ettersom språkforskning viser at jenter ofte snakker standardnært og gutter mer dialekt, noe Venås (1991) uttrykker på følgende måte: ”Det er eit fast drag at kvinner talar meir i samsvar med statusnormene enn menn gjer. Dette har vore kalla det best dokumenterte resultatet i språk- og kjønnsgranskinga” (Venås 1991:147). Bjellås (2003) sin undersøkelse er et eksempel på en undersøkelse der resultatene viste at guttene hadde noe større andel lokale varianter enn jentene selv om ikke forskjellen var veldig stor.

I del 6 i spørreundersøkelsen blir det undersøkt om informantene bruker den lokale sandefjordsvarianten eller den standardspråklige varianten av et ord, og hvilken av formene de synes er finest. Her har jeg lagt sammen alle ”stemmene” et ord har fått og delt det på antall ganger det var mulig å velge ”bruker” eller ”finest”. Det var 27 forskjellige ord informantene skulle ta stilling til om de brukte, og de skulle velge den fineste formen. Når jeg har valgt å kalle noen former sandefjordsformer og andre osloformer eller standardformer, regner jeg de formene som er nærmest skriftmålet for standardformer, mens de formene som har snev av dialekt regnes for sandefjordsformer. Følgende former er dialektformer: *guttær, båtane, boka,*

border, borda, huser, husa, egga, setta, kastær, kasta, sitti, springane, trivas, ho, finære, høyast, håLme, joL, sykkærn, tævv, væit, rekti, rødde, hælJ, har-u og kanke. Følgende former er standardiserte former: *gutter, båtene, boken, bord, bordene, hus, husene, eggene, sette, kaster, kastet, sittet, springene, trives, hun, finere, høyest, hålme, jor, sykkelen, tæu, vet, rikti, rydde, helg, har du og kan ikke.*

Her er alle stemmene en ordform har fått lagt sammen og dividert på 27 for å se hvor mange stemmer de ulike svaralternativene gjennomsnittlig har oppnådd. Tabellen viser fordeling av stemmer på språkbruk og holdninger.

Alternativ	Gjennomsnitt gutter	Gjennomsnitt jenter
Bruk Sandefjord	18,4	25,9
Bruk Oslo	21,6	30,1
Finest Sandefjord	14,5	16,6
Finest Oslo	25,5	39,4

Resultat jenter: Bruk av sandefjordsformer oppnår et lavere gjennomsnittlig stemmeantall enn osloformene hos jentene, og det er også osloformene jentene synes er de fineste.

Resultat gutter: Sandefjordsformer oppnår et lavere gjennomsnittlig stemmeantall enn osloformene både i bruk og holdning.

Kommentar: Det er felles for begge kjønn at osloformene oppnår høyest gjennomsnittlig stemmeantall både i bruk og hva som er finest. Blant guttene står dialekten sterkest siden forskjellen i stemmer på dialekt og standardspråk ikke er like stor som hos jentene når det gjelder bruk. Forskjellen i antall stemmer på hvilke former som er finest er også mye mer ujevnt fordelt blant jentene enn guttene, for blant jentene får osloformene over dobbelt så mange stemmer som dialektformene. Det indikerer at det er en tendens til at jentene sterkere foretrekker standardiserte former fremfor dialekt, og det samsvarer med min hypotese.

7.1.2 Oppsummering av bevisste holdninger

Den generelle holdningstendensen er at flertallet i begge gruppene uttrykker en positiv holdning til egen dialekt. I forholdet mellom kjønn og holdninger er det slik at på fire av syv holdningsspørsmål er flertallet av guttene positive til egen dialekt, mens flertallet av jentene er positive til sandefjordsmålet på de tre andre spørsmålene. Dermed er flertallet av guttene positive til egen dialekt på flest spørsmål. Flertallet av jentene er positive til egen dialekt, noe som overrasker meg. Dette strider mot min hypotese om at flertallet av jentene er negative til sandefjordsmålet.

Resultatet fra den delen om selvrapportert språkbruk viser at standardformene scorer høyest i bruk og hva ungdommene synes er finest. Forskjellen i stemmeantall mellom

dialektformene og de standardiserte formene er ikke like stor hos guttene som hos jentene, noe som tyder på at dialekten står noe sterkere blant guttene. Det er også en tendens til at flertallet av jentene synes osloformene er de fineste. På den ene siden er begge gruppene positive til egen dialekt, mens det på en annen side brukes flest standardiserte former, og det er disse som scorer høyest når det gjelder holdning. Dette er motstridene resultater. En forklaring på dette kan være at de standardspråklige formene har inntatt sandefjordsmålet, og informantene oppfatter følgelig disse formene som opprinnelig sandefjordsdialekt fordi de er vant til disse formene og har tatt dem opp i eget talespråk.

7.1.3 Ubevisste holdninger

Her fremlegges resultatene fra matched guise-undersøkelsen om informantenes ubevisste holdninger. Resultatene er basert på mine tre språkprøver der språkprøve B er osloprøven, C er sandefjordsprøven med flest dialektformer og D er sandefjordsprøven med færrest innslag av dialektord, eller moderat sandefjordsmål. Her henviser jeg til kapittel 6.6.2.1 og vedlegg 7 for mer detaljer om språkprøvene. Skalaen informantene skulle krysse av på gikk fra 1-6, og jo høyere poeng et adjektiv oppnår, jo mer negativt er språkprøven vurdert. Dermed er alle adjektiv som er høyere enn 3 mer negativt enn positivt vurdert. Jeg har valgt å utelate resultatene fra språkprøve A, Brumunddalen, for denne språkprøven ble kun tatt med for at informantene ikke bare skulle lytte til dialekter de kjente godt til.

Språkprøve B: Oslo vest

Hvordan synes du denne personen er og snakker?

	Personlighet				Språk		
	Intelligent/ uintelligent	Høyt utd./ lavt utd.	Snobbete/ jordnær	Kul/ kjip	Pent/ stygt	Riktig/ galt	Snobbete/ jordnært
J	3,3	2,6	2,5	3,9	2,0	2,3	2,1
G	3,3	3,2	3,4	3,7	2,8	2,5	2,9

Resultat jenter: Personlighet oppnår et gjennomsnitt på 3,1 og språk 2,1.

Resultat gutter: Personlighet får et gjennomsnitt på 3,4 og språk 2,7.

Kommentar: Jentene vurderer personen fra Oslo gjennomsnittlig mer positivt enn guttene både på personlighet og språk. Det som er interessant er at jentene vurderer personen fra Oslo som høyere utdannet og mer snobbete enn guttene. At jentene vurderer osloprøven mer positivt enn guttene både på personlighet og språk, er ikke et overraskende resultat, men et resultat som stemmer med hypotesen. Som tidligere nevnt, viser forskningsresultater at det ofte er kvinner som snakker standardnært og har få innslag av dialektord. Derfor er det

naturlig at de også har en mer positiv holdning enn guttene til mennesker med et slikt standardisert talespråk. Dermed er det en sammenheng mellom språkbruk og språkholdninger.

Språkprøve C: bredt sandefjordsmål

Hvordan synes du denne personen er og snakker?

	Personlighet				Språk		
	Intelligent/ uintelligent	Høyt utd./ lavt utd.	Snobbete/ jordnær	Kul/ kjiip	Pent/ stygt	Riktig/ galt	Snobbete/ jordnært
J	3,4	4,0	4,8	4,0	3,7	3,4	5,0
G	3,8	4,5	4,6	4,4	3,6	3,7	4,7

Resultat jenter: Gjennomsnitt på personlighet er 4,1 og språk 4,0.

Resultat gutter: Personlighet har et gjennomsnitt på 4,3 og språk 4,0.

Kommentar: Bredt sandefjordsmål vurderes mer negativt både av guttene og jentene enn osloprøven. Det betyr at både guttene og jentene synes denne personen virker mer uintelligent, lavere utdannet, mer jordnær og kjiipere enn vedkommende fra Oslo. I tillegg har både guttene og jentene en mer negativ holdning til talemåten til person C sammenlignet med talemåten til personen fra Oslo. Dette betyr at jevnt over vurderer både guttene og jentene sin egen dialekt mer negativt enn det skriftmålsnære oslomålet. I denne gruppen er det guttene som er mest negative til personligheten til C, mens når det gjelder språket, er kjønne enige. Det er imidlertid noe overraskende at guttene vurderer personligheten til bredt sandefjordsmål mer negativt enn jentene, for jentene var mer positive enn guttene til språkprøve B.

Språkprøve D: moderat sandefjordsmål

Hvordan synes du denne personen er og snakker?

	Personlighet				Språk		
	Intelligent/ uintelligent	Høyt utd./ lavt utd.	Snobbete/ jordnær	Kul/ kjiip	Pent/ stygt	Riktig/ galt	Snobbete/ jordnært
J	3,3	3,4	4,1	3,7	3,2	2,8	4,2
G	3,6	3,5	3,7	3,8	3,3	3,0	3,8

Resultat jenter: Personlighet vurderes til gjennomsnittlig 3,6 poeng og språk til 3,4.

Resultat gutter: Personlighet får et gjennomsnitt på 3,7 og språk 3,4.

Kommentar: Begge gruppene vurderer moderat sandefjordsmål mer negativt både på personlighet og språk enn de vurderte osloprøven. De er også mer negative enn positive til moderat sandefjordsmål og mest positive til oslomålet. Bredt sandefjordsmål, språkprøve C, kommer dårligst ut hos begge gruppene både på språk og personlighet enn moderat sandefjordsmål, for moderat sandefjordsmål oppnår lavere gjennomsnittspoeng enn bredt sandefjordsmål både på personlighet og språk hos jentene og guttene, og det viser at begge

gruppene er mer positive til språkprøve D, moderat sandefjordsmål, enn til bredt sandefjordsmål. Nok en gang er guttene mest negative til vedkommendes personlighet. En gjennomsnittsutregning av alle svaralternativene til de tre språkprøvene ser slik ut:

	1. plass	2. plass	3. plass
	Språkprøve B	Språkprøve D	Språkprøve C
Jenter	2,7	3,5	4,0
Gutter	3,1	3,5	4,2

Jo lavere gjennomsnittspoeng, jo mer positivt er språkprøven vurdert. Utregningen viser at kjønnene er enige. Både guttene og jentene vurderer oslomålet mest positivt og den bredeste sandefjordsprøven mest negativt. I midten plasseres moderat sandefjordsmål. Jentene er de mest positive til oslomål, og min hypotese er verifisert.

7.1.4 Oppsummering av ubevisste holdninger

Begge gruppene vurderer osloprøven mer positivt enn sandefjordsprøvene. Det innebærer at begge gruppene har en mer positiv holdning til oslomål enn til sandefjordsdialekt. På sisteplass kommer bred sandefjordsdialekt, og det innebærer at både jentene og guttene har en mer positiv holdning til moderat sandefjordsmål, men de er aller mest positive til standardspråk eller talemålet i Oslo. Dette samsvarer ikke med de bevisste holdningene fra spørreundersøkelsen. Resultatet viser at jentene vurderer osloprøven mest positivt, og hypotesen om ubevisste holdninger er verifisert.

7.2 Resultat: studieretning

Her undersøkes holdninger og språkbruk i forhold til studieretning. AF er forkortelse for allmennfagselever, mens YF står for yrkesfagselever. Som tidligere nevnt, var det 55 informanter i AF-gruppen og 41 i YF-gruppen. Det er gjennomgående at svar med en stor prosentandel usikre er holdt utenfor den generelle holdningstendensen da jeg er ute etter å studere holdninger blant de informantene som har en holdning.

7.2.1 Bevisste holdninger

Her fremlegges resultatene fra spørsmål 5.1, 5.2, 5.4, 5.8, 5.5, 5.7 og 5.14 og del 6 slik de kom til uttrykk i spørreundersøkelsen.

5.1 Hva synes du om sandefjordsdialekten? (i prosent)

	A: Fin	B: Like fin som andre dialekter	C: Stygg
AF	45,5	29,1	25,5
YF	51,2	29,3	19,5

Resultatet viser noe overraskende: Flertallet av AF-elevene er positive til egen dialekt.

Resultat AF: Til sammen har 74,6 % av AF-elevene positiv holdning til sandefjordsmålet.

Resultat YF: Til sammen har 80,5 % en positiv holdning til sandefjordsmålet.

Kommentar: Min hypotese var at flertallet av AF-elevene ikke skulle være positive til egen dialekt, men det stemmer ikke, for majoriteten av AF-elevene har faktisk positiv holdning til egen dialekt på dette spørsmålet. At flertallet av YF-elevene også er det, er ikke overraskende, og det stemmer med min hypotese. Til sammenligning er det prosentvis noen flere YF- enn AF-elever som er positive til egen dialekt, noe som stemmer med min hypotese. Her trekker jeg en parallell til Bjellås (2001) som fant ut at skolelinje er en viktig faktor for graden av bruk av lokale trekk. I hans undersøkelse pratet elever på yrkesfag mer tradisjonelt Grenlands-mål enn de som gikk på allmennfaglig studieretning.

5.2 Hva tror du oslofolk synes om sandefjordsdialekten? (i prosent)

	A: Fin	B: Like fin som andre dialekter	C: Stygg	D: Usikker
AF	1,8	21,8	67,3	14,5
YF	4,9	4,9	46,3	43,9

Resultat AF: Flertallet av AF-elevene tror oslofolk synes sandefjordsmålet er stygt.

Resultat YF: Det er også et flertall av YF-elevene som har valgt ”stygg”, og blant YF-elevene er nesten halvparten usikre på hva de mener.

Kommentar: Flertallet i begge gruppene tror oslofolk har negativ holdning til sandefjordsmålet selv om flertallet av dem i spørsmål 5.1 uttrykte at sandefjordsmålet er fint. Det indikerer at informantene er bevisste på at det eksisterer negative holdninger til deres talemål. Her er det en stor andel usikre, men jeg har valgt å holde disse utenfor for å få frem en holdning blant dem som faktisk har en holdning.

5.4 Hvordan bør sandefjordsfolk snakke når de blir intervjuet i radio og TV? (i prosent)

	A: Ren sandefjordsdialekt	B: Bytte ut enkeltord	C: Fjerne dialekten	D: Usikker
AF	52,7	30,9	3,6	12,7
YF	61,0	26,8	2,4	9,8

Resultat AF: Over halvparten av AF-elevene er positive til å bruke sandefjordsmål når de intervjues i radio og TV. Svaralternativ B og C uttrykker negativ holdning til egen dialekt, og sammenlagt har 34,5 % av AF-elevene negativ holdning til eget talemål.

Resultat YF: Flertallet av YF-elevene har også positiv holdning til å bruke sandefjordsdialekt i radio og TV, og de utgjør 61,0 %. Til sammen er 29,2 % negative til egen dialekt.

Kommentar: De usikre er holdt utenfor for å få frem holdningene blant de som har en holdning. En sammenligning mellom de to elevgruppene viser at det er prosentvis flere AF- enn YF-elever som har negativ holdning til egen dialekt, og dermed prosentvis flere YF- enn AF-elever som er positive til egen dialekt, noe svaralternativ A viser. Resultatet samsvarer med svarene i 5.1 og med min hypotese.

5.8 Hvordan ville du ha snakket hvis du var med på et TV- eller radioprogram på en riksidekkende kanal, som for eksempel NRK? (i prosent)

	A: Oslodialekt	B: Sandefjordsdialekt	C: Usikker
AF	34,5	49,1	16,4
YF	17,1	75,6	7,3

Resultatet viser at over dobbelt så mange AF- som YF-elever har positiv holdning til standardspråk, mens prosentvis flest YF-elever foretrekker sandefjordsmål.

Resultat AF: Flertallet av AF-elevene har positiv holdning til sandefjordsmålet.

Resultat YF: Flertallet av YF-elevene har også positiv holdning til sandefjordsmålet.

Kommentar: Det er prosentvis nesten dobbelt så mange på AF enn YF som er usikre, men jeg har valgt å se på resultatene blant dem som har en klar holdning, og dermed er de usikre holdt utenfor. En sammenligning mellom de to gruppene viser at det er prosentvis flere AF- enn YF-elever som vil snakke oslodialekt, og det er prosentvis flere YF-elever som foretrekker sandefjordsdialekt. Ergo er det prosentvis flere YF- enn AF-elever som har en positiv holdning til egen dialekt, og her er min hypotese om at det er prosentvis flere YF-elever som er positive til egen dialekt verifisert. Resultatet samsvarer med resultatene i spørsmål 5.4.

5.5 Hva synes du om folk fra Sandefjord som legger om til oslodialekt og snakker oslodialekt selv om de bor i Sandefjord? (i prosent)

	A: Naturlig, nødvendig, fint	B: Unødvendig/Dumt	C: Usikker
AF	18,2	63,6	18,2
YF	12,2	63,4	24,4

Resultat AF: Flertallet er negative til å legge om språket, og 18,2 % er positive.

Resultat YF: Flertallet mener det er negativt å legge om dialekten til oslomål.

Kommentar: En sammenligning mellom de to gruppene viser at det er prosentvis noen flere AF-elever som er positivt innstilt til å legge om språket. Dette henger sammen med resultatene ovenfor, for der er det generelt prosentvis flere AF- enn YF-elever som er positive til standardisering av språket, og dette samsvarer med min hypotese. De usikre er holdt utenfor.

5.7 Hvilken måte å snakke på synes du er den fineste av disse to? (i prosent)

	A: Sandefjordsdialekt	B: Oslodialekt
AF	47,3	52,7
YF	73,2	26,8

Resultatet viser at det er en sammenheng mellom studieretning og holdning, og det er stor forskjell på de to gruppene.

Resultat AF: Flertallet av AF-elevene mener oslomålet er finere enn sandefjordsmålet.

Resultat YF: Flertallet av YF-elevene mener også at sandefjordsmålet er finest.

Kommentar: Dette resultatet bekrefter det generelle inntrykket av de to elevgruppene, nemlig at det er prosentvis flest AF-elever som er positive til standardmålet, mens prosentvis flest YF-elever er positive til sandefjordsmålet. Dette samsvarer med hypotesen.

5.14 Synes du det passer eller ikke passer for en person fra Sandefjord å bruke sandefjordsdialekt når vedkommende arbeider som ...? (i prosent)

	Foredragsholder		Rørlegger		Kelner		Advokat	
	Passer	Passer ikke	Passer	Passer ikke	Passer	Passer ikke	Passer	Passer ikke
AF	49,1	50,9	96,4	5,5	60,0	41,8	41,8	60,0
YF	51,2	46,3	92,7	2,4	56,1	39,0	48,8	46,3

Resultat AF: AF-elevene er ikke enige i at det passer for alle å snakke ”sandefjordsk” i alle yrker. Flertallet av dem synes ikke det passer for foredragsholderen og advokaten å snakke sandefjordsdialekt, mens flertallet synes det passer for både rørleggeren og kelneren.

Resultat YF: Det er gjennomgående at flertallet av YF-elevene synes det passer for alle de nevnte yrkene å holde på sandefjordsdialekten når man arbeider i Oslo.

Kommentar: Resultatet står i stil med mine forventninger og samsvarer godt med de tidligere svarene. Det er gjennomgående at prosentvis flere AF- enn YF-elever som foretrekker standardmål fremfor egen dialekt, og flertallet av dem mener også at sandefjordsmålet passer for rørlegger og kelner, men ikke advokat og foredragsholdere. Advokat og foredragsholdere er yrker som har mye kontakt med skriftmålet, og det er yrker som er forbundet med status i motsetning til de praktiske yrkene som rørlegger og kelner som ikke krever like lang og teoretisk utdanning. Flertallet av AF-elevene ser ut til å mene at man ”skal snakke i stil med det yrket man har”, mens flertallet av YF-elevene mener sandefjordsmålet duger i alle situasjoner. YF-elevene er mer åpne for sandefjordsdialekt, som de mener alle kan snakke i alle yrker. Det kan skyldes at dette er yrker som YF-elevene identifiserer seg med, mens yrker som advokat og foredragsholder er yrker som AF-elevene identifiserer seg med. Her henger identitet og holdninger tett sammen.

Hvilket ord bruker du og hvilket ord synes du er finest?

Slik ser resultatet ut for hva de to elevgruppene mener i del 6 av undersøkelsens del B.

Alternativ	Gjennomsnitt AF	Gjennomsnitt YF
Bruk Sandefjord	24,3	20,1
Bruk Oslo	30,7	20,9
Finest Sandefjord	18,3	12,7
Finest Oslo	36,7	28,3

Resultat AF: Osloformer oppnår høyere gjennomsnitt både i bruk og holdning.

Resultat YF: Osloformer oppnår også her høyest gjennomsnitt i både bruk og holdning.

Kommentar: Bruk av sandefjordsformer og osloformer har et jevnere gjennomsnitt hos YF-elevene enn hos AF-elevene. Det betyr at blant AF-elevene er det en sterkere tendens til å foretrekke osloformer, mens tendensen ikke er like sterk blant YF-elevene, for der er fordelingen mellom de to talemåtene nesten lik, dvs. gjennomsnittlig 20,1 stemmer for sandefjordsformer og 20,9 for osloformer for YF, mens AF har 24,3 på bruk av sandefjordsformer og 30,7 på osloformer. Allikevel er det felles for de to gruppene at osloformer oppnår høyest gjennomsnitt både i bruk og hvilken form som er finest. Dermed er det en positiv holdning til å bruke standardiserte former i begge gruppene.

Bjellås (2001) fant at 63 % av markeringene de yrkesfaglige informantene hadde gjort var for de lokale variantene, mens tallet hos de allmennfaglige informantene var 50,5 %, og det var høyere andel av sentrale enn lokale trekk blant hans AF-elever (Bjellås 2001). Både i min og i Bjellås' undersøkelse er det en klarere tendens til at AF-elevene foretrekker sentrale former, mens det ikke er en like klar tendens til dette blant YF-elevene, for der står dialekt og standardspråk nesten likt i min undersøkelse. Dermed står dialekten sterkest hos YF-elevene.

7.2.2 Oppsummering av bevisste holdninger

Flertallet av AF- og YF-elevene er positive til egen dialekt, og det faktum at flertallet av AF-elevene på de fleste spørsmålene viser en positiv holdning til egen dialekt, er ikke et forventet resultat, men et resultat som viser at min hypotese om at flertallet av AF-elevene er negative til egen dialekt er falsifisert. Hypotesen om at de fleste YF-elevene er positive til egen dialekt er verifisert. En sammenlikning av gruppene viser at prosentvis flere AF- enn YF-elever er positive til et standardisert talemål, og det er en tendens til å finne prosentvis flere i YF-gruppen som har en positiv holdning til egen dialekt, og dermed er hypotesen bekreftet. For begge gruppene oppnår de standardspråklige formene høyere gjennomsnitt enn dialektformene både i bruk og holdning, men blant YF- elevene står dialekt- og

standardformene tilnærmet likt, og det innebærer at blant YF- elevene står dialekt og standardspråk nesten like sterkt, mens standardspråket står klart sterkest blant AF-elevene.

7.2.3 Ubevisste holdninger

Her fremlegges resultatene fra MG-undersøkelsen og informantenes ubevisste holdninger. Resultatene er basert på de tidligere nevnte språkprøvene.

Språkprøve B: Oslo vest

Hvordan synes du denne personen er og snakker?

	Personlighet				Språk		
	Intelligent/ uintelligent	Høyt utd./ lavt utd.	Snobbete/ jordnær	Kul/ kjip	Pent/ stygt	Riktig/ galt	Snobbete/ jordnært
AF	5,8	2,5	2,5	3,7	2,1	2,0	2,2
YF	3,6	3,3	3,1	3,8	2,5	2,8	2,7

Resultat AF: Gjennomsnittet på personlighet er 3,6, mens gjennomsnittet på språk er 2,1.

Bortsett fra ”intelligent” og ”kul/kjip”, som får over 3, som er gjennomsnittet, vurderer AF-elevene denne personen som nærmere høyt utdannet enn lavt utdannet og mer snobbete enn jordnær. AF-elevene vurderer også vedkommendes talemål under 3 på alle adjektivene, noe som betyr at de anser denne personens talemål som nærmere pent enn stygt, nærmere riktig enn galt og mer snobbete enn jordnært, dvs. mer positivt enn negativt.

Resultat YF: Disse informantene vurderer vedkommende mer negativt enn positivt på alle personlighetstrekkene, men de vurderer vedkommendes talemål mer positivt enn negativt. Gjennomsnittet på personlighet er 3,5, mens språk har et gjennomsnitt på 2,7.

Kommentar: Det var uventet at AF-elevene skulle vurdere oslopersonen mer negativt enn positivt på spørsmålet om intelligens og hvorvidt vedkommende var kul/kjip. At YF-elevene skulle vurdere osloprøven mer negativt enn positivt på personlighet, kan man forvente da de har en så positiv holdning ellers til sandefjordsmålet. Bortsett fra ”intelligent” vurderer YF-elevene vedkommende mer negativt på alle punkter enn AF-elevene, og også dette sier noe om de ulike gruppernes ubevisste holdninger til oslomålet. YF-elevene er mer negative enn AF-elevene til oslomålet, og dette samsvarer med resultatene i spørreundersøkelsen.

Språkprøve C: bredt sandefjordsmål

Hvordan synes du denne personen er og snakker?

	Personlighet				Språk		
	Intelligent/ uintelligent	Høyt utd./ /lavt utd.	Snobbete/ jordnær	Kul/ kjip	Pent/ stygt	Riktig/ galt	Snobbete/ jordnært
AF	3,8	4,3	4,9	4,2	3,6	3,4	5,1
YF	3,2	3,9	4,2	3,9	3,4	3,5	4,3

Resultat AF: Både personligheten og talemålet til vedkommende med bredt sandefjordsmål vurderes av AF-elevene over 3 over hele linja, dvs. mer negativt enn positivt. Gjennomsnittet på personlighet er 4,3, mens gjennomsnittsvurderingen på språk er 4,0.

Resultat YF: YF-elevene vurderer også personlighet og talemålet her mer negativt enn positivt, for over hele linja oppnår vedkommende mer enn 3 på skalaen. Gjennomsnittet på personlighet er 3,8, mens språk oppnår et gjennomsnitt på 3,7.

Kommentar: Det er kun ”riktig/galt” som vurderes litt mer negativt av YF-elevene enn AF-elevene, men ellers er tendensen at AF-elevene har en mer negativ holdning både til bredt sandefjordsmål og vedkommendes personlighet enn YF-elevene. Dette viser seg i at adjektivene oppnår høyere score hos AF enn YF. Dette var et forventet resultat og stemmer overens med min hypotese. Dette kan også sees i sammenheng med de øvrige resultatene, nemlig at det er en tendens til at AF-elevene er mer positive til oslomål enn YF-elevene, som er den gruppen med prosentvis flest positive til egen dialekt.

Språkprøve D: moderat sandefjordsmål

Hvordan synes du denne personen er og snakker?

	Personlighet				Språk		
	Intelligent/ uintelligent	Høyt utd./ lavt utd	Snobbete/ Jordnær	Kul/ kjip	Pent/ stygt	Riktig/ galt	Snobbete/ jordnær
AF	3,1	3,2	3,9	3,6	3,1	2,7	4,1
YF	3,7	3,7	3,7	3,7	3,3	3,0	3,8

Resultat AF: Gjennomsnittet på personlighet er 3,5, og på språk er det 3,3. AF-elevene vurderer moderat sandefjordsmål mer negativt enn positivt både på personlighet og språk.

Resultat YF: Gjennomsnittsvurderingen på personlighet er 3,7, mens det på språk er 3,4. YF-elevenes holdning til moderat sandefjordsmål er jevnt over mer negativt enn positivt.

Kommentar: I forhold til den brede sandefjordsprøven kommer moderat sandefjordsmål bedre ut, dvs. mer positivt ut på alle punkter blant AF-elevene. Bortsett fra ”intelligent”, der person C anses som mer intelligent enn person D, kommer moderat sandefjordsmål bedre ut enn bredt sandefjordsmål også blant YF-elevene. Felles for de to gruppene er det at deres holdning til moderat sandefjordsmål er mer positivt enn til bredt sandefjordsmål.

I tabellen nedenfor har jeg regnet gjennomsnittet for alle språkprøvene for å se på hvordan de tre prøvene samlet blir vurdert av de to elevgruppene. Avrundet får jeg følgende resultat:

	1. plass	2. plass	3. plass
	Språkprøve B	Språkprøve D	Språkprøve C
AF	3,0	3,4	4,2
YF	3,1	3,6	3,8

Resultat AF: AF-elevene har mest positiv holdning til osloprøven, deretter moderat sandefjordsmål og mest negative er de til bredt sandefjordsmål. Det er et forventet resultat.

Resultat YF: Det samme resultatet finnes hos YF-elevene.

Kommentar: AF-elevene vurderer oslomål mer positivt enn YF-elevene, og dette viser at hypotesen er verifisert. Jeg hadde forventet at YF-elevene skulle vurdere egen dialekt mer positivt enn det som kommer til uttrykk her og at de skulle vurdere sandefjordsmålet mer positivt enn det skriftnære oslomålet. Det gjør de ikke. Imidlertid viser disse resultatene at YF-elevene mer positive enn AF-elevene til moderat sandefjordsmål. Det er svært overraskende at YF-elevene er mer negative enn AF-elevene til bredt sandefjordsmål.

7.2.4 Oppsummering av ubevisste holdninger

AF-elevene har en mer positiv enn negativ holdning til talemålet i språkprøve B, og de vurderer også vedkommende som høyt utdannet og snobbete. At de synes vedkommende virker kjip og uintelligent, kan skyldes andre faktorer enn det rent språklige. YF-elevene har en mer negativ enn positiv holdning til personligheten, men når det gjelder deres språklige bedømmelse har de en mer positiv enn negativ holdning til språkprøve B. Begge gruppene har en mer negativ enn positiv holdning både til personligheten og språket til språkprøve C, bredt sandefjordsmål, men AF-gruppen har en mer negativ holdning enn YF til bredt sandefjordsmål. Moderat sandefjordsmål vurderes av begge gruppene som mer negativt enn positivt, men begge gruppene er mest positive til standardisert språk, deretter moderat sandefjordsmål og mest negative til ”bredt sandefjordsk”. Hypotesen om at AF-elevene vurderer osloprøven mer positivt enn YF-elevene er verifisert, mens hypotesen om at YF-elevene vurderer sandefjordsdialekten mest positivt av alle språkprøvene er falsifisert.

Begge gruppene vurderer standardisert språk mer positivt enn sin egen dialekt, og gjennomsnittlig oppnår standardisert språk flere stemmer enn sandefjordsmålet på rapportert språkbruk og på hvilket ord de synes er finest. At standardisert språk kommer mer positivt ut enn sandefjordsmålet både i bruk og holdning, henger sannsynligvis sammen med at informantene har et mer positivt forhold til standardisert talemåte selv om deres bevisste holdninger tenderer mot å ha en positiv holdning til egen dialekt. Det er ikke samsvar mellom bevisste og ubevisste holdninger, noe MG-undersøkelsen avslører. Dette kan skyldes at informantene bevisst gjerne vil være lojale mot egen dialekt, eller det kan skyldes at de har tatt opp standardiserte former og ser på dem som sandefjordsdialekt.

7.3 Resultater: foreldrenes utdanning

I denne delen undersøkes språkholdninger og språkbruk i forhold til om informantene har foreldre med høyere eller lavere utdanning. I likhet med Lindbekk (2000) deler jeg informantene inn etter foreldrenes utdanning og yrke, og jeg opererer som ham med to grupper: 1. Lavere utdanning og 2. Høyere utdanning. Nedenfor vil lavt utdannet bli forkortet LU, mens HU står for høyere utdannet. Slik Lindbekk (2000) deler inn velger jeg også å gjøre det: De som har begge foreldre med høyere utdanning går i gruppen HU, og de som har minst én av foreldrene i gruppen *ingen høyere utdanning* havner i gruppen LU. Grunnen til at jeg deler inn i to slike grupper er for å gjøre resultatene tydelige og lettere tilgjengelige. I LU-gruppen var det 56 informanter, og i HU var det 40 informanter.

7.3.1 Bevisste holdninger

Her legger jeg frem resultatene fra spørsmål 5.1, 5.2, 5.4, 5.8, 5.5, 5.7 og 5.14 og del 6 slik de kom til uttrykk i spørreundersøkelsen.

5.1 Hva synes du om sandefjordsdialekten? (i prosent)

	A: Fin	B: Like fin som andre dialekter	C: Stygg
LU	55,4	28,6	16,1
HU	37,5	32,5	30,0

Resultatet viser at det er prosentvis nesten dobbelt så mange i HU-gruppen som i LU-gruppen som har negativ holdning til sandefjordsmålet.

Resultat LU: Flertallet, som til sammen utgjør 84 %, har positiv holdning til sandefjordsmålet.

Resultat HU: Her er også flertallet positive til egen dialekt, og de som har valgt alternativ A og B, som uttrykker positiv holdning til egen dialekt, utgjør til sammen 70 %. Det er prosentvis flere i denne gruppen enn i LU-gruppen som synes sandefjordsdialekten er stygg.

Kommentar: Felles for de to gruppene er det at flertallet har en positiv holdning til egen dialekt. Det er prosentvis flere informanter i LU- enn HU-gruppen som har en positiv holdning, og nettopp dette resultatet samsvarer med det jeg hadde forventet. Min hypotese var at informanter med lavt utdannede foreldre skulle være positive til egen dialekt, mens dette ikke skulle være tilfellet i samme grad for informantene med høyt utdannede foreldre, dvs. at holdningstendensen skulle være forskjellig i de to gruppene. Det viser seg derimot at også flertallet av de med høyt utdannede foreldre har en positiv holdning til egen dialekt i dette spørsmålet. Det interessante her er at det er prosentvis flere informanter i HU- enn LU-gruppen som mener egen dialekt er stygg, og dette henger sammen med at det ikke er prosentvis like mange HU-informanter som er positive til egen dialekt. Jeg hadde forventet at

prosentvis enda flere informanter med høyt utdannede foreldre skulle ha en negativ holdning til egen dialekt fordi jeg antok at de på grunn av sin utdanning og tilknytning til skriftspråket ville være mer opptatt av ”statusspråket” eller standardtalemålet enn dialekt.

5.2 Hva tror du oslofolk synes om sandefjordsdialekten? (i prosent)

	A: Fin	B: Like fin som andre dialekter	C: Stygg	D: Usikker
LU	1,8	14,3	44,6	39,3
HU	5,0	15,0	70,0	10,0

Det er oppsiktsvekkende at det er 25,4 % flere i HU-gruppen som tror at oslofolk har negativ holdning til talemålet i Sandefjord.

Resultat LU: Her er det nesten 40 % av LU-informantene som er usikre, og disse er holdt utenfor. Av de som har en mening, tror flertallet at folk fra Oslo har en negativ holdning til sandefjordsdialekten, mens de som tror oslofolk har en positiv holdning til talemålet i Sandefjord dermed er i mindretall og utgjør kun 16,1 % til sammen.

Resultat HU: Her er 10 % av informantene usikre, og flertallet tror folk fra hovedstaden har negativ holdning til sandefjordsmålet.

Kommentar: Flertallet i begge gruppene tror oslofolk har en negativ holdning til sandefjordsmålet. Det er interessant at det er prosentvis nesten dobbelt så mange HU-informanter som LU-informanter som har valgt ”stygg”. Det betyr at det er prosentvis flere informanter med høyt utdannede foreldre enn informanter med lavt utdannede foreldre som tror at folk fra hovedstaden har en negativ holdning til talemåten i Sandefjord.

5.4 Hvordan bør sandefjordsfolk snakke når de blir intervjuet i radio og TV? (i prosent)

	A: Ren sandefjordsdialekt	B: Bytte ut enkeltord	C: Fjerne dialekten	D: Usikker
LU	55,4	26,8	1,8	16,1
HU	55,0	32,5	5,0	7,5

Det er prosentvis flest i HU-gruppen med negative holdninger til eget talemål.

Resultat LU: Mer enn halvparten av informantene i denne gruppen har en positiv holdning til sandefjordsdialekten, mens til sammen 28,6 % har negativ holdning til sandefjordsmålet slik det kommer til uttrykk i svaralternativ B og C.

Resultat HU: Resultatene i denne gruppen er tilnærmet identiske med LU-gruppen. Flertallet har positive holdninger, mens til sammen 37,5 % har negative holdninger.

Kommentar: Selv om majoriteten har en positiv holdning til egen dialekt og samtidig tror at oslofolk har en negativ holdning til sandefjordsmålet, vil over halvparten av informantene velge sandefjordsmål i intervjuer i radio og TV. Det viser seg at flertallet er lojale mot

sandefjordsmålet. Igjen er det interessant å se at det er prosentvis flere HU- enn LU-informanter som er negativt innstilt til sandefjordsdialekten. Dette henger sammen med svarene i de to foregående spørsmålene. Det var også prosentvis flere HU-informanter som trodde folk fra Oslo hadde en negativ holdning til talemåten i Sandefjord, og det var også prosentvis flere LU-informanter som hadde en positiv holdning til sandefjordsmålet ved at de synes dialekten var fin eller like fin som andre dialekter. Her er de usikre holdt utenfor for å få frem holdningene blant dem som faktisk har holdninger.

5.8 Hvordan ville du ha snakket hvis du var med på et TV- eller radioprogram på en riksdekkende kanal, som for eksempel NRK? (i prosent)

	A: Oslodialekt	B: Sandefjordsdialekt	C: Usikker
LU	19,6	69,6	10,7
HU	37,5	47,5	15,0

Resultat LU: Flertallet foretrekker å bruke sandefjordsdialekt.

Resultat HU: Flertallet i denne gruppen foretrekker også sandefjordsmål.

Kommentar: Begge gruppene har prosentvis relativt mange usikre, men resultatet blant dem som har en klar holdning viser at flertallet i begge gruppene er positive til egen dialekt. Det er en tendens til at prosentvis flere LU- enn HU-informanter har en positiv holdning til sandefjordsmål, mens prosentvis flere HU-informanter har en positiv holdning til standardspråk. I forhold til hypotesen er dette et forventet resultat som også støtter opp om svarene i 5.4.

5.5 Hva synes du om folk fra Sandefjord som legger om til oslodialekt og snakker oslodialekt selv om de bor i Sandefjord? (i prosent)

	A: Naturlig, nødvendig, fint	B: Unødvendig/Dumt	C: Usikker
LU	8,9	67,9	23,2
HU	25	60	15

Tabellen viser at nesten tre ganger så mange i HU som i LU er positive til å legge om fra dialekt til standardisert språk.

Resultat LU: Flertallet er negative til å legge om dialekten sin, noe som er positivt for sandefjordsmålet, mens de som synes det er fint å legge om til standardspråk er i mindretall.

Resultat HU: Flertallet er negative til å legge om fra dialekt til standardspråk, men i denne gruppen er det 25 % som har en positiv holdning til å legge om språket.

Kommentar: Det er i begge gruppene mange usikre, men disse er holdt utenfor. At det skulle være prosentvis flere HU- enn LU-informanter som synes det er fint å legge om språket, er i

tråd med de tidligere svarene. Jeg hadde også forventet at det skulle være prosentvis flere i LU-gruppen som var negative til å legge om. Grunnen til det er at det er prosentvis flere informanter i HU-gruppen enn LU-gruppen med negativ holdning til egen dialekt. Foreldrenes utdanning har nok påvirkning på disse informantenes talemål: Informanter med høyt utdannede foreldre er nok mer opptatt av å snakke ”riktig” og mer opptatt av utdanning og status. Standardspråk har tradisjonelt vært forbundet med prestisje og status.

5.7 Hvilken måte å snakke på synes du er den fineste av disse to? (i prosent)

	A: Sandefjordsdialekt	B: Oslodialekt
LU	71,4	28,6
HU	40,0	60,0

Resultat LU: Flertallet av LU-informantene har en positiv holdning til sandefjordsdialekten.

Resultat HU: Flertallet i denne gruppen har derimot en positiv holdning til oslomålet.

Kommentar: Dette resultatet bekrefter det de tidligere svarene har antydnet. Flertallet av informantene med høyt utdannede foreldre har en positiv holdning til standardspråket, mens flertallet av informantene med lavt utdannede foreldre har en positiv holdning til sandefjordsdialekten. Det er sammenheng mellom lavere utdanning og positiv holdning til dialekt på den ene siden og høyere utdanning og positiv holdning til standardspråk på den andre.

5.14 Synes du det passer eller ikke passer for en person fra Sandefjord å bruke sandefjordsdialekt når vedkommende arbeider som ...? (i prosent)

	Foredragsholder		Rørlegger		Kelner		Advokat	
	Passer	Passer ikke	Passer	Passer ikke	Passer	Passer ikke	Passer	Passer ikke
LU	83,9	44,6	94,6	1,8	57,1	39,3	50,0	46,4
HU	42,5	55,0	90,0	7,5	55,0	42,5	32,5	65,0

Resultat LU: Det er gjennomgående at flertallet av LU-informantene mener det passer å bruke sandefjordsdialekt i alle de nevnte yrkene.

Resultat HU: I denne gruppen er holdningstendensen at det er passende å bruke sandefjordsdialekt i yrker som ikke krever lang akademisk utdanning, slik som praktiske yrker som rørlegger og kelner. For foredragsholderen og advokaten har flertallet den holdningen at det ikke passer å bruke sandefjordsdialekt.

Kommentar: Resultatet viser at HU-informantene mener dialekt passer i noen yrker, men ikke i alle. Å bli advokat eller foredragsholder er nok yrker som mange av informantene med høyt utdannede foreldre selv tar sikte på, eller har kjennskap til hjemmefra. Det er yrker som man

har forbundet med høy sosial status og prestisje, mens kelner og rørlegger tradisjonelt ikke har vært like prestisjetunge yrker. Resultatet viser at flertallet av informantene som kommer fra lavt utdannede familier synes det passer med sandefjordsdialekten i alle yrkene, og dermed har de en positiv holdning til talemålet i Sandefjord, mens flertallet av de med høyt utdannede foreldre setter likhetstegn mellom prestisjeyrker og standardspråk og praktiske yrker og dialekt. LU-gruppen har dermed en mer positiv holdning til talemålet i Sandefjord.

Hvilket ord bruker du og hvilket ord synes du er finest?

Informasjon om hvilke variabler som ble brukt finnes i kapittel 6.6.2.1 og 6.6.2.2.

Alternativ	Gjennomsnitt LU	Gjennomsnitt HU
Bruk Sandefjord	17,1	11,9
Bruk Oslo	14,7	19,9
Finest Sandefjord	12,3	8,6
Finest Oslo	19,5	23,6

Tabellen viser at det er nesten tre ganger så mange stemmer i ”finest Oslo” enn ”finest Sandefjord” blant HU-informantene. Dette indikerer at det er en sterkere tendens til å ha positive holdninger til standardspråk blant HU-informantene enn blant LU-informantene, for forskjellen i stemmer ikke er like stor blant LU-informantene.

Resultat LU: Blant informanter med lavt utdannede foreldre scorer sandefjordsformer gjennomsnittlig høyere enn osloformene eller de standardspråklige formene i bruk, og det betyr at i denne gruppen er det mer bruk av dialektformer enn standardformer. Allikevel synes informantene at standardformene er finest.

Resultat HU: Blant informantene med høyt utdannede foreldre er det osloformene som gjennomsnittlig scorer høyest når det gjelder bruk. Når det gjelder spørsmålet om hva de synes er finest, oppnår osloformene med gjennomsnittlig 23,6 poeng et betydelig høyere gjennomsnitt enn sandefjordsformene som kun oppnår 8,9 poeng eller ”stemmer”.

Kommentar: Det er forskjell på hvilke former de unge bruker. Blant ungdommer med lavt utdannede foreldre er det gjennomsnittlig flere dialektformer enn blant ungdom med høyt utdannede foreldre. I HU-gruppen oppnår standardformene høyere poeng både i bruk og holdning. Dette henger også sammen med de øvrige forskjellene i resultater blant de to gruppene. Dialekten står sterkere blant ungdom med lavt utdannede foreldre, og standardspråket står sterkere enn dialekten blant ungdommer med høyt utdannede foreldre. I deres holdninger til hva som er finest, er stemmene i LU-gruppen jevnere fordelt mellom sandefjordsformer og standardformer selv om også de synes standardspråket er det fineste, men i HU-gruppen er det en markant forskjell i gjennomsnittsstemmer på de to talemåtene, og

det er en sterkere tendens til å bruke standardformer enn lokale former. Dette resultatet samsvarer med min hypotese.

7.3.2 Oppsummering av bevisste holdninger

Den generelle holdningstendensen er at flertallet i begge gruppene har positiv holdning til egen dialekt, og det er overraskende at flertallet i HU-gruppen også skulle ha positiv holdning til egen dialekt på flere av spørsmålene, og det stemmer ikke med hypotesen. En sammenligning av de to gruppene viser likevel at det er gjennomgående at det er prosentvis flere informanter i gruppen med høyt utdannede foreldre enn informanter med lavt utdannede foreldre som har positive holdninger til et standardtalemål, og det er prosentvis flere informanter med lavt utdannede foreldre har positive holdninger til egen dialekt. Dette er et resultat man kunne forvente i en slik gruppe, og det stemmer med hypotesen. Her kan det settes likhetstegn mellom høyere utdanning og standardspråk og lavere utdanning og dialekt.

7.3.3 Ubevisste holdninger

Her fremlegges resultatene fra MG-undersøkelsen og informantenes ubevisste holdninger. Resultatene er basert på de tidligere nevnte språkprøvene.

Språkprøve B: Oslo vest

Hvordan synes du denne personen er og snakker?

	Personlighet				Språk		
	Intelligent/ uintelligent	Høyt utd./ lavt utd	Snobbete/ jordnær	Kul/ kjip	Pent/ stygt	Riktig/ galt	Snobbete/ jordnært
LU	3,5	3,1	2,9	4,1	2,6	2,6	2,7
HU	3,0	2,6	2,7	3,5	2,0	2,1	2,1

Resultat LU: Gjennomsnittet av denne gruppens vurdering av vedkommendes språk er 2,6, mens gjennomsnittet på personlighet er 3,4. Informantene i denne gruppen synes for eksempel at vedkommende virker nærmere uintelligent enn intelligent og nærmere kjip enn kul. De vurderer vedkommendes talemåte mer positivt enn negativt over hele linja.

Resultat HU: Gjennomsnittet på språk er 2,1 poeng, og personlighet vurderes til et gjennomsnitt på 3 poeng. Til sammenligning synes informantene at vedkommende virker ”midt på treet” på intelligensskalaen, og de vurderer også vedkommende som mer kjip enn kul. Vedkommendes talemåte vurderes mer positivt enn negativt.

Kommentar: Begge gruppene vurderer vedkommendes talemåte mer positivt enn negativt. Dette resultatet er i tråd med de ulike informantgruppens resultater i delen som omhandlet selvrapportert språkbruk, for der fikk osloformene høyest gjennomsnitt både i holdning og

bruk. LU-informantene vurderer vedkommendes personlighet til 3,4, noe som er mer negativt enn HU-informantene, som vurderer den til 3. Personer med lavt utdannede foreldre er mer negative enn positive til personlighetstrekkene til personen med standardtalemål eller skriftnært talemål, og de er mer negative enn ungdommene med høyt utdannede foreldre. Språklig er det forskjell på de to gruppenes vurderinger, for LU vurderer språket til 2,6, mens HU vurderer det til 2,1. Det betyr at ungdom med lavt utdannede foreldre har mer negative holdninger til personer som snakker standardnært enn ungdom med høyt utdannede foreldre.

Språkprøve C: bredt sandefjordsmål

Hvordan synes du denne personen er og snakker?

	Personlighet				Språk		
	Intelligent/ uintelligent	Høyt utd./ lavt utd.	Snobbete/ jordnær	Kul/ kjiip	Pent/ stygt	Riktig/ galt	Snobbete/ jordnært
LU	3,5	4,2	4,5	4,0	3,5	3,5	4,6
HU	3,7	4,3	5,0	4,4	3,8	3,6	5,2

Resultat LU: LU-informantene vurderer denne personen mer negativt enn positivt på alle punkter. Gjennomsnittet på personlighet er 4,1 poeng, og språk har et gjennomsnitt på 3,9.

Resultat HU: Her oppnår personlighet et gjennomsnitt på 4,4 poeng og språk 4,2 poeng.

Kommentar: At LU-informantene skulle vurdere denne personen så negativt, var et resultat jeg ikke hadde regnet med, for jeg hadde trodd at de skulle identifisere seg mer med denne type talemål. En sammenligning mellom de to gruppene viser derimot at informantene med høyt utdannede foreldre generelt har mer negative holdninger både til språket og personligheten til denne personen enn informantene som har lavt utdannede foreldre, for språklig får vedkommende gjennomsnittlig 3,9 av LU og 4,2 av HU. Personligheten vurderes til gjennomsnittlig 4,1 av LU og 4,4 av HU. Det kan bety at LU-informantene identifiserer seg noe mer med det brede sandefjordsmålet enn HU-informantene.

Språkprøve D: moderat sandefjordsmål

Hvordan synes du denne personen er og snakker?

	Personlighet				Språk		
	Intelligent/ uintelligent	Høyt utd./ lavt utd.	Snobbete/ jordnær	Kul/ kjiip	Pent/ stygt	Riktig/ galt	Snobbete/ jordnær
LU	3,6	3,6	3,9	3,6	3,2	2,9	4,1
HU	3,3	3,3	3,9	3,9	3,3	2,8	4,0

Resultat LU: På alle adjektivene bortsett fra ”riktig/galt” vurderer LU-gruppen vedkommende mer negativt enn positivt. Personlighet oppnår et gjennomsnitt på 3,7 og språk 3,4.

Resultat HU: Også HU-informantene vurderer alle punktene bortsett fra ”riktig/galt” mer negativt enn positivt. Gjennomsnittet for personlighet er 3,6 og språk 3,4.

Kommentar: Dette resultatet viser at begge gruppene vurderer både personlighet og talemål relativt likt. Tendensen er at de to gruppene har en mer negativ holdning til personligheten enn til språket, og de er veldig enige i sine vurderinger. Sammenlignet med resultatet for bredt sandefjordsmål, mener begge gruppene at denne måten å snakke på er riktigere og penere enn bred sandefjordsdialekt.

I tabellen nedenfor har jeg regnet gjennomsnittet for alle språkprøvene for å vise hvordan de tre prøvene samlet blir vurdert av de to informantgruppene.

	1. plass	2. plass	3. plass
	Språkprøve B	Språkprøve D	Språkprøve C
LU	3,1	3,6	4,0
HU	2,6	3,5	4,3

Utregningen viser at de to gruppene er enige i sine vurderinger: Både LU og HU er mer positive til oslomålet og mest negative til den brede sandefjordsprøven. I midten plasseres moderat sandefjordsmål. Resultatet viser at av de to gruppene er HU-gruppen den gruppen som har mest positiv holdning til standardtalemålet og mest negativ holdning til bred dialekt. Dette var et forventet resultat, og det henger igjen sammen med HU-gruppens holdninger som kom til uttrykk i spørreundersøkelsen. Derimot er hypotesen om at sandefjordsprøven vurderes mest positivt av LU-informantene herved falsifisert.

7.3.4 Oppsummering av ubevisste holdninger

Den siste tabellen oppsummerer i stor grad de generelle holdningstendensene i de to gruppene. Standardtalemål vurderes mest positivt av begge informantgruppene, men det er informantene med høyt utdannede foreldre som vurderer standardtalemålet mest positivt av de to gruppene, og det stemmer med hypotesen. At LU-gruppen vurderer oslomål mer positivt enn egen dialekt, viser at hypotesen er falsifisert. Det er også HU-gruppen som har mest negativ holdning til bredt sandefjordsmål, noe som er et forventet resultat. Best ut av de to typene sandefjordsdialekt kommer moderat sandefjordsmål, som rangeres som nr. 2. i begge gruppene etter den mer skriftmålsnære osloprøven.

7.4 Resultater: fremtidige utdannings- og karriereplaner

I denne delen undersøkes språkholdninger og språkbruk i forhold til informantenes fremtidige utdannings- og karriereplaner. Informantene er her delt inn i samme kategorier som

foreldrene; ingen utdanning etter videregående og høyere utdanning, henholdsvis LU og HU. Dermed har jeg slått sammen de to gruppene informantene som kommer til å velge 3-4 årig og 5-årig eller lenger utdanning. Totalt var det 86 informanter som kommer til å ta høyere utdanning, mens bare 10 ikke kommer til å ta videre skolegang etter videregående skole. Selv om dette er to grupper med veldig forskjellig fordeling, mener jeg det er forsvarlig å dele gruppene inn på denne måten ettersom deres holdninger uttrykkes i prosent.

7.4.1 Bevisste holdninger

Her er resultatene fra spørsmål 5.1, 5.2, 5.4, 5.8, 5.5, 5.7, 5.14 og del 6 i spørreundersøkelsen.

5.1 Hva synes du om sandefjordsdialekten? (i prosent)

	A: Fin	B: Like fin som andre dialekter	C: Stygg
HU	45,3	30,2	24,4
LU	70,0	30,0	0,0

Her er det ingen i LU-gruppen med negativ holdning til egen dialekt.

Resultat HU: Til sammen har 75,5 % positiv holdning til egen dialekt. 24,4 % er negative.

Resultat LU: Her har alle positiv holdning til egen dialekt, mens ingen er negative.

Kommentar: Flertallet i begge gruppene har positiv holdning til egen dialekt. Det er prosentvis flere HU- enn LU-informanter som har en negativ holdning til egen dialekt, for det er 24,4 % av HU-informantene som mener dette, mens ingen av LU-informantene har negativ holdning til eget talemål. Dette resultatet tyder på at det er sammenheng mellom fremtidige utdanningsplaner og holdning til egen dialekt. Det er prosentvis flere blant dem som tar sikte på høyere utdanning som er negative til egen dialekt, mens de som ikke vil ta høyere utdanning ikke er negative til egen dialekt i dette spørsmålet.

5.2 Hva tror du oslofolk synes om sandefjordsdialekten? (i prosent)

	A: Fin	B: Like fin som andre dialekter	C: Stygg	D: Usikker
HU	1,2	15,1	58,1	25,6
LU	80	10	30	40

Her er det en markant holdningsforskjell. Mens 90 % i LU-gruppen tror at oslofolk har positiv holdning til sandefjordsmålet, er det kun 16,3 % som mener dette i HU-gruppen.

Resultat HU: Over halvparten av HU-informantene mener sandefjordsmålet er stygt. De som tror at oslofolk har en positiv holdning til sandefjordsdialekten, er de som utgjør svaralternativ A og B, og det er til sammen 16,3 %.

Resultat LU: Til sammen 90 % av informantene tror oslofolk synes talemålet i Sandefjord er fint, mens 30 % uttrykker at de tror oslofolk synes det er stygt.

Kommentar: En stor andel er usikre, men disse er holdt utenfor. De to gruppene har åpenbart ulike meninger om hva oslofolk synes om talemålet i Sandefjord. Mens flertallet av informanter som planlegger å ta høyere utdanning tror oslofolk har en negativ holdning til talemålet i Sandefjord, er det motsatte tilfellet blant informanter som ikke planlegger å ta høyere utdanning. Dette kan bety at ungdom som planlegger høyere utdanning er mer bevisste enn informanter som ikke planlegger høyere utdanning på at deres dialekt kan oppfattes som stygg. Dette kan igjen påvirke deres holdninger og bruk av egen dialekt, og det innebærer at de forsøker å snakke et standardtalemål som de tror oppfattes mer positivt av folk som ikke kommer fra deres dialektområde.

5.4 Hvordan bør sandefjordsfolk snakke når de blir intervjuet i radio og TV? (i prosent)

	A: Ren sandefjordsdialekt	B: Bytte ut enkeltord	C: Fjerne dialekten	D: Usikker
HU	54,7	29,1	3,5	12,8
LU	60,0	30,0	0,0	10,0

Resultat HU: Flertallet av HU-informantene er positive til sandefjordsdialekten.

Svaralternativ B og C uttrykker negativ holdning overfor egen dialekt, og sammenlagt har 32,6 % negativ holdning til sandefjordsmålet.

Resultat LU: Over halvparten av LU-informantene har positiv holdning til sandefjordsdialekt, mens den negative holdningen som uttrykkes i svaralternativ B og C utgjør til sammen 30 %.

Kommentar: Her ignoreres de usikre utenfor for å tydeliggjøre holdningene blant dem som har klare holdninger. Flertallet i begge gruppene er positive til egen dialekt, og dette viser at min hypotese om at det bare er flertallet i LU-gruppen som er positive til egen dialekt er falsifisert. Sammenlignet med HU-gruppen er det prosentvis noen færre HU- enn LU-informanter som vil snakke ren dialekt og prosentvis flest HU-informanter som er negative til egen dialekt. Generelt er flertallet i begge gruppene positive til egen dialekt på dette spørsmålet, mens det er prosentvis flere LU- enn HU-informanter som er positive til egen dialekt, mens prosentvis noen flere HU-informanter er negative til egen dialekt når svarene i B og C legges sammen, for det gir et resultat på 32,6 % og 30 % blant LU-informantene. Igjen kan holdning sees i sammenheng med utdanningsplaner. Det er prosentvis flere informanter som planlegger høyere utdanning som også har negativ holdning til egen dialekt, mens prosentvis flere informanter som ikke planlegger høyere utdanning er positive til egen dialekt. Hypotesen er verifisert.

5.8 Hvordan ville du ha snakket hvis du var med på et TV- eller radioprogram på en riksidekkende kanal, som for eksempel NRK? (i prosent)

	A: Oslodialekt	B: Sandefjordsdialekt	C: Usikker
HU	29,1	58,1	12,8
LU	10,0	80,0	10,0

Holdningsforskjellen er stor mellom de to gruppene. 80 % av LU-informantene er positive til egen dialekt, mens bare 58 % er det i HU-gruppen. På en annen side er ca. hver tredje informant i HU-gruppen positive til standardspråk. Resultatet stemmer med hypotesen.

Resultat HU: Flertallet er positive til sandefjordsdialekt, mens 29,1 % er positive til standardisert språk.

Resultat LU: Flertallet av LU-informantene er også positive til sandefjordsdialekten, mens bare 10 % er positive til standardisert talemål.

Kommentar: Her er de usikre ekskludert for å få frem den generelle holdningstendensen. Resultatene her stemmer overens med svarene i forrige spørsmål der også flertallet i begge gruppene hadde en positiv holdning til sandefjordsmål. Resultatene viser at det allikevel er prosentvis flest HU-informanter som er positive til å snakke standardisert, mens det også er prosentvis flest i LU-gruppen som har en positiv holdning til sandefjordsmål.

5.5 Hva synes du om folk fra Sandefjord som legger om til oslodialekt og snakker oslodialekt selv om de bor i Sandefjord? (i prosent)

	A: Naturlig, nødvendig, fint	B: Unødvendig/Dumt	C: Usikker
HU	16,3	65,1	18,6
LU	10,0	60,0	30,0

Resultat HU: Flertallet misliker å legge om fra dialekt til standardisert språk, mens 16,3 % synes det er fint. Det er også relativ høy prosentandel som er usikre.

Resultat LU: Det er også en høy prosentandel av LU-informantene som er usikre, men av de som har en mening om dette, mener 60 % at det er negativt å legge om dialekten, mens 10 % er positive til å standardisere språket.

Kommentar: For å få frem holdningene blant dem som faktisk har holdninger om dette emnet, er gruppen ”usikker” holdt utenfor. Resultatene i alle de tidligere gruppene har vist at flertallet alltid er negative til å legge om dialekten. Slik er det også her, og her er det til og med prosentvis flest HU-informanter som mener det er dumt, og det er et overraskende resultat. Jeg hadde forventet å finne at flertallet av disse informantene skulle være positive til å snakke standardisert språk og dermed synes at det er positivt å legge om språket i og med at hittil har det vært prosentvis flest HU-informanter med negative holdninger til sandefjordsmålet. At

flertallet av LU-informantene skulle synes det var dumt å legge om, er ikke uventet siden flertallet av disse til nå har vært positive til sandefjordsmålet. Resultatet viser at det allikevel er prosentvis flere HU enn LU-informanter som er positive til å legge om språket, og jeg tolker det slik at dersom man er villig til å legge om språket, skyldes det at man har en negativ holdning til egen dialekt. Dermed er det prosentvis flest HU-informanter som har negativ holdning til egen dialekt.

5.7 Hvilken måte å snakke på synes du er den fineste av disse to? (i prosent)

	A: Sandefjordsdialekt	B: Oslodialekt
HU	54,7	45,3
LU	90,0	10,0

Tilnærmet alle LU-informantene er mer positive til egen dialekt enn standardisert språk.

Resultat HU: Flertallet synes sandefjordsmålet er finere enn oslomål.

Resultat LU: Flertallet av LU-informantene foretrekker også sandefjordsmål.

Kommentar: Flertallet i begge gruppene foretrekker egen dialekt. I LU-gruppen foretrekker nesten alle, dvs. 90 %, egen dialekt, mens informantene i HU-gruppen er noe jevnere fordelt på de to svaralternativene, men sandefjordsmålet kommer best ut av de to svaralternativene også i HU-gruppen. Sandefjordsmålet står aller sterkest i LU -gruppen.

5.14 Synes du det passer eller ikke passer for en person fra Sandefjord å bruke sandefjordsdialekt når vedkommende arbeider som ...? (i prosent)

	Foredragsholder		Rørlegger		Kelner		Advokat	
	Passer	Passer ikke	Passer	Passer ikke	Passer	Passer ikke	Passer	Passer ikke
HU	52,3	57,0	91,9	4,7	58,1	38,4	43,0	53,5
LU	30,0	70,0	100,0	0,0	40,0	60,0	40,0	60,0

Resultat HU: Holdningen som går igjen her er at i de praktiske yrkene som rørlegger og kelner, mener flertallet av HU-informantene at det passer å snakke dialekt, mens for en foredragsholder eller advokat mener flertallet at det ikke passer.

Resultat LU: LU-informantene deler til en viss grad HU-informantenes holdninger, men i tillegg mener flertallet av dem at det ikke passer for en kelner å snakke sandefjordsmål.

Kommentar: Resultatene viser at flertallet av HU-informantene virker til å sette likhetstegn mellom praktiske yrker og dialekt, og dette er yrker som tradisjonelt ikke har fått tillagt spesiell høy sosial status i samfunnet. Flertallet i HU-gruppen mener at det ikke passer å snakke sandefjordsdialekt for personer i yrker som tradisjonelt har vært ansett som høystatusyrker som advokat og foredragsholder. Dette er også resultat som kom frem i AF-gruppen tidligere i oppgaven. At LU-informantene langt på vei skulle dele HU-informantenes

holdninger, er overraskende. Jeg hadde forventet at flertallet av dem over hele linja skulle uttrykke at det passer å snakke dialekt, men det mener de ikke. I tillegg mener flertallet av LU-informantene at det ikke passer for en kelner å snakke ”sandefjordsk” i Oslo. Min tolkning av dette er at også flertallet av LU-informantene setter likhetstegn mellom statusyrker og standardisert talemål, og at de muligens anser kelner som høystatusyrke i og med at dette er en yrkesfaglig studieretning, som også er den studieretningen som flertallet av LU-informantene kommer fra og identifiserer seg med.

Hvilket ord bruker du og hvilket ord synes du er finest?

Hvilke variabler som ble brukt i denne delen finnes i kapittel 6.6.2.1 og 6.6.2.2.

Alternativ	Gjennomsnitt HU	Gjennomsnitt LU
Bruk Sandefjord	39,2	5,1
Bruk Oslo	46,7	4,9
Finest Sandefjord	26,4	4,5
Finest Oslo	59,5	5,4

Resultat HU: Blant informantene som planlegger høyere utdanning oppnår sandefjordsformene et lavere gjennomsnitt enn de standardiserte formene når det gjelder selvrapportert språkbruk, og de synes de standardiserte formene er finere enn dialektformene.

Resultat LU: Blant informantene som ikke planlegger videre utdanning etter videregående skole oppnår sandefjordsformene et høyere gjennomsnitt enn standardformene i bruk, og også her oppnår standardformene høyere gjennomsnitt på holdning.

Kommentar: Det er ikke overraskende at HU-informantene har et høyere gjennomsnittlig bruk av standardformer enn dialektformer og at de også synes disse er finest. Det stemmer med hypotesen. Det er også å forvente at dialektformene oppnår høyere gjennomsnitt enn standardformene blant LU-informantene, men at de også synes standardiserte former er finere enn dialektformer er interessant. For øvrig er resultatet eller holdningstendensen her nøyaktig den samme som der informantene ble delt inn i grupper etter foreldrenes utdanning og yrke og der de ble delt inn etter studieretning. Dermed er det et faktum at folk med høyere utdanning eller planer om høyere utdanning foretrekker standardiserte former, mens dialektformer foretrekkes av folk med lavere utdanning eller ingen planer om høyere utdanning. Jeg antar at grunnen til dette er at høyere utdanning anses som prestisje og dermed foretrekkes et ”prestisjespråk”. I tillegg er man gjennom høyere utdanning stadig i kontakt med skriftspråket og kan kanskje til en viss grad bli påvirket av det.

7.4.2 Oppsummering av bevisste holdninger

Bortsett fra spørsmål 5.2 der det er prosentvis flest HU-informanter som er negative til egen dialekt i form av at de tror oslofolk synes sandefjordsmålet er stygt, og bortsett fra spørsmål 5.5 der det er prosentvis noen flere HU- enn LU-informanter som synes det er dumt å legge om til standardisert språk, er det gjennomgående at flertallet i begge gruppene generelt har positive holdninger til egen dialekt i disse spørsmålene. En sammenligning viser at det er prosentvis flest informanter i gruppen som ikke planlegger å ta høyere utdanning som har positive holdninger til sandefjordsmålet, og motsatt; det er generelt prosentvis flest HU-informanter som har negative holdninger til egen dialekt. Selv om flertallet i begge gruppene stort sett uttrykker en positiv holdning til egen dialekt, kan det her trekkes en parallell mellom utdanningsplaner og holdninger, for det er prosentvis flest informanter som ikke planlegger høyere utdanning som har positive holdninger til egen dialekt, mens det er prosentvis flest med negative holdninger til sandefjordsmålet blant informanter som planlegger høyere utdanning. Hypotesen er verifisert. Når det gjelder rapportert språkbruk, oppnår dialektformene også høyere gjennomsnitt enn standardformer blant LU-informantene, mens standardiserte former scorer høyest blant HU-informantene. Hypotesen er bekreftet. Det er sammenheng mellom holdning til egen dialekt og bruk av dialektformer.

7.4.3 Ubevisste holdninger

Her presenteres resultatene fra MG-undersøkelsen og informantenes ubevisste holdninger. De tidligere nevnte språkprøvene danner grunnlag for informantenes vurdering.

Språkprøve B: Oslo vest

Hvordan synes du denne personen er og snakker?

	Personlighet				Språk		
	Intelligent/ uintelligent	Høyt utd./ lavt utd.	Snobbete/ jordnær	Kul/ kjiip	Pent/ stygt	Riktig/ galt	Snobbete/ jordnært
HU	3,2	2,8	2,7	3,8	2,3	2,3	2,4
LU	3,9	3,6	3,7	4,5	2,6	2,9	3,1

Resultat HU: I gjennomsnitt oppnår personlighet 3,1 poeng og språk 2,3 poeng. Det betyr at personligheten vurderes litt mer negativt enn positivt, mens språket igjen blir vurdert nærmere positivt enn negativt, for det er under 3.

Resultat LU: I gjennomsnitt oppnår personlighet 3,9 poeng, mens språk oppnår 2,9 poeng.

Kommentar: Informantene som planlegger høyere utdanning har mer positive holdninger enn informantene som ikke planlegger videre utdanning både til personligheten og språket til

denne personen. Dette resultatet samsvarer med de generelle holdningstendensene uttrykt i de foregående spørsmålene.

Språkprøve C: bredt sandefjordsmål

Hvordan synes du denne personen er og snakker?

	Personlighet				Språk		
	Intelligent/ uintelligent	Høyt utd./ lavt utd.	Snobbete/ jordnær	Kul/ kjiip	Pent/ stygt	Riktig/ galt	Snobbete/ jordnært
HU	3,5	4,2	4,8	4,1	3,7	3,5	4,9
LU	4,2	4,0	4,3	4,9	3,4	3,5	4,3

Resultat HU: I gjennomsnitt oppnår personlighet 4,2 poeng og språk 4,0 poeng.

Resultat LU: Personlighet oppnår i gjennomsnitt 4,4 poeng og språk 3,7 poeng.

Kommentar: Både personlighet og språk vurderes veldig negativt av begge gruppene. Når det gjelder personlighet, er LU-informantene mer negativt innstilt enn HU-informantene. Dette resultatet er overraskende. På en annen side er det interessant å se at det er HU-informantene som vurderer bredt sandefjordsmål mest negativt språklig sett, noe som er et resultat som en kunne forvente og som samsvarer med holdningene uttrykt i spørreundersøkelsen.

Språkprøve D: moderat sandefjordsmål

Hvordan synes du denne personen er og snakker?

	Personlighet				Språk		
	Intelligent/ uintelligent	Høyt utd./ lavt utd.	Snobbete/ jordnær	Kul/ kjiip	Pent/ stygt	Riktig/ galt	Snobbete/ jordnært
HU	3,4	3,4	3,9	3,7	3,2	2,9	4,1
LU	4,3	4,2	4,2	4,4	3,4	2,7	3,7

Resultat HU: Personlighet vurderes til gjennomsnittlig 3,6 poeng og språk til 3,4 poeng.

Resultat LU: Gjennomsnittet på personlighet er 4,3 poeng, mens det er 3,3 poeng på språk.

Kommentar: Igjen er LU-informantene mer negativt innstilt til personligheten til vedkommende med sandefjordsmål enn HU-informantene. At det moderate sandefjordsmålet derimot vurderes noe mer negativt blant HU enn LU-informantene, er å forvente og er i tråd med de tidligere resultatene.

	1. plass	2. plass	3. plass
	Språkprøve B	Språkprøve D	Språkprøve C
HU	2,8	3,5	4,1
LU	3,5	3,8	4,1

Her har jeg regnet gjennomsnittet av alle alternativene på hver språkprøve, og informantene er enige i sine vurderinger. Oslomålet vurderes mer positivt enn de to typene av sandefjordsmål både når det gjelder personlighet og språk. Det er den moderate sandefjordsprøven som

kommer best ut av de to vikværske prøvene. Det er kun språkprøven fra Oslo som oppnår under tre poeng av de tre språkprøvene, og det oppnår osloprøven kun hos HU-informantene.

7.4.4 Oppsummering av ubevisste holdninger

I kapitlet om bevisste holdninger var flertallet av LU-informantene positive til egen dialekt, men i del 6, som omhandlet rapportert språkbruk og språkholdninger, valgte begge gruppene standardiserte former. Her avslører MG-undersøkelsen at LU-informantene ikke har så positiv holdning til egen dialekt som de selv uttrykte, for begge sandefjordsprøvene blir av dem vurdert mer negativt enn osloprøven. Det er ikke samsvar mellom deres bevisste og ubevisste holdninger. Derimot finner jeg at HU-informantene er mer positive til oslomålet enn LU-gruppen, og de er mer positive til oslomål enn til variasjoner av egen dialekt, og dette er i tråd med deres bevisste holdninger som ble uttrykt i spørreundersøkelsen. Derimot stemmer det ikke at det er HU-gruppen som vurderer eget talemål mest negativt, for språkprøve D er det LU-gruppen som vurderer mest negativt, mens språkprøve C vurderes likt av begge gruppene.

7.5 Resultater: syn på Sandefjord som fremtidig bosted

I dette kapitlet undersøkes det om synet på Sandefjord som fremtidig bosted har betydning for holdning og bruk av egen dialekt. Informantene er delt inn etter hvordan de svarte på spørsmål 3.2 *Hvor bor du om 15-20 år?* I sin oppgave om språkbruk og språkholdninger i Larvik delte Lindbekk (2000) sine informanter her inn i to grupper: 1. Ønsker å bli boende i Larvik og 2. Ønsker ikke å bli boende i Larvik. Jeg har valgt tilsvarende inndeling selv om informantene hadde mulighet til å svare fire alternativer, for jeg mener dette kan gjøre fremstillingen ryddigere og mer oversiktlig. Informantene deles inn slik: 1. Ønsker å bli boende i Sandefjord og 2. Ønsker ikke å bli boende i Sandefjord. Gruppene forkortes heretter henholdsvis ”Sfj” og ”Ikke Sfj”. Av de totalt 96 informantene som deltok i undersøkelsen, er det 54 som ikke vil bo i Sandefjord i fremtiden, mens 42 informanter ønsker dette.

7.5.1 Bevisste holdninger

Her er resultatene fra spørsmål 5.1, 5.2, 5.4, 5.8, 5.5, 5.7, 5.14 og del 6 i spørreundersøkelsen.

5.1 Hva synes du om sandefjordsdialekten? (i prosent)

	A: Fin	B: Like fin som andre dialekter	C: Stygg
Ikke Sfj	50,0	22,2	27,8
Sfj	45,2	40,5	14,3

Prosentvis nesten dobbelt så mange av informantene som ikke vil bo i Sandefjord i fremtiden har negativ holdning til sandefjordsmålet.

Resultat ikke Sfj: Til sammen har 72,2 % av informantene i denne gruppen en positiv holdning til sandefjordsmålet, mens 27,8 % har en negativ holdning.

Resultat Sfj: Til sammen har 85,7 % av informantene som ønsker å bo i Sandefjord i fremtiden en positiv holdning til talemålet i byen, mens 14,3 % har negativ holdning.

Kommentar: Felles for begge gruppene er at flertallet har positiv holdning til sandefjordsmålet. Av de to gruppene er det er prosentvis flest informanter som ønsker å bo i Sandefjord som har en positiv holdning til egen dialekt, mens det er prosentvis flest informanter i gruppen ”ikke Sfj” som har en negativ holdning til egen dialekt. Det er prosentvis nesten dobbelt så mange informanter i gruppen ”ikke Sfj” enn informanter i gruppen ”Sfj” som er negative til egen dialekt, og dermed er forskjellen i holdning veldig stor på dette punktet. At det skulle være prosentvis flere i gruppen ”ikke Sfj” enn i ”Sfj”-gruppen som skulle være negative til egen dialekt er et forventet resultat. Det er naturlig at det er prosentvis flere med positive holdninger blant dem som ønsker å bli boende. De er nok mer positivt innstilt til byen generelt.

5.2 Hva tror du oslofolk synes om sandefjordsdialekten? (i prosent)

	A: Fin	B: Like fin som andre dialekter	C: Stygg	D: Usikker
Ikke Sfj	1,9	11,1	61,1	25,9
Sfj	4,8	19,0	47,6	28,6

Resultat ikke Sfj: Flertallet tror oslofolk har en negativ holdning til talemålet i Sandefjord, og de som tror oslofolk er positivt innstilt utgjør til sammen 13 %.

Resultat Sfj: Flertallet i denne gruppen tror også oslofolk har en negativ holdning til talemålet i Sandefjord, og til sammen 23,8 % tror oslofolk har en positiv holdning til sandefjordsmålet.

Kommentar: Det er en stor prosentandel i begge gruppene som er usikre, men disse er holdt utenfor. Flertallet i begge gruppene tror oslofolk har en negativ holdning til talemålet i Sandefjord. Det er prosentvis flere i gruppen av informanter som ikke ønsker å bo i Sandefjord i fremtiden som tror folk fra hovedstaden er negativt innstilt til sandefjordsmålet, og det er prosentvis flere i ”Sfj”-gruppen enn i ”ikke Sfj”-gruppen som tror oslofolk har en positiv holdning til sandefjordsmålet, og disse utgjør 23,8 % mot 13 % i ”Sfj”-gruppen.

5.4 Hvordan bør sandefjordsfolk snakke når de blir intervjuet i radio og TV? (i prosent)

	A: Ren sandefjordsdialekt	B: Bytte ut enkeltord	C: Fjerne dialekten	D: Usikker
Ikke Sfj	51,9	24,1	5,6	18,5
Sfj	59,5	35,7	0,0	4,8

Resultat ikke Sfj: Flertallet har en positiv holdning til egen dialekt. Svaralternativ B og C uttrykker negativ holdning til egen dialekt, og sammenlagt har da 29,7 % negativ holdning til sandefjordsmålet.

Resultat Sfj: Flertallet i denne gruppen har også en positiv holdning til egen dialekt, mens sammenlagt er det 35,7 % som har en negativ holdning til sandefjordsmålet. Det er prosentvis noen flere i denne gruppen enn i gruppen ”ikke Sfj” som er positivt innstilt til egen dialekt.

Kommentar: Dersom de usikre holdes utenfor, er tendensen at flertallet i begge gruppene uttrykker en positiv holdning til egen dialekt, men det er prosentvis flest i ”Sfj”-gruppen som er positive til egen dialekt. Det er derimot overraskende at det er prosentvis flere i ”Sfj”-gruppen enn i ”ikke Sfj”-gruppen som også er negative til egen dialekt, og dette er ikke i tråd med hva man skulle forvente sammenlignet med svarene i de to foregående spørsmålene. Det som kan forklare resultatet er at ”ikke Sfj”-gruppen har en stor prosentandel som er usikre på svaret sitt, mens de usikre ikke utgjør en like stor andel i ”Sfj”-gruppen.

5.8 Hvordan ville du ha snakket hvis du var med på et TV- eller radioprogram på en riksdekkende kanal, som for eksempel NRK? (i prosent)

	A: Oslodialekt	B: Sandefjordsdialekt	C: Usikker
Ikke Sfj	31,5	57,4	11,1
Sfj	21,4	64,3	14,3

Resultat ikke Sfj: Flertallet uttrykker at de ville snakket dialekt i et intervju på radio eller TV, så flertallet har dermed en positiv holdning til egen dialekt.

Resultat Sfj: Flertallet i denne gruppen har også en positiv holdning til egen dialekt.

Kommentar: I begge gruppene er de usikre holdt utenfor for å få frem den generelle holdningstendensen, og tendensen er at flertallet i begge gruppene er positivt innstilt til sandefjordsmålet. Det er ikke et resultat jeg hadde ventet. Resultatene her samsvarer med resultatet i spørsmål 5.1 og 5.4. En sammenligning mellom de to gruppene viser at det er prosentvis flere informanter som ønsker å bli boende i Sandefjord som ville snakket sandefjordsdialekt i mediene, og det er prosentvis flere i gruppen ”ikke Sfj” enn i gruppen ”Sfj” som ville snakket et standardisert språk. Det er et ventet resultat. Bortsett fra at flertallet i begge gruppene har positiv holdning til sandefjordsmål, er det tydelig at holdninger og syn på Sandefjord som fremtidig bosted til en viss grad henger sammen.

5.5 Hva synes du om folk fra Sandefjord som legger om til oslodialekt og snakker oslodialekt selv om de bor i Sandefjord? (i prosent)

	A: Naturlig, nødvendig, fint	B: Unødvendig/Dumt	C: Usikker
Ikke S fj	20,4	63,0	16,7
S fj	9,5	66,7	23,8

Prosentvis er det over dobbelt så mange i gruppen ”ikke S fj” enn i gruppen ”S fj” som er positive til å legge om fra dialekt til standardspråk.

Resultat ikke S fj: Flertallet i er negative til å legge om språket. De som har en positiv holdning til å snakke et standardisert språk utgjør 20,4 %.

Resultat S fj: Flertallet her har samme holdning som flertallet i den forrige gruppen, og de som mener det er fint å legge om til standardisert talemål utgjør bare 9,5 %.

Kommentar: Flertallet i begge gruppene synes det er negativt å legge om språket til et standardisert språk dersom man bor i Sandefjord. Det er prosentvis flere informanter i gruppen ”S fj” enn ”ikke S fj” som mener det er negativt å legge om språket, og dermed er de positive til egen dialekt. Det er også prosentvis flere i gruppen ”ikke S fj” enn i ”S fj”-gruppen som er positive til å legge om språket til et standardisert talemål, og her er forskjellen veldig tydelig da det er prosentvis over dobbelt så mange i gruppen ”ikke S fj” enn i ”S fj”-gruppen som er positive til et standardisert språk. Selv om flertallet i begge gruppene er negative til å legge om språket, viser tallene at det er prosentvis flere med positiv holdning til sandefjordsmålet blant de som ønsker å bo i Sandefjord og prosentvis flest med positiv holdning til standardisert språk blant de som ønsker å flytte vekk. De usikre er holdt utenfor.

5.7 Hvilken måte å snakke på synes du er den fineste av disse to? (i prosent)

	A: Sandefjordsdialekt	B: Oslodialekt
Ikke S fj	53,7	46,3
S fj	64,3	35,7

Resultat ikke S fj: Flertallet er mest positive til sandefjordsmålet.

Resultat S fj: Flertallet i denne gruppen er også positive til egen dialekt.

Kommentar: Tallene viser at det er et flertall i begge gruppene som er positive til sandefjordsmålet. Det er overraskende at flertallet av de som ikke vil bo i Sandefjord i fremtiden også synes denne talemåten er den fineste. En sammenligning av de to gruppenes resultater viser allikevel at det er prosentvis flest i gruppen ”S fj” som har en positiv holdning til sandefjordsmål og prosentvis flere i gruppen ”ikke S fj” enn i ”S fj”-gruppen som har en positiv holdning til standardspråk. Dette resultatet samsvarer med resultatet i spørsmål 5.8.

5.14 Synes du det passer eller ikke passer for en person fra Sandefjord å bruke sandefjordsdialekt når vedkommende arbeider som ...? (i prosent)

	Foredragsholder		Rørlegger		Kelner		Advokat	
	Passer	Passer ikke	Passer	Passer ikke	Passer	Passer ikke	Passer	Passer ikke
Ikke Sfj	55,6	44,4	96,3	1,9	57,4	40,7	42,6	55,6
Sfj	42,9	54,8	88,1	7,1	54,8	40,5	42,9	52,4

Resultat ikke Sfj: Flertallet synes det passer for alle gruppene unntatt advokaten å snakke sandefjordsmål dersom vedkommende arbeider i Oslo.

Resultat Sfj: Flertallet synes det passer for rørleggeren og kelneren å snakke sandefjordsmål, men ikke for foredragsholderen og advokaten.

Kommentar: Resultatet i denne delen er ikke så entydig å tolke som de har vært under andre sosiale bakgrunnsvariabler, og her virker det som om resultatene for de to gruppene er byttet om i forhold til hva man skulle forvente. Her synes flertallet i ”ikke Sfj”-gruppen at dialekt passer for de fleste yrker bortsett fra advokat, mens flertallet i ”Sfj”-gruppen mener kun sandefjordsdialekten passer for de praktiske yrkene rørlegger og kelner. De som planlegger å bo i Sandefjord mener altså at det ikke passer i alle situasjoner å snakke egen dialekt. Hvorfor er det slik? Er det slik at informantene i denne gruppen har et mindreverdighetskompleks i forholdet mellom sandefjordsmål og standardisert språk? Det er et paradoks at selv om man planlegger å bo i en by der det snakkes dialekt, så har man en oppfatning av at denne dialekten allikevel *ikke passer* for alle i alle situasjoner.

Hvilket ord bruker du og hvilket ord synes du er finest?

Detaljer om hvilke variabler som ble brukt i denne delen finnes i kapittel 6.6.2.1 og 6.6.2.2.

Alternativ	Gjennomsnitt ikke Sfj	Gjennomsnitt Sfj
Bruk Sandefjord	24,0	20,3
Bruk Oslo	30,0	21,6
Finest Sandefjord	17,1	13,8
Finest Oslo	36,7	28,2

Resultat ikke Sfj: Tallene viser at blant informantene som planlegger å flytte ut av byen brukes det gjennomsnittlig mer standardformer enn dialektformer, og standardformene oppfattes også som finere enn dialektformene.

Resultat Sfj: Resultatet er det samme for informantene i denne gruppen.

Kommentar: Tendensen er den samme i begge gruppene, men når det gjelder bruk av dialekt- eller standardformer, er gjennomsnittet mye jevnere fordelt på de to svaralternativene blant informantene som ønsker å bo i Sandefjord. Det kan tolkes som om sandefjordsdialekten står noe sterkere i denne gruppen enn hos de som ikke ønsker å bli boende i Sandefjord. Det

stemmer med min hypotese. I gruppen "Sfj" er det en god del høyere gjennomsnitt på bruk av standardformer enn på bruk av lokale former. At begge gruppene svarer at de synes oslomål er finest, samsvarer ikke med hva de oppgav i spørsmål 5.7 der flertallet i begge gruppene mente sandefjordsmål var det fineste.

7.5.2 Oppsummering av bevisste holdninger

Den generelle holdningstendensen er at flertallet i begge gruppene generelt er positive til egen dialekt, men sammenlignes de to gruppenes resultater innad, er det prosentvis flere i gruppen med informanter som vil bli boende i Sandefjord enn som ikke vil bo der som har en positiv holdning til sandefjordsmålet, mens standardisert språk står noe sterkere blant dem som ikke ønsker å bo i Sandefjord i fremtiden.

7.5.3 Ubevisste holdninger

Her presenteres resultatene fra MG-undersøkelsen og informantenes ubevisste holdninger. De tidligere nevnte språkprøvene danner grunnlaget for deres vurderinger og holdninger.

Språkprøve B: Oslo vest

Hvordan synes du denne personen er og snakker?

	Personlighet				Språk		
	Intelligent/ uintelligent	Høyt utd./ lavt utd.	Snobbete/ jordnær	Kul/ kjiip	Pent/ stygt	Riktig/ galt	Snobbete/ jordnært
Ikke Sfj	3,1	2,7	2,6	3,7	2,0	2,3	2,5
Sfj	3,6	3,0	3,1	4,0	2,7	2,5	2,4

Resultat ikke Sfj: Gjennomsnittet på personlighet er 3,0 poeng, og på språk er det 2,3 poeng.

Resultat Sfj: Gjennomsnittet på personlighet er 3,4 poeng, og på språk er det 2,5 poeng.

Kommentar: Informantene som ønsker å bli boende i Sandefjord vurderer vedkommendes personlighet mer negativt enn de som ønsker å flytte vekk fra Sandefjord. De som vil bli boende vurderer også språket litt mer negativt enn de som ønsker å flytte. Dette resultatet er uventet og overraskende og samsvarer ikke med resultatene fra spørreundersøkelsen.

Språkprøve C: bredt sandefjordsmål

Hvordan synes du denne personen er og snakker?

	Personlighet				Språk		
	Intelligent/ uintelligent	Høyt utd./ lavt utd.	Snobbete/ jordnær	Kul/ kjiip	Pent/ stygt	Riktig/ galt	Snobbete/ jordnær
Ikke Sfj	3,6	4,2	4,6	4,2	3,5	3,6	4,8
Sfj	3,6	4,3	4,8	4,1	3,8	3,5	5,0

Resultat ikke Sfj: Gjennomsnittet på personlighet er 4,2, og språk har et gjennomsnitt på 4,0.

Resultat Sfj: Gjennomsnittet på personlighet er 4,2, mens språk er 4,1.

Kommentar: Begge gruppene vurderer både personlighet og språk negativt, og de to gruppene er enige i sin vurdering av personlighet, mens språklig oppnår faktisk bredt sandefjordsmål 0,1 poeng mer, dvs. at det er litt mer negativt vurdert i ”Sfj”-gruppen.

Språkprøve D: moderat sandefjordsmål

Hvordan synes du denne personen er og snakker?

	Personlighet				Språk		
	Intelligent/ uintelligent	Høyt utd./ lavt utd.	Snobbete/ jordnær	Kul/ kjiip	Pent/ stygt	Riktig/ galt	Snobbete/ jordnær
Ikke Sfj	3,3	3,3	3,9	3,6	3,2	2,8	4,1
Sfj	3,7	3,7	4,0	3,9	3,3	2,9	4,0

Resultat ikke Sfj: Gjennomsnittspoeng på personlighet er 3,5, og språk oppnår 3,4.

Resultat Sfj: Personlighet vurderes til 3,8, mens språk oppnår 3,4.

Kommentar: De som planlegger å bo i Sandefjord er mest negative til denne personens personlighet, mens språklig er gruppene enige. Språket vurderes mer negativt enn positivt.

Et gjennomsnitt for hver språkprøve viser følgende resultat:

	1. plass	2. plass	3. plass
	Språkprøve B	Språkprøve D	Språkprøve C
Ikke Sfj	2,7	3,5	4,1
Sfj	3,0	3,6	4,1

Resultatet viser at begge gruppene er enige. Osloprøven vurderes mest positivt både på språk og personlighet, mens språkprøve D, moderat sandefjordsmål, vurderes mer positivt både på personlighet og språk enn bredt sandefjordsmål. Ifølge min hypotese ville de som ønsket å flytte vekk fra Sandefjord vurdere osloprøven mest positivt. Dermed er hypotesen verifisert.

7.5.4 Oppsummering av ubevisste holdninger

Det er gjennomgående at informantene i begge gruppene har en mer positiv holdning til standardisert språk enn til sin egen dialekt, både i bred og moderat form. I kapitlet om bevisste holdninger kom standardiserte former best ut når informantene ble spurt om hvilken form de likte best, og MG-undersøkelsen bekrefter at begge gruppene har en mer positiv holdning til standardisert talemål enn til de to variantene av egen dialekt.

7.6 Resultater: fritid og sosialt nettverk

Her undersøkes språkholdninger og språkbruk i forhold til sosialt nettverk. Fordi flertallet av informantene etter egen rapportering oppgav at de er mest sammen med venner på fritiden, har jeg valgt å dele informantene inn i to grupper: 1. Tett sosialt nettverk og 2. Åpent sosialt nettverk, heretter forkortet henholdsvis ”tett” og ”åpent”. Informantene med et tett sosialt nettverk har oppgitt at de er med i en vennegjeng der alle kjenner alle, mens informantene med åpent sosialt nettverk har svart at de har spredte venner. Det var 58 informanter med tett sosialt nettverk og 38 med åpent sosialt nettverk. I gruppen tett sosialt nettverk oppgav 87,9 % av informantene at deres venner kommer fra Sandefjord. Dette tilsvarer 51 av 58 informanter, mens i gruppen åpent sosialt nettverk oppgav 78,9 % av informantene at de er mest sammen med venner fra Sandefjord. Dette tilsvarer 30 av 38 informanter.

7.6.1 Bevisste holdninger

Her er resultatene fra spørreundersøkelsens spørsmål 5.1, 5.2, 5.4, 5.8, 5.5, 5.7, 5.14 og del 6.

5.1 Hva synes du om sandefjordsdialekten? (i prosent)

	A: Fin	B: Like fin som andre dialekter	C: Stygg
Tett	50,0	34,5	15,5
Åpent	44,7	23,7	31,6

Det er prosentvis over dobbelt så mange i gruppen åpent sosialt nettverk enn i gruppen med tett sosialt nettverk som har negativ holdning til talemålet i Sandefjord.

Resultat tett: Til sammen er det 84,5 % i som har en positiv holdning til egen dialekt.

Resultat åpent: Til sammen 68,4 % har en positiv holdning til egen dialekt i denne gruppen.

Kommentar: Det er prosentvis flere i gruppen tett sosialt nettverk enn i gruppen med åpent sosialt nettverk med en positiv holdning til egen dialekt.

5.2 Hva tror du oslofolk synes om sandefjordsdialekten? (i prosent)

	A: Fin	B: Like fin som andre dialekter	C: Stygg	D: Usikker
Tett	5,2	13,8	60,3	20,7
Åpent	0,0	15,8	47,4	36,8

Resultat tett: Til sammen er det 19,0 % som tror folk fra Oslo har en positiv holdning til sandefjordsmålet, mens flertallet tror oslofolk synes sandefjordsmålet er stygt.

Resultat åpent: Flertallet i denne gruppen tror også oslofolk har negativ holdning til sandefjordsmålet, og 15,8 % tror folk fra Oslo har en positiv holdning til sandefjordsdialekten.

Kommentar: I begge gruppene er det en stor andel usikre informanter, men disse er holdt utenfor ved fremstillingen av de generelle tendensene. Flertallet i begge gruppene tror oslofolk har en negativ holdning til sandefjordsmålet, og det er prosentvis flest som synes dette i gruppen tett sosialt nettverk. Det er også prosentvis flest i gruppen tett sosialt nettverk som tror oslofolk har en positiv holdning til talemåten i Sandefjord.

5.4 Hvordan bør sandefjordsfolk snakke når de blir intervjuet i radio og TV? (i prosent)

	A: Ren sandefjordsdialekt	B: Bytte ut enkeltord	C: Fjerne dialekten	D: Usikker
Tett	53,4	31,0	3,4	12,1
Åpent	57,9	26,3	2,6	13,2

Resultat tett: Svaralternativ B og C uttrykker negativ holdning til egen dialekt, og til sammen er 34,4 % negative til egen dialekt, mens 53,4 % er positive.

Resultat åpent: Sammenlagt har 28,9 % av informantene negativ holdning til egen dialekt, mens 57,9 % har positiv holdning.

Kommentar: De usikre er holdt utenfor for å få frem en tydeligere holdningstendens. Flertallet i begge gruppene er positive til å snakke sandefjordsmål i en intervjusituasjon, og til sammen er det prosentvis noen flere i gruppen tett sosialt nettverk som er negative til sandefjordsmålet. Det var også i gruppen med tett sosialt nettverk at det var prosentvis flest som var negative til egen dialekt i spørsmål 5.2.

5.8 Hvordan ville du ha snakket hvis du var med på et TV- eller radioprogram på en riksdekkende kanal, som for eksempel NRK? (i prosent)

	A: Oslodialekt	B: Sandefjordsdialekt	C: Usikker
Tett	29,3	56,9	13,8
Åpent	23,7	65,8	10,5

Resultat tett: Flertallet har en positiv holdning til å snakke sandefjordsmål.

Resultat åpent: Flertallet i denne gruppen har også en positiv holdning til sandefjordsmål.

Kommentar: Dette resultatet er i tråd med flertallets svar på spørsmål 5.4 der også flertallet mente at folk fra Sandefjord bør holde på dialekten sin dersom de intervjues i radio/TV. Det er prosentvis flere i gruppen åpent sosialt nettverk enn i gruppen tett sosialt nettverk som ønsker å snakke sandefjordsmål, mens det er prosentvis noen flere med tett sosialt nettverk enn med åpent sosialt nettverk som ønsker å snakke standardisert språk i en slik situasjon. Flertallet er positive til å beholde dialekten. De usikre er holdt utenfor.

5.5 Hva synes du om at folk fra Sandefjord legger om til oslodialekt og snakker oslodialekt selv om de bor i Sandefjord? (i prosent)

	A: Naturlig, nødvendig, fint	B: Unødvendig/Dumt	C: Usikker
Tett	15,5	62,1	22,4
Åpent	15,8	68,4	15,8

Resultat tett: Flertallet er negative til å legge om til standardisert språk, mens 15,5 % er positive til å legge om språket på denne måten.

Resultat åpent: Flertallet synes det er unødvendig å legge om til standardspråk, og dermed er flertallet positive til egen dialekt.

Kommentar: I begge gruppene er flertallet mot å legge om fra sandefjordsdialekt til standardspråk. Det er prosentvis flere i gruppen med åpent sosialt nettverk enn i gruppen med tett sosialt nettverk som er negative til å legge om til standardspråk. I begge gruppene er en stor prosentandel usikre, men disse er holdt utenfor slik at holdningene blir tydeligere.

5.7 Hvilken måte å snakke på synes du er den fineste av disse to? (i prosent)

	A: Sandefjordsdialekt	B: Oslodialekt
Tett	53,4	46,6
Åpent	65,8	34,2

Resultat tett: Flertallet foretrekker talemålet i Sandefjord.

Resultat åpent: Flertallet i denne gruppen har også en positiv holdning til sandefjordsmålet, som de synes er finest av de to nevnte talemåtene.

Kommentar: Flertallet i begge gruppene har en positiv holdning til talemålet i Sandefjord, og sandefjordsmålet står dermed sterkest i begge gruppene, men det er prosentvis flest i gruppen åpent sosialt nettverk som har en positiv holdning til sandefjordsmålet. Av de to talemålene står oslomålet sterkest blant de som har et tett sosialt nettverk. Dette er et uventet resultat som ikke stemmer med hypotesen.

5.14 Synes du det passer eller ikke passer for en person fra Sandefjord å bruke sandefjordsdialekt når vedkommende arbeider som ...? (i prosent)

	Foredragsholder		Rørlegger		Kelner		Advokat	
	Passer	Passer ikke	Passer	Passer ikke	Passer	Passer ikke	Passer	Passer ikke
Tett	50,0	48,3	91,4	3,4	51,7	43,1	37,9	56,9
Åpent	50,0	50,0	94,7	5,3	63,2	36,8	50,0	50,0

Resultat tett: Flertallet synes det passer for alle unntatt advokaten å snakke sandefjordsmål.

Resultat åpent: Holdningene er at for foredragsholderen og advokaten er denne gruppen delt slik at det er lik fordeling blant de som mener det passer og ikke passer å snakke

sandefjordsmål, mens for rørleggeren og kelneren mener flertallet at det passer med sandefjordsmål.

Kommentar: Her er det noen ubesvarte besvarelser. Derfor blir ikke resultatet 100 %.

Hvilket ord bruker du og hvilket ord synes du er finest?

Hvilke variabler som ble brukt i denne delen finnes i kapittel 6.6.2.1. og 6.6.2.2.

Alternativ	Gjennomsnitt tett	Gjennomsnitt åpent
Bruk Sandefjord	25,4	19,0
Bruk Oslo	32,6	19,0
Finest Sandefjord	17,5	13,5
Finest Oslo	40,5	24,5

Resultat tett: Her får de standardiserte formene høyere gjennomsnitt enn sandefjordsformene både i bruk og i hva informantene oppfatter som de fineste formene.

Resultat åpent: I denne gruppen får dialektformer og standardformer like mange stemmer, mens standardiserte former oppfattes som de fineste.

Kommentar: Standardiserte former oppnår høyere gjennomsnitt enn dialektformer både i bruk og hva informantene oppfattes som finest blant informanter med tett sosialt nettverk, mens blant dem med åpent sosialt nettverk står dialekt- og standardformer like sterkt i bruk, mens standardiserte former vinner i spørsmålet om hva som oppfattes som de fineste formene.

7.6.2 Oppsummering av bevisste holdninger

På spørsmål 5.4, 5.8, 5.5 og 5.7 er det prosentvis flest informanter med åpent sosialt nettverk som har en positiv holdning til egen dialekt, og blant dem står dialektformene like sterkt som standardformene når det gjelder bruk. På spørsmål 5.1 er det derimot prosentvis flest informanter med tett sosialt nettverk som er positive til egen dialekt. I flertallet av spørsmålene er det en tendens til at prosentvis flest informanter med åpent sosialt nettverk er positive til egen dialekt når de spørres direkte om dette. Tidligere påpekte jeg at ifølge teorien vil den type sosiale nettverk man er en del av være avgjørende for språkbruken, og ifølge Blom og Gumperz (1972) er det slik at medlemmene av et lukket eller tett nettverk generelt bruker lavstatusmål, mens det ikke er tilfellet når man er medlem av et åpent nettverk (Blom & Gumperz 1972, sitert i Milroy 1980:20).

Mine resultater samsvarer ikke med teorien eller hypotesen om at medlemmene av et tett nettverk bruker lavstatusmål, for blant mine informanter står standardformer sterkere enn dialektformene blant informantene med et tett sosialt nettverk enn blant informantene med et åpent sosialt nettverk der standard- og dialektformer står like sterkt i kategorien *bruk*. I

flertallet av spørsmålene jeg her har plukket ut er det prosentvis flest informanter med et åpent sosialt nettverk som er positive til egen dialekt.

7.6.3 Ubevisste holdninger

Her presenteres resultatene fra MG-undersøkelsen og informantenes ubevisste holdninger. De tidligere nevnte språkprøvene danner grunnlaget for vurderingene av personlighet og språk.

Språkprøve B: Oslo vest

Hvordan synes du denne personen er og snakker?

	Personlighet				Språk		
	Intelligent/ uintelligent	Høyt utd./ lavt utd.	Snobbete/ jordnær	Kul/ kjiip	Pent/ stygt	Riktig/ galt	Snobbete/ jordnært
Tett	3,1	2,7	2,8	3,6	2,3	2,2	2,4
Åpent	3,6	3,1	2,9	4,2	2,4	2,7	2,4

Resultat tett: Personligheten vurderes til et gjennomsnitt på 3,0 poeng, og språk oppnår et gjennomsnitt på 2,3 poeng, dvs. at språket vurderes mer positivt enn personligheten.

Resultat åpent: Personlighet vurderes til gjennomsnittlig 3,5 poeng og språk til 2,5 poeng, og også disse informantene vurderer språket mer positivt enn personligheten.

Kommentar: Informantene med åpent sosialt nettverk vurderer personen fra Oslo mer negativt både på personlighet og språk enn informantene med tett sosialt nettverk.

Språkprøve C: bredt sandefjordsmål

Hvordan synes du denne personen er og snakker?

	Personlighet				Språk		
	Intelligent/ uintelligent	Høyt utd./ lavt utd.	Snobbete/ jordnær	Kul/ kjiip	Pent/ stygt	Riktig/ galt	Snobbete/ jordnært
Tett	3,4	4,3	4,9	4,2	3,7	3,6	5,0
Åpent	3,8	4,1	4,3	4,2	3,6	3,5	4,7

Resultat tett: Gjennomsnittet på personlighet er 4,2 poeng, mens språk vurderes til et gjennomsnitt på 4,1 poeng, dvs. at både språk og personlighet vurderes veldig negativt.

Resultat åpent: Personlighet vurderes til gjennomsnittlig 4,1 poeng og språk til 3,9 poeng, og dette er uttrykk for veldig negative holdninger både til språket og personligheten.

Kommentar: Begge gruppene vurderer personlighet og talemål her veldig negativt, men gruppen med tett sosialt nettverk er den mest negative gruppen både til personlighet og språk.

Språkprøve D: moderat sandefjordsmål

Hvordan synes du denne personen er og snakker?

	Personlighet				Språk		
	Intelligent/ uintelligent	Høyt utd./ lavt utd.	Snobbete/ jordnær	Kul/ kjip	Pent/ stygt	Riktig/ galt	Snobbete/ jordnært
Tett	3,3	3,4	3,8	3,6	3,3	2,9	4,1
Åpent	3,7	3,6	4,1	3,9	3,1	2,8	4,0

Resultat tett: Personlighet oppnår et gjennomsnitt på 3,5 poeng og språk 3,4 poeng.

Resultat åpent: Personlighet vurderes til et gjennomsnitt på 3,8 poeng og språk til 3,3 poeng.

Kommentar: Gruppen med åpent sosialt nettverk er mest negative til personligheten, mens gruppen med tett sosialt nettverk er litt mer negative til språket.

Et gjennomsnitt for hver språkprøve viser følgende resultat:

	1. plass	2. plass	3. plass
	Språkprøve B	Språkprøve D	Språkprøve C
Tett	2,7	3,5	4,2
Åpent	3,0	3,6	4,0

Resultatet viser at begge gruppene har en mer positiv holdning til vedkommende med oslomål enn personene med sandefjordsmål, og det moderate sandefjordsmålet vurderes mer positivt enn bredt sandefjordsmål. Min hypotese var at informantene med tett sosialt nettverk skulle vurdere sandefjordsmålet mer positivt enn oslomålet, men resultatet viser det omvendte slik at min hypotese er falsifisert. Informantene med åpent sosialt nettverk er mer negative til både oslomål og bredt moderat sandefjordsmål enn informantene med tett sosialt nettverk, og informantene med tett sosialt nettverk er de som er mest negative til bredt sandefjordsmål.

7.6.4 Oppsummering av ubevisste holdninger

MG-undersøkelsen understøtter resultatene i delen om bevisste holdninger, for når det gjelder holdningene i MG-undersøkelsen, viser tabellene til hver enkelt språkprøve at det er informantene med åpent sosialt nettverk som har positive holdninger til de ulike variantene av egen dialekt, for blant disse informantene oppnår bredt og moderat sandefjordsmål lavere gjennomsnittspoeng på språklig vurdering enn blant informantene med tett sosialt nettverk. Informantene med tett sosialt nettverk er mest positive til det skriftmålsnære oslomålet i språkprøve B. Derfor er det samsvar mellom holdningene i spørreundersøkelsen og i MG-undersøkelsen. Gruppen med tett sosialt nettverk har overvekt av AF-elever, mens gruppen med åpent sosialt nettverk har overvekt av YF-elever, noe som etter min mening forklarer resultatene.

8. Diskusjon og oppsummering

Sandefjord ligger nært Oslo både geografisk og språklig. Språklig ligner talemåten i Sandefjord også på andre talemål på Østlandet, men det er enkelte språktrekk som skiller seg ut og karakteriserer denne varianten av det vikværske målføret. Sandefjordsmålet har enkelte saliente språktrekk, som både brukere av sandefjordsmålet og andre talemålsbrukere er bevisste på og legger merke til. Nettopp derfor har det vært interessant å undersøke de unges holdning til eget talemål i forhold til den standardnære og mer skriftmålsnære osloprøven som ble presentert for dem i MG-undersøkelsen i dette prosjektet. Mine resultater viser noe som også Lindbekk (2000) kom frem til i sin studie: ”Informantene oppviser en stor grad av bevissthet omkring det faktum at de snakker en dialekt som på en rekke områder viker fra det de selv oppfatter som høystatusmålet” (Lindbekk 2000:118). Også mine resultater viser at det er tydelig at mange av informantene er bevisste på at deres talemål ikke alltid oppfattes som vakkert av folk utenfra, som for eksempel folk fra Oslo, og bevisstheten om dette kan bidra til at de unge bevisst forsøker å legge vekk de typiske og saliente vikværske trekkene til fordel for standardspråklige ord og bøyningsformer fordi de antar at de som personer blir vurdert negativt og stigmatisert sosialt sett. For meg i dag er dette spesielt tydelig blant studenter fra Sandefjord som har bodd en tid i Oslo, og blant dem er det en tendens til å legge vekk typiske sandefjordsord og standardisere språket.

Vikværsk er et målføre som har blitt fremstilt og som fortsatt blir fremstilt som et lite vakkert talemål i mediene. For eksempel kan reklamen til VG fra våren 2006 nevnes, for der er det en eldre, pratsom og intens dame som ”prekær og prekær” utpreget vikværsk på en handletur. En stereotyp oppfatning av en østfolding med utpreget vikværsk er at vedkommende virker enkel, naiv og dum. Vikværsk fremstilles som et komisk lavstatusmål i reklamen og i mediene. På en måte er ikke dette et positivt slag for det vikværske målføret, for det kan bidra til å opprettholde de eksisterende holdningene om at vikværsk ikke er like vakkert som standardisert talespråk. Grunnen til at det er en tendens til å bruke dialekter i reklamer er at de er ”en ingrediens for å få frem karakter med appell”, og de antas å gi større grad av troverdighet (Haugestad 2006:6-7). Et illustrerende utsagn fra en av mine informanter på spørsmålet om han ville snakket sandefjordsdialekt i alle situasjoner var: ”Hvis vi snakkær bræit på eksamen, trur jo sensorane at vi er dumme!” Dette utsagnet illustrerer at vedkommende er bevisst på at andre folk kan ha negativ holdning til folk med vikværsk dialekt og som pga. andres negative holdning til hans variant av vikværsk vil snakke mer standardisert. Omdal (1982) påpeker følgende: ”Særlig når det gjelder forholdet mellom

prestisjespråk (skriftspråk, ”standardspråk”) og dialekt, kan det lett bli slik at ein oppfattar prestisjespråket som ”rett”, ”godt”, ”logisk”, ”fint” osv., og dialekten det motsatte når han skiller seg frå prestisjespråket” (Omdal 1982:9). Venås (1991) refererer til Sowinsky (1967) som pekte på at dialekter som skiller seg mye fra skriftmålet og statusmålet vurderes positivt, mens dialekter som skiller seg lite ut vurderes negativt, for folk ser på denne talemåten som avvik fra en norm, mens dialekter som skiller seg markant ut, regnes for egne normer. Tidligere har jeg påpekt at talemåten i Sandefjord likner et standardisert talespråk, men har enkelte trekk som skiller seg ut og som det blir fokusert på.

I denne oppgaven fremstilte jeg flere forskjellige hypoteser om hvordan informantenes språkbruk og språkholdninger ville være når informantene ble delt inn i ulike sosiale grupper eller sosiale bakgrunnsvariabler. Hypotesene ble delt inn i tre deler: bevisste holdninger, språkbruk og ubevisste holdninger. De fleste hypotesene er verifisert, men det var også enkelte hypoteser som ble falsifisert, og det er interessant og en naturlig del av et prosjekt som dette. Av og til svarer dermed informantene i tråd med det man skulle forvente, mens de andre ganger svarer totalt motsatt av det man hadde regnet med. Det som overrasket meg mest av alle resultatene var at det er en gjennomgående tendens til at flertallet av jentene er positive til egen dialekt i delen om bevisste holdninger. Dette var ikke et ventet resultat, men et resultat som viser at hypotesen er falsifisert. I sin oppgave fant Lindbekk (2000) at det var en liten forskjell på gutter og jenters holdninger til larviksdialekten, og forskjellen gikk ut på at differansen mellom gutter og jenter indikerte at jentene var gjennomgående mer positivt innstilt til egen dialekt, mens denne differansen var så minimal at Lindbekk (2000) mente den nok ikke kunne brukes til å fastslå at jentene faktisk var mer positive til egen dialekt. Både mine og Lindbekks resultater indikerer allikevel at man kan finne resultater og tendenser som strider mot det ”normale” og mot det man skulle forvente. Omdal sier det slik: ”Sjøl om det finnes mange døme på nedvurdering av eige talemål [...], fins det også døme på at folk vurderer eige talemål forholdsvis positivt” (Omdal 1982:11).

Selv om flertallet av både guttene og jentene er positivt innstilt til egen dialekt i delen om bevisste holdninger, dvs. i spørreundersøkelsen, viser resultatene fra delen om selvrapportert språkbruk og språkholdninger at det er en tendens til at begge gruppene foretrekker å bruke standardiserte former. Det er også de standardiserte formene som er de formene begge gruppene synes er de fineste, men blant jentene står standardiserte former i bruk noe sterkere enn hos guttene. Dette resultatet er forventet, og Venås uttrykker det slik: ”Det er eit fast drag at kvinner talar meir i samsvar med statusnormene enn menn gjer” (Venås 1991:147). Resultatene om ubevisste holdninger indikerer at både guttene og jentene

vurderer oslomål mest positivt av alle de tre språkprøvene, og oslomålet vurderes aller mest positivt av jentene. Resultatene viser at det ikke er samsvar mellom bevisste og ubevisste holdninger, for i spørreundersøkelsen, som undersøker bevisste holdninger, er flertallet i begge gruppene positive, mens i matched guise-undersøkelsen vurderes oslomål mer positivt enn sandefjordsmålet. Det er vanskelig å angi noen god grunn til hvorfor det er slik, men resultatet viser uansett at det, som tidligere nevnt, kan være forskjell på hvilke holdninger folk sier de har og hvilke holdninger de faktisk har når de ikke vet at det er holdninger til språk som undersøkes. Nettopp dette var også grunnen til at matched guise-metoden ble utviklet, og her er vi vitne til at det nettopp er uoverensstemmelse mellom bevisste og ubevisste holdninger. En grunn til at flertallet av jentene har uttrykt positive holdninger, kan være at de ønsker å være positive og lojale overfor egen dialekt, eller som pliktoppfyllende jenter tror de muligens det er dette svaret jeg er ute etter og vil ha dem til å svare, men det er naturligvis vanskelig å påvise en slik grunn.

Resultatet fra delen der informantene ble delt inn etter studieretning og der bevisste holdninger uttrykkes, var et veldig overraskende resultat. Der jeg antok at flertallet av allmennfagselevne skulle uttrykke negativ holdning til talemålet i Sandefjord, viste det seg at resultatet var det omvendte. Grunnen til at jeg trodde at de fleste allmennfagselevne ville være negative til sandefjordsmålet, var at jeg hadde erfart at mange av disse elevene snakket tilnærmet standardisert. På det grunnlaget mente jeg at de dermed ville være mest opptatt av statusspråk og ha positiv holdning til det og negativ holdning til sandefjordsmålet. Omdal uttrykker det slik:

Vi kan gå ut frå at folks holdningar, kjennskap til stereotypiar, makt og status er med på å bestemme hva folk seier og framfor alt koss dei seier det. Trulig er det slik at folk som svært gjerne vil oppnå anerkjenning hos andre, justerer eller tilpassar talen sin meir til desse andre, enn folk gjør når dei ikkje ønsker eller har behov for slik anerkjenning [...] (Omdal 1982:12).

På bakgrunn av dette mente jeg at de ville være negativt innstilt til egen dialekt, og Mæhlum et. al (2003) påpeker også at ”holdninger kan og tolkast ut frå praksis” (Mæhlum 2003:181). Praksisen var å snakke standardnært, og på bakgrunn av den tendensen antok jeg at følgelig ville det også være flest informanter på allmennfaglig studieretning med positive holdninger til den talemåten de brukte.

De ulike studieretningenes resultater i delen om ubevisste holdninger fra matched guise-undersøkelsen er for allmennfagselevnes del ikke overraskende da det var ventet at de ville være mer positive til standardisert talespråk enn til varianter av sin egen vikkværske dialekt, men at tendensen blant yrkesfagselevne skulle være den samme, var uventet spesielt

siden flertallet av yrkesfagselevne uttrykte en positiv holdning til sandefjordsmålet i spørreundersøkelsen. Dette viser nok en gang at det er forskjell mellom de holdningene folk sier de har og de holdningene som avsløres i en MG-undersøkelse. Dette viser at dersom jeg i dette prosjektet kun hadde gjort bruk av én av metodene, dvs. enten spørreundersøkelse eller MG-undersøkelse, ville resultatet og holdningstendensen vært avhengig av metoden som hadde ligget til grunn. Hvis man for eksempel kun hadde stilt et spørsmål om holdning til egen dialekt i spørreundersøkelsen, ville dette gi et resultat der det ikke ville ha vært mulig å oppdage språk i holdningene. Det viser at det er viktig å gjøre bruk av ulike metoder for å bekrefte et resultat. I mitt tilfelle er det derimot ikke lett å si at det er en bestemt holdning som er gjeldende da tendensene er motstridende i de to undersøkelsene. En annen forklaring på at det er uoverensstemmelse mellom holdningene i spørreundersøkelsen og MG-undersøkelsen, kan være at informantene ikke har forstått begrepet "sandefjordsdialekt" slik det er fremstilt i undersøkelsen, noe det må tas høyde for, og dermed har de muligens trodd at tradisjonelt sandefjordsmål er mer standardisert enn det faktisk er ifølge teorien om den vikværske dialekten.

Språkholdninger og språkbruk kan relateres til om foreldrene har høy eller lavere utdanning. Selv om flertallet i begge gruppene i spørreundersøkelsen uttrykker en positiv holdning til talemålet i Sandefjord, viser resultatene nok en gang at det er standardisert talemål som kommer best ut av de tre språkprøvene, og nok en gang vurderes bredt sandefjordsmål mest negativt i matched guise-undersøkelsen. Sammenlignes de to gruppens resultater innad, er det prosentvis flest informanter med høyt utdannede foreldre som er positive til et standardisert og skriftmålsnært talemål, mens det er prosentvis flest informanter med lavt utdannede foreldre som er positive til egen dialekt. Dette resultatet er forventet resultat. Dialektformene oppnår høyest resultat blant informantene med lavt utdannede foreldre, mens standardformene oppnår høyest resultat blant informantene med høyt utdannede foreldre. Dette er et resultat man kunne forvente. Min forklaring på dette er at informantene med høyt utdannede foreldre har mer kontakt med et standardisert talemål gjennom foreldrene, som enten gjennom jobb eller utdanning er eller har vært i nær kontakt med et skriftnært talemål, og dette er et talemål informantene har hatt tilknytning til opp gjennom oppveksten. Derfor er de mest positive til dette standardiserte talemålet og har høyere andel av standardiserte former enn av dialektformer. Det omvendte er tilfellet blant informantene med lavt utdannede foreldre. Sannsynligvis er det slik at disse har hatt tett kontakt med dialekten i oppveksten, noe som fører til at de bruker mer dialekt og at flertallet av dem er positive til talemåten i Sandefjord. Nok en gang kan holdninger tolkes ut fra

praksis. Det er naturlig at man bruker det man er positiv til, og det går igjen også på andre områder i livet. Dette gjelder de bevisste holdningene i de to gruppene uttrykt gjennom spørreundersøkelsen.

De ubevisste holdningene i gruppene med høyt og lavt utdannede foreldre viser den samme tendensen som de tidligere gruppene. Nok en gang vurderes oslomål mer positivt enn ulike versjoner av sandefjordsdialekt i MG-undersøkelsen, men tendensen er at informantene med høyt utdannede foreldre er mest positive til oslomål, og de er også den gruppen som er mest negative til bredt sandefjordsmål. Dermed står resultatene i stil med hva flertallet av de to gruppene mener i spørreundersøkelsen. Men MG-undersøkelsen har avslørt at selv om flertallet i begge gruppene uttrykte positiv holdning til egen dialekt i spørreundersøkelsen, så er det ikke det resultatet som fremkommer i MG-undersøkelsen.

Fremtidige utdannings- og karriereplaner er også en kategori informantene deles inn i. Der er tendensen at det blant flertallet i begge gruppene i spørreundersøkelsen fremkommer positive holdninger til egen dialekt, men en sammenlikning innad av de to gruppene viser at egne utdanningsplaner henger sammen med språkholdninger og språkbruk. Flertallet av informantene med planer om høyere utdanning har positiv holdning til et standardisert språk, og det er de størst innslag av standardiserte former blant disse informantene. Det omvendte er tilfelle dersom man *ikke* planlegger høyere utdanning. Her kan holdninger og språkbruk knyttes til de to gruppenes identitet, og informantene har de holdningene og bruker det språket som den gruppen de identifiserer seg med.

Inndeling av informantene etter om de ønsker eller ikke ønsker å bo i Sandefjord i fremtiden er også en relevant inndeling som viser at det er sammenheng mellom holdninger og språkbruk ettersom man vil eller ikke vil bo i Sandefjord i fremtiden. Når informantene uttrykker at de ikke ønsker å bo der i fremtiden, vitner det om at de ikke er så nært tilknyttet Sandefjord som informantene som faktisk ønsker å bli boende der i fremtiden. Den rapporterte språkbruken fastslår at det er flere standardformer enn dialektformer blant dem som ikke vil bo i Sandefjord, mens blant dem som vil bo i byen er det nesten like mye dialekt som standardspråk, dvs. at blant dem står dialekten sterkest når det gjelder rapportert språkbruk. Spørreundersøkelsens resultater stadfester at det er prosentvis flest som vil bli boende i Sandefjord som er positive til egen dialekt. Her henger bevisste holdninger, språkbruk og tilknytning til hjemstedet tett sammen. Lindbekk fant noe av den samme tendensen i sin studie, og han skriver at: ”Jeg ser det heller ikke som tilfeldig at det er de mest ”utadvendte” informantene som har det minst positive synet på dialektbruk” (Lindbekk 2000:120). MG-undersøkelsen viser at det er de som ønsker å flytte vekk som er den mest

positive gruppen til standardisert talemål, selv om begge gruppene vurderer osloprøven mest positivt av de tre språkprøvene.

Mæhlum (2003) påpeker at holdninger kan tolkes ut fra praksis, og når Blom og Gumperz (1972) påpeker at "the heaviest (low-status) dialect users generally were members of 'closed' networks," skulle en ut fra dette forvente at det er informantene med et tett sosialt nettverk som har positiv holdning til egen dialekt ettersom det er det talemålet de ifølge teorien bruker (Blom and Gumperz 1972, sitert i Milroy 1980:20). Mine resultater viser derimot at det på flertallet av spørsmålene er de med åpent sosialt nettverk som er mest positive til egen dialekt. Resultatene som kom frem i gruppene tett og åpent sosialt nettverk var ikke ventet ut fra den teoretiske fremstillingen. Min forklaring på at flertallet av informantene med åpent sosialt nettverk har en tendens til å være positive til egen dialekt, mens man ut fra teorien ovenfor skulle forvente det motsatte, nemlig at informantene med *tett* sosialt nettverk er positive til egen dialekt fordi de ofte bruker et "lavstatusmål", er at dette skyldes fordelingen av personer i de ulike gruppene. I gruppen tett sosialt nettverk er det overvekt av allmennfagselever, mens det er overvekt av yrkesfagselever i gruppen med åpent sosialt nettverk. Der informantene var delt inn etter yrkesretning, fant jeg ut at det var en tendens til å finne prosentvis flere i gruppen med yrkesfagselever enn i gruppen med allmennfagselever som har en positiv holdning til egen dialekt, og sandefjordsmålet stod også sterkest blant dem.

Inndelingen i tett og åpent sosialt nettverk er svært enkelt utført da jeg kun har delt informantene inn etter deres egen rapportering av om de har spredte venner eller er med i en vennegjeng. I denne inndelingen er det ikke tatt hensyn til hvor mye deres sosiale nettverk betyr for informantene, men på et generelt grunnlag ser jeg det som naturlig å anta at venner spiller en viktig rolle for mennesker i denne alderen, for alle informantene krysset av på at det er vennene de er mest sammen med på fritiden. Jeg har forståelse for at denne inndelingen kan kritiseres som noe enkel, men å utføre en kompleks fininndeling av informantenes sosiale nettverk ville bli for avansert og tidkrevende for en oppgave som dette som i hovedsak er ute etter å studere språkholdninger. Derfor har jeg nøyet meg med å dele inn i åpent eller tett sosialt nettverk på en relativt enkel måte.

Intensjonen med å bruke både spørreskjema der informantene ble spurt direkte om sine holdninger og språkbruk og en *matched guise*-undersøkelse var å studere både bevisste og ubevisste holdninger som henholdsvis spørreskjema og MG-teknikken undersøker. Derimot kan det diskuteres om MG-undersøkelsen faktisk undersøker *ubevisste* holdninger. I den grad informantene forstår at det er språkholdninger som undersøkes, kan man stille

spørsmålstegn ved om deres holdninger faktisk er *ubevisste*. Dersom en informant tydelig vet at dette er ”typisk sandefjordsk” og han eller hun er seg bevisst at han eller hun har en negativ holdning til dette talemålet, vil kanskje vedkommende raskt forholde seg bevisst negativ i sin avkrysning og altså bevisst krysse av for alternativer som uttrykker en negativ holdning til denne personen og vedkommendes talemål. Dermed gir ikke resultatet et korrekt bilde av vedkommendes faktiske og ubevisste holdninger. Allikevel har jeg valgt å holde meg til begrepene bevisste og ubevisste språkholdninger fordi jeg mener at man har grunnlag for å skille mellom dem fordi man i sosiolingvistikken lenge vært klar over at det kan være stor avstand mellom folks holdninger når de blir spurt direkte om sine holdninger og når de ikke vet at det er deres holdninger til språk som undersøkes. I tillegg er grunntanken bak metoden *matched guise*-metoden at det nettopp er de holdningene man ikke er seg bevisst som skal avsløres. Begrepene bevisste og ubevisste holdninger har jeg brukt i tilknytning til henholdsvis spørreundersøkelsen og *matched guise*-undersøkelsen for å indikere at informantene er bevisste og ubevisste på at det faktisk er språkholdninger som undersøkes, og spesielt for å indikere at det er holdninger uttrykt i henholdsvis spørreundersøkelsen og *matched guise*-undersøkelsen det er snakk om til enhver tid. Jeg regner med fra at de fleste informantene ikke var klar over at det var språkholdninger jeg undersøkte, for informantene ble naturligvis ikke gjort oppmerksomme på dette og fordi MG-undersøkelsen nettopp for ikke å avsløre selve forskningsobjektet var den første delen av undersøkelsen.

Usikre informanter er bevisst holdt utenfor når de generelle tendensene kommenteres. Dette er gjort for å få frem holdningene blant de som faktisk har en holdning. Min mening er at det er riktig å holde de usikre utenfor da jeg ikke kan vite med sikkerhet hvilken holdning de har da de heller ikke vet det selv, og på denne måten vil holdningene blant de som faktisk har klare holdninger tre tydeligere frem.

Individuelle mønstre er det ikke tatt hensyn til i denne oppgaven, og med individuelle mønstre mener jeg at de enkelte gruppene igjen kunne vært delt inn i undergrupper. For eksempel kunne jeg valgt å dele gruppen studieretning videre inn i undergrupper der språkholdninger og språkbruk blant for eksempel allmennfagslevene ble relatert til kjønn, syn på Sandefjord som fremtidig bosted, foreldrenes utdanning, fremtidige utdannings- og karriereplaner og fritid sosialt nettverk osv., men selv om dette hadde vært teoretisk mulig å gjøre med en statistisk holdbarhet fordi jeg har relativt mange informanter, ville undersøkelsen da etter min mening bli for omfattende enn det har vært mulig å gjøre i denne oppgaven. En slik inndeling ville føre for langt. Det er allikevel ingen hindring for at mitt datamateriale kan danne grunnlag for en videre inndeling og analyse ved en senere anledning.

9. KONKLUSJON

Konklusjonen på denne studien er at det ikke kan gis én konklusjon da jeg opererer med informanter fordelt på ulike sosiale grupper, og resultatene er delt inn i tre hovedkategorier: bevisste språkholdninger og rapportert språkbruk fra spørreundersøkelsen og ubevisste språkholdninger fra MG-undersøkelsen.

Konklusjonen på resultatene fra spørreundersøkelsen er at tendensen er at flertallet i alle gruppene uttrykker en positiv holdning til sandefjordsmålet når de blir spurt direkte om dette i spørreundersøkelsen, mens når det foretas en sammenligning av hva prosentvis flest informanter svarer, dvs. resultatene i de ulike undergruppene, er det tydelig at resultatet fordeler seg ulikt og mer i tråd med hva man hadde forventet i forhold til hypotesene med tanke på hvilke holdninger flertallet i de ulike undergruppene uttrykker. På den ene siden uttrykker flertallet i alle gruppene at de har en positiv holdning til sandefjordsmålet, men på en annen side er det de standardspråklige formene som kommer best ut i alle gruppene i forhold til hvilke former informantene synes er finest av dialekt og standardformene. Når det gjelder rapportert språkbruk, brukes det gjennomsnittlig mer standardiserte enn dialektale former i alle undergruppene bortsett fra undergruppene med informanter med lavt utdannede foreldre og gruppen med informanter uten planer med høyere utdanning. Blant informanter med åpent sosialt nettverk står dialekt og standardspråk nøyaktig like sterkt.

Konklusjonen på resultatene fra matched guise-undersøkelsen er at det er gjennomgående i alle gruppene at den skriftmålsnære språkprøven fra Oslo vest vurderes mer positivt på adjektivskalaen enn de ulike versjonene av sandefjordstalemålet. Bredt sandefjordsmål blir vurdert mest negativt av alle gruppene, mens moderat sandefjordsmål av alle gruppene vurderes som nr. 2. Mest positive til standardisert språk uttrykt gjennom språkprøve B fra Oslo i MG-undersøkelsen er følgende undergrupper:

1. Informantene med høyt utdannede foreldre (2,6 poeng).
2. Jentene (2,7 poeng), informantene som ikke planlegger å bo i Sandefjord i fremtiden (2,7 poeng) og informantene med tett sosialt nettverk (2,7 poeng).
3. Informantene med planer om høyere utdanning (2,8 poeng).
4. Allmennfagselevne (3,0 poeng).

Av alle undergruppene er det informantene med høyt utdannede foreldre som er den undergruppen med den aller mest positive holdningen til oslomålet og samtidig den aller mest negative holdningen til talemålet i Sandefjord. Det er gjennomgående at informantene i de ovenfornevnte gruppene ubevisst har en mer positiv holdning til oslomål enn sandefjordsmål,

noe resultatene fra MG-undersøkelsen fastslår. Resultatene fra spørreundersøkelsens del 6, som omhandler rapportert språkbruk, fastslår også at det er i de ovenfornevnte undergruppene at standardisert språk absolutt står markant sterkest i bruk, mens i deres ”opponent”-undergrupper er tendensen at sandefjordsformer og standardspråklige former står mer likt i bruk. Dermed er det en sammenheng mellom talespråk og holdninger uttrykt i MG-undersøkelsen, det vil si en sammenheng mellom holdninger og praksis.

SAMMENDRAG

Sandefjord, Vestfolds største by, har vært sentrum for hvalfangst, skipsfart, IKT og mest kjent er Jotun. Byen ligger 12 mil syd for Oslo og har gode forbindelser til omverdenen innen sjø- og luftfart. Turistene fra hovedstaden preger byen i sommermånedene. Sandefjord ligger i det vikværske målføreområdet, og talemålet i Sandefjord ligner andre talemål på Østlandet, men enkelte saliente trekk skiller seg ut.

Sosial nettverksteori anser våre sosiale nettverk, åpne eller lukkede, som betydningsfulle for språkholdninger og språkbruk, og det hevdes at personer i lukkede sosiale nettverk bruker lavstatusmål, mens det er motsatt for personer med et åpent sosialt nettverk.

Den mentalistiske tilnæringsmåten til holdninger knytter reaksjoner og atferd tett sammen, men der sees holdning på som noe mer enn atferd og noe ikke-observerbart. I den behavioristiske tilnæringsmåten faller holdning og atferd sammen, og holdningen vises i form av vedkommendes reaksjon. Tilnæringsmåtene er ulike i synet på holdningers struktur. Holdninger er bevisste, underbevisste og tillært. Mennesker har holdninger til språk og dialekter, men ofte kan dette være holdninger til selve språkbrukeren.

Metodene jeg har benyttet er spørreundersøkelse og matched guise teknikken, og dette er henholdsvis en direkte og indirekte metode som undersøker bevisste og underbevisste språkholdninger. Metodene har svake og sterke sider, og de har blitt benyttet både i Norge og i utlandet. Min undersøkelse er kvantitativ fordi jeg studerer generelle språkholdningstendenser blant unge i Sandefjord, og jeg opererer med en stor datamengde og mange informanter. Mine hypoteser er inndelt i språkbruk, bevisste og ubevisste holdninger.

120 informanter fra Sandefjord videregående skole deltok i undersøkelsen, og 96 informanter oppfylte kravene til deltakelse som var at informantene skulle være mellom 16-22 år, bo i Sandefjord kommune i dag og ha bodd der i minst åtte år. Ungdommer er sentrale i språkendringsprosesser, og ved å treffe dem i en skolesituasjon fikk jeg tilgang til mange informanter i samme alder på kort tid. Jeg opererer med seks sosiale bakgrunnsvariabler: kjønn, studieretning, foreldrenes utdanning, fremtidige utdannings- og karriereplaner, syn på Sandefjord som fremtidig bosted og fritid og sosialt nettverk. Totalt ble det spilt fire språkprøver av fire ulike personer, én fra Brumunddalen, to fra Sandefjord og en fra Oslo vest. Informantene vurderte prøvene med tanke på personlighetstrekk og språk. Spørreundersøkelsen inneholdt hovedsakelig lukkede spørsmål om holdninger til sandefjordsmålet i forhold til et standardspråk og rapportert språkbruk der de skulle ta stilling til 17 språklige variabler, både morfologiske og fonologiske.

Resultatene fastslår at det er forskjell på holdninger folk sier de har og holdninger de faktisk har. Dette viser at resultater kan avhenge av metoden. Flertallet av både guttene og jentene er bevisst positive til egen dialekt, og de foretrekker å bruke standardiserte former fremfor dialektformer, men standardiserte former står sterkest i bruk hos jentene. Begge gruppene vurderer standardisert språk mer positivt enn sandefjordsmål, mens jentene er aller mest positive til oslomålet. Det er ikke samsvar mellom kjønnes bevisste og ubevisste holdninger. Flertallet av både yrkesfags- og allmennfagslevene uttrykte også positiv holdning til eget talemål i spørreundersøkelsen. I MG-undersøkelsen vurderte begge gruppene språkprøven fra Oslo vest mer positivt enn vikværsk. Språkholdninger og språkbruk kan også relateres til foreldrenes utdanning. Prosentvis flest informanter med høyt utdannede foreldre er positive til standardisert talemål, og prosentvis flest informanter med lavt utdannede foreldre er positive til egen dialekt. I spørreundersøkelsen uttrykte begge gruppene positiv holdning til sandefjordsmålet, men i MG-undersøkelsen vurderes oslomål mest positivt og bred sandefjordsdialekt mest negativt. De med høyt utdannede foreldre er de mest positive til standardspråk og mest negative til bred dialekt. Dialektformene oppnår høyest resultat blant informantene med lavt utdannede foreldre, mens standardformene oppnår høyest score blant informanter med høyt utdannede foreldre. Det er sammenheng mellom holdninger og praksis. Egne utdanningsplaner er relevante for språkholdninger og språkbruk. Flertallet av informantene med planer om høyere utdanning er positive til standardisert språk, og de har størst innslag av standardformer. Det omvendte er tilfellet blant de som ikke planlegger høyere utdanning. Synet på Sandefjord som fremtidig bosted er også relevant for språkbruk og språkholdninger. Det er flere standardformer enn dialektformer blant dem som ikke vil bo i Sandefjord i fremtiden, og mens blant de som vil bo der står dialekten sterkere. De som vil flytte vekk er de mest positive til standardisert språk av de to gruppene. Sosialt nettverk er relevant i for holdninger og språkbruk. Informanter med åpent sosialt nettverk har positiv holdning til egen dialekt i spørreundersøkelsen. Den generelle tendensen er at informantene i spørreundersøkelsen, som behandler bevisste holdninger, er positive til sandefjordsmålet, men i matched guise-undersøkelsen, som undersøker ubevisste holdninger, vurderes talemåten fra Oslo vest mer positivt enn ulike versjoner sandefjordsmålet.

Litteratur

Agheysi, Rebecca & Joshua Fishman. 1972. "Språkholdningsundersøkelser. En kort oversikt over metoder". I Engh, Jan, Eskil Hanssen, Kjell Ivar Vannebo og Geirr Wiggen (red.) *Språksosiologi*, 77-96. Universitetsforlaget: Oslo.

Allport, Gordon W. 1935. "Attitudes". I Murchinson, Carl (red.) *A Handbook of Social Psychology*. Clark University Press: Worcester, Massachusetts.

Andersen, Margrethe Heidemann. 2004. *Engelsk i dansk. Sprogholdninger i Danmark. Helt vildt sjovt eller wannabeagtigt og ejendomsæglerkækt?* Dansk Sprognævns skrifter: København.

Auer, Peter et al. 1998. "Subjective and Objective Parameters Determining 'Salience' in Long-term Dialect Accommodation". *Journal of Sociolinguistics* 2/2, 163-187. Oxford.

Bjellås, Petter. 2001. *Ganske breit, men greit! Ei sosiolingvistisk undersøkning av dialektbruk og språkhaldningar i Grenland*. Upublisert hovudfagsoppgåve i nordisk språk og litteratur. Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap. Universitetet i Oslo: Oslo.

Blom, Jan-Petter & John J. Gumperz. 1972. "Social Meaning in Linguistic Structure: Code-Switching in Norway". I Gumperz, John J. & Dell Hymes (red.) *Directions in Sociolinguistics*, 407-434. Basil Blackwell: Oxford. 1986.

Bradac, James J. 1990. "Language Attitudes and Impression Formation". I Giles, Howard og Peter W. Robinson (red.) *Handbook of Language and Social Psychology*. Wiley: Chichester.

Broch, Kristin Hagen. 2001. *Ungdomsspråk i Oslo, liksom. En studie av hvordan holdninger til eget talemål kan bidra til å forklare ungdommers valg av språklige strategier*. Upublisert hovedfagsoppgave i nordisk språk og litteratur. Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap. Universitetet i Oslo: Oslo.

Chambers, Jack K. & Peter Trudgill. 1980. *Dialectology*. Cambridge University Press: Cambridge.

Chambers, Jack K. 1995. *Sociolinguistic Theory. Linguistic Variation and its Social Significance*. Blackwell: Oxford.

Crowther, Jonathan. 1995. *Oxford Advanced Learners Dictionary of Current English, new edition*. Oxford University Press: Oxford.

Day, Richard R. 1982. "Children's attitudes toward language". I Ryan, Ellen Bouchard og Howard Giles (red.) *Attitudes towards Language Variation*, 116-131. Edward Arnold: London.

Dybvik, Mette. 1994. *Larvik-målet: en dialektologisk og sosiolingvistisk analyse*. Upublisert hovedfagsoppgave i nordisk språk og litteratur. Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap. Universitetet i Oslo: Oslo.

Eckert, Penelope. 1988. "Adolescent social structure and the spread of linguistic change". *Language in Society* 17, 183-207. Cambridge.

Eckert, Penelope. 2001. "Linguistic variation as social practice. The linguistic construction of identity in Belten High". *Language. Journal of the linguistic society of America*. Vol. 77, nr. 3. 575-578. Baltimore.

Endresen, Rolf Theil. 1990. "Vikværsk - målet i Østfold, Vestfold, Grenland og Nedre Buskerud". I Jahr, Ernst Håkon (red.) *Den store dialektboka*, 89-99. Novus Forlag: Oslo.

Garrett, Peter et al. 2003. *Investigating Language Attitudes. Social meanings of dialect, ethnicity and performance*. University of Wales Press: Cardiff.

Giles, Howard. et al. 1983. "Language Attitudes in Multilingual Settings: Prologue with Priorities". *Journal of Multilingual and Multicultural Development*. Vol. 4, nr. 2 og 3, 81-100. England.

Giles, Howard et al. 1987. "Research on Language Attitudes". I Ammon, Ulrich, Norbert Dittmar, Klaus J. Mattheier (red.) *Sociolinguistics. An International Handbook of the Science of Language and Society*, 585-598. Walter de Gruyter: Berlin.

Grønmo, Sigmund. 1996. "Forholdet mellom kvalitative og kvantitative tilnærminger i samfunnsforskningen". I Holter, Harriet og Ragnvald Kalleberg (red.) *Kvalitative metoder i samfunnsforskning*, 73-108. Universitetsforlaget: Oslo.

Gulbrandsen, Per. P. 1975. *Nye drag i Tønsbergs bymål*. Upublisert hovedfagsoppgave i nordisk språk og litteratur. Institutt for nordisk språk og litteratur. Universitetet i Oslo: Oslo.

Gulbrandsen, Per. P. 1977. "Hvor går de østnorske bymåla?" I Vikør, Lars S. og Geirr Wiggen (red.) *Språklig samling på folkemåls grunn. Artikler fra bladet Språklig Samling*. 60-66. Novus Forlag: Oslo 1979.

Haraldsen, Gustav. 1999. *Spørreskjemametodikk etter kokebokmetoden*. Ad Notam Gyldendal: Oslo.

Harboe, Thomas. 1999. *Indføring i sociologisk metode. 2. udgave*. Samfundslitteratur: Frederiksberg.

Haugen, Einar. 1974. "Babels forbanning". *Syn og Segn* 80, 530-542. Oslo.

Haugestad, Erik. 15. april 2006. "Som en språklig bunad". *Aftenposten*. 6-7.

Henriksen, Petter (red.) 1998. Kunnskapsforlaget, H. Aschehoug & Co (W. Nygaard) A/S og A/S Gyldendal Norsk Forlag, Oslo.

Huygens, Ingrid og Graham M. Vaughan. 1983. "Language Attitudes, Ethnicity and Social Class in New Zealand". *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, Vol. 4, nr. 2 og 3. 207-223. England.

Jahr, Ernst Håkon. 1990. "Dialekter og dialektbruk i Norge". I Jahr, Ernst Håkon (red.) *Den store dialektboka*, 7-29. Novus Forlag: Oslo.

Kerswill, Paul. 1996. "Children, adolescents, and language change". *Language Variation and Change* 8, 177-202. USA.

Kleiven, Jo. 1975. "Stereotypiar omkring dialektbruk - nokre døme frå Bergen". I Steinset,  ge og Jo Kleiven (red.) *Språk og identitet*, 120-128. Det norske samlaget: Oslo.

Kortner, Olaf et al. (red.) 1988. *Aschehoug og Gyldendals store norske leksikon*. Bind: Hol-J. Kunnskapsforlaget: Oslo.

Kristiansen, Elsa. 1995. *Holdninger til vikkværsk. En kvantitativ analyse av skoleelevers holdninger til noen trekk i drammensdialekten*. Upublisert hovedfagsoppgave i nordisk språk og litteratur. Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap. Universitetet i Oslo: Oslo.

Kristiansen, Tore. 1999. "Norden og Europa - og det gode sprogsamfund". I Ståhlberg, Krister (red.) *Norden och Europa: Språk, kultur och identitet*. Nord 1999:10, 131-152. Nordisk Ministerråd: København.

Kristiansen, Tore et al. 2002. "Sprogholdninger hos unge i Nakskov". *Dansk talesprog* 3, 17-70. København.

Kristiansen, Tore. 2004. Notater fra forelesninger i "De nordiske sprogsamfund" ved K benhavns Universitet h sten 2004: København.

Labov, William. 1966. *The Social Stratification of English in New York City*. Center for Applied Linguistics: Washington D.C.

Labov, William. 1972 a. *Language in the Inner City*. University of Pennsylvania: Philadelphia.

Labov, William. 1972 b. "The Logic of Nonstandard English". I Giglioli, Pier Paolo (red.) *Language and Social Context*, 179-215. Penguin: Harmondsworth.

Labov, William. 1994. "Principles of Linguistic Change. Internal factors". *Language in Society* 20. Cambridge.

Lambert, Wallace. E. et al. 1960. "Evaluational Reactions to Spoken Languages". *Journal of Abnormal and Social Psychology* 60, 44-51. Baltimore.

Lindbekk, Jon Olav. 2000. "Støvlær eller pælær?" *En sosiolingvistisk analyse av språkholdninger og språkbruk blant unge i Larvik*. Upublisert hovedfagsoppgave i nordisk språk og litteratur. Institutt for nordisk og mediefag. Høgskolen i Agder: Kristiansand.

Maegaard, Marie. 2001. "Jeg er da stolt af at jeg er sønderjyde - altså sådan forholdsvis. Om sprogbrug og sprogholdninger hos sønderjyske unge". *Dansk talesprog* 2, 77-166. København.

Martinussen, Willy. 1991. *Sosiologisk analyse. En innføring*. Universitetsforlaget: Oslo.

Milroy, Lesley. 1980. *Language and social networks*. Basil Blackwell: Oxford.

Mordal, Tove, L. 1989. *Som man spør, får man svar. Arbeid med survey-opplegg. Forord av professor Henry Valen*. Tano: Oslo.

Mæhlum, Brit et al. (2003) *Språkmøte. Innføring i sosiolingvistikk*. Cappelen akademisk forlag: Oslo.

Olstad, Finn. 1995. *Sandefjords historie, bind I. Strandsitter og verdensborger*. Sandefjord kommune: Sandefjord.

Omdal, Helge. 1982. "Språkholdningar". *Mål og makt* 4, 2-23. Oslo.

Omdal, Helge. 1995. "Attitudes toward spoken and written Norwegian". *International Journal of the Sociology of Language* 115, 85-106. Berlin.

Osgood, Charles E. et al. 1971, 1957. *The Measurement of Meaning*. University of Illinois Press: Urbana.

Røyneland, Unn. 2001. "Aldersavgrensning og ungdom som språkendringsagentar". I Akselberg, Gunnstein (red.) *Målbryting, Skrifter frå prosjektet Talemålsendring i Noreg - nr. 5. Ungdom og språk*, 85-112. Nordisk institutt, Universitetet i Bergen: Bergen.

Ryan, Ellen Bouchard et al. 1987-1988. "The measurement of language attitudes". I Ammon, Ulrich, Norbert Dittmar, Klaus J. Mattheier (red.) *Sociolinguistics. An International Handbook of the Science of Language and Society*, Vol. 2, 1068-1081. Walter de Gruyter: Berlin.

Sandøy, Helge. 1992. *Norsk dialektkunnskap*. Novus Forlag: Oslo.

Sandøy, Helge. 1996. *Talemål*. Novus Forlag: Oslo.

Selltiz, Claire & Marie Jahoda. 1961. *Research Methods in Social Relations*. Holt, Reinhart and Winston Inc: New York.

Sinclair, J. M. 1992. *Collins English Dictionary Third Edition*. Harper Collins Publishers: Glasgow.

Strømsodd, Svein Arne. 1979. *Dialektholdninger blant folk i to bydeler i Oslo*. Upublisert hovedfagsoppgave i nordisk språk og litteratur. Institutt for nordisk språk og litteratur. Universitetet i Oslo: Oslo.

Sowinsky, Bernhard. 1967. "Die Mundart im Unterricht". *Wirkendes Wort* 5, 340-349. Düsseldorf.

Trudgill, Peter. 1986. *Dialects in Contact*. Basil Blackwell: Oxford.

Vannebo, Kjell Ivar. 1987. "Hvorfor snakker vi slik vi gjør?" I Johnsen, Egil Børre (red.) *Vårt eget språk. Talemålet*. Bind 2, 8-32, Aschehoug: Oslo.

Venås, Kjell. 1991. *Mål og miljø. Innføring i sosiolingvistikk eller språksosiologi*. Novus Forlag: Oslo.

Wiggen, Geirr. 1990. "Oslo bymål". I Jahr, Ernst Håkon. (red.) *Den store dialektboka*, 179-186. Novus Forlag: Oslo.

Aaserud, Inger Foss. 2000. *Språkhaldningar i eit språkendringsperspektiv. Ei gransking av Oslo-ungdommars haldningar til sj-kj-samanfallet i samanheng med deira haldningar til talemålet i Oslo-aust og Oslo-vest*. Upublisert hovudfagsoppgåve i nordisk språk og litteratur. Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap. Universitetet i Oslo: Oslo.

Internettkilder

Aftenposten. 2005. *Stortingsvalget 2005*. [Online] Aftenposten. Tilgjengelig fra URL:<
<http://www.aftenposten.no/valg2005/resultater/fylke7kommune704.html> [Nedlastet 16.09.05]

Caplex. 2005. *Sandefjord*. [Online] Caplex. Tilgjengelig fra URL:
<http://www.caplex.no/web/artikkel/artdetalj.asp?art_id=9331041&L=1 [Nedlastet 27.08.05]

Color Line. 2005. *Solide passasjertall fra Color Line*. [Online] Color Line. Tilgjengelig fra
URL:<<http://www.colorline.no/servlets/page?section=1015&item=15026>
[Nedlastet 27.08.05]

Jotun. 2005. *Jotun-konsernet. Nøkkeltall*. [Online] Jotun. Tilgjengelig fra
URL:<www.jotun.no [Nedlastet 16.09.05]

Lindahl, M.G. 2005. *Sandefjords historie*. [Online] Sandefjord kommune. Tilgjengelig fra
URL:<<http://www.sandefjord.kommune.no/> [Nedlastet 27.08.05]

Næringsssenteret i Vestfold. 2005. *Vestfoldstatistikk*. [Online] Næringsssenteret i Vestfold.
Tilgjengelig fra URL:<<http://www.vfk.no/doc/vestfoldstatistikk/Tema/Befolkning/Tabeller/befolkningsvekst%20i%20Vestfoldkommunene.htm> [Nedlastet 30.08.05]

Sandefjord videregående skole (SVGS). 2005. *Studieretninger*. [Online] Sandefjord
videregående skole. Tilgjengelig fra
URL:<<http://svgs.vfk.no/default.aspx?path={7F7AA4C3-6533-4B46-99FB-4236ECFDF112}>
[Nedlastet 22.09.05]

Senterpartiet. 2006. *Senterpartiet*. [Online] Fylker. Tilgjengelig fra URL:
<<http://www.senterpartiet.no/vestfold/uploads/kart.html> [Nedlastet 04.04.06]

Statistisk sentralbyrå. 2005. *Befolkning*. [Online] Statistisk sentralbyrå. Tilgjengelig fra
URL:<http://statbank.ssb.no/statistikkbanken/Default_FR.asp?Maintable=InnUtNettoFlytt&P
Language=0&nvl=true&PXSid=0&tilside=selectvarval/define.asp&direkte=1
[Nedlastet 29.09.05]

Statistisk sentralbyrå. 2005. *Kommunefakta, Vestfold*. [Online] Statistisk sentralbyrå. Tilgjengelig fra URL: <<http://www.ssb.no/kommuner/region.cgi?nr=07> [Nedlastet 29.09.05]

Statistisk sentralbyrå. 2005. *Befolkning*. [Online] Statistisk sentralbyrå. Tilgjengelig fra URL: <<http://statbank.ssb.no/statistikbanken/selectvarval/saveselections.asp> [Nedlastet 18.11.05]

Torp. 2005. *Om Sandefjord lufthavn. Passasjerstatistikk*. [Online] Torp. Tilgjengelig fra URL: <<http://www.torp.no/index.asp?ID=13&sID=73&lang=no> [Nedlastet 27.08.05]

Torp. 2005. *Reisetilbud*. [Online] Torp. Tilgjengelig fra URL: <<http://www.torp.no/index.asp?ID=48&lang=no> [Nedlastet 27.08.05]

Vedlegg 1: Kart over Sandefjord og de tilgrensende kommunene

Kilde:

Senterpartiet. 2006. *Senterpartiet*. [Online] Fylker. Tilgjengelig fra URL:

<<http://www.senterpartiet.no/vestfold/uploads/kart.html> [Nedlastet 04.04.06]

Vedlegg 2: Tabell over innflytting, utflytting og nettoinnflytting

Tabell A: Innlandsk innflytting, utflytting og nettoinnflytting i antall personer for Sandefjord, Tønsberg og Larvik (Tabell 05471).

Sandefjord	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	Totalt
Inn	1330	1425	1368	1628	1609	1712	1808	1659	1783	1633	1559	17514
Ut	1117	1173	1198	1171	1305	1299	1378	1444	1348	1356	1418	14207
Netto	213	252	170	457	304	413	430	215	435	277	141	3307

Tønsberg	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	Totalt
Inn	2097	2205	2270	2332	2374	2404	2440	2491	2481	2570	2428	26092
Ut	1872	1985	1928	2026	2062	2243	2142	2358	2191	2236	2088	23104
Netto	225	220	342	306	312	161	298	133	290	334	340	2988

Larvik	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	Totalt
Inn	1120	1114	1159	1273	1277	1225	1404	1310	1245	1246	1230	13603
Ut	1060	1087	1036	1039	1023	1121	1165	1216	1259	1220	1241	12467
Netto	60	27	123	234	254	104	239	94	- 14	26	- 11	1136

Kilde: Statistisk sentralbyrå. 2005. *Befolkning* [Online] Statistisk sentralbyrå. Tilgjengelig fra URL:<<http://statbank.ssb.no/statistikkbanken/> [Nedlastet 29.09.05]

Vedlegg 3: Tabeller over folkemengde i Tønsberg, Larvik og Sandefjord

Tabell B: Folkemengde etter region, kjønn og alder i antall personer.

(Statistisk sentralbyrås tabell 03026)

	Tønsberg		Larvik		Sandefjord	
	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
Alder						
0-5	1275	1186	1374	1353	1494	1391
6-15	2323	2266	2880	2583	2855	2666
16-19	908	875	1131	1044	1031	1049
20-66	11 021	11 157	12 277	12 286	12 396	12 551
67 +	2149	3292	2547	3667	2411	3445
Sum	17 676	18 776	20 209	20 933	20 187	21 102

Kilde: Statistisk sentralbyrå. 2005. *Befolkning*. [Online] Statistisk sentralbyrå. Tilgjengelig fra

URL:<<http://statbank.ssb.no/statistikkbanken/selectvarval/saveselections.asp>

[Nedlastet 18.11.05]

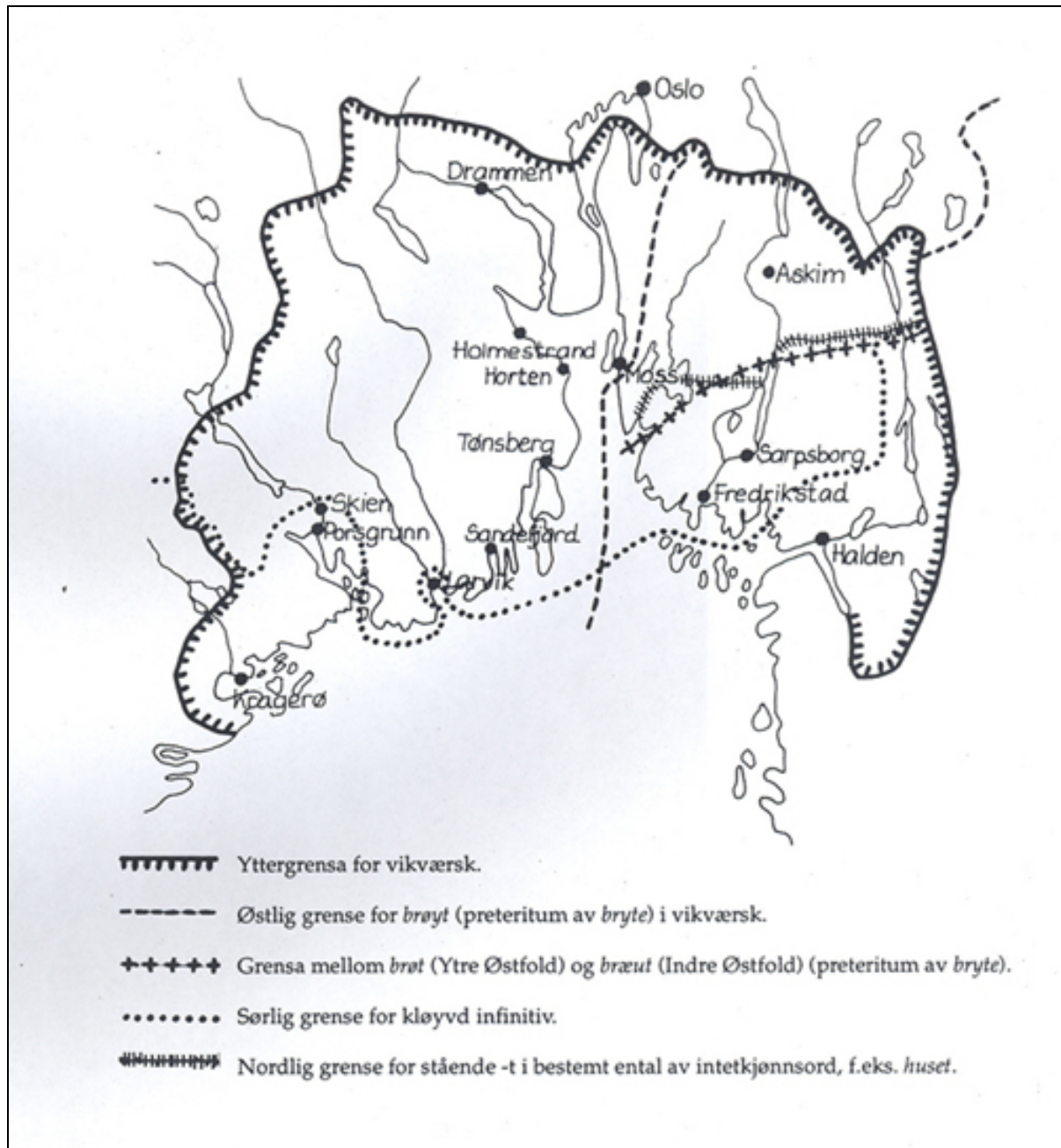
Tabell C: Folkemengde etter region og alder i antall personer.

	Tønsberg	Larvik	Sandefjord
Alder			
0-5	2461	2727	2885
6-15	4589	5463	5521
16-19	1783	2175	2080
20-66	22 178	24 563	24 947
67 år og eldre	5441	6214	5856
Sum	36 452	41 142	41 289

Tabell D: Folkemengde etter region og alder i prosent.

	Tønsberg	Larvik	Sandefjord
Alder			
0-5	6,8	6,6	7,0
6-15	12,6	13,3	13,4
16-19	4,9	5,3	5,0
20-66	60,8	59,7	60,4
67 år og eldre	14,9	15,1	14,2
Sum	100	100	100

Vedlegg 4: Kart over det vikkværske målføreområdet

(Endresen 1990:91)

Vedlegg 5: Skjema til matched guise-undersøkelsen

Undersøkelse - del A

Deltakernummer: _____

Klasse: _____

- Du skal nå høre fire mennesker som snakker i ca. 1-2 minutter hver.
- Du kommer til å høre hver person to ganger.
- Under den første avspillingsrunden skal du bare lytte til alle stemmene uten å krysse av.
- Under den andre avspillingen skal du lytte til én og én person. Da blir båndet stoppet mellom hver person.
- Når båndet er stoppet etter en person, skal du vurdere hver enkelt person ved å fylle ut hvordan du synes personen er, hvordan du synes hun snakker og i hvor stor grad du mener vedkommende snakker som deg.
- Du vurderer personen ved å sette ett kryss i en av de seks rubrikkene nærmest det ordet du synes passer for vedkommende som nettopp har snakket.
- Du skal sette et kryss på alle linjene, altså i hvilken grad du synes vedkommende virker: Intelligent-uintelligent, høyt utdannet-lavt utdannet, snobbete-jordnær og kul-kjip.

Eksempel:

Adjektiv	1	2	3	4	5	6	Adjektiv
Kul		X					Kjip

- På denne skalaen er personen vurdert som forholdsvis kul, dvs. mer kul enn kjip!
- På hver skala tar du stilling til hvordan personen virker på deg.
- Du skal krysse av for det du mener med én gang - ikke tenk for lenge over svaret! Det er ikke noe riktig eller galt svar. **Ditt svar er det riktige!**
- God fornøyelse og takk for hjelpen!

Altså:

1. Først hører du alle personene uten å krysse av.
2. Så hører du alle personene om igjen, og da bar én av gangen. Du har ca. 2 minutter mellom hver person til å fylle ut skjemaene.

Språkprøve A

1. Hvordan synes/tror du denne personen *er*? Sett et kryss på hver linje.

Nr.	Adjektiv	1	2	3	4	5	6	Adjektiv
1.	Intelligent							Uintelligent
2.	Høyt utdannet							Lavt utdannet
3.	Snobbete							Jordnær
4.	Kul							Kjip

2. Hvordan synes du denne personen *snakker*? Sett et kryss på hver linje.

Nr.	Adjektiv	1	2	3	4	5	6	Adjektiv
1.	Pent							Stygt
2.	Riktig							Galt
3.	Snobbete							Jordnært

Språkprøve B

1. Hvordan synes/tror du denne personen *er*? Sett et kryss på hver linje.

Nr.	Adjektiv	1	2	3	4	5	6	Adjektiv
1.	Intelligent							Uintelligent
2.	Høyt utdannet							Lavt utdannet
3.	Snobbete							Jordnær
4.	Kul							Kjip

2. Hvordan synes du denne personen *snakker*? Sett et kryss på hver linje.

Nr.	Adjektiv	1	2	3	4	5	6	Adjektiv
1.	Pent							Stygt
2.	Riktig							Galt
3.	Snobbete							Jordnært

Språkprøve C

1. Hvordan synes/tror du denne personen *er*? Sett et kryss på hver linje.

Nr.	Adjektiv	1	2	3	4	5	6	Adjektiv
1.	Intelligent							Uintelligent
2.	Høyt utdannet							Lavt utdannet
3.	Snobbete							Jordnær
4.	Kul							Kjip

2. Hvordan synes du denne personen *snakker*? Sett et kryss på hver linje.

Nr.	Adjektiv	1	2	3	4	5	6	Adjektiv
1.	Pent							Stygt
2.	Riktig							Galt
3.	Snobbete							Jordnært

Språkprøve D

1. Hvordan synes/tror du denne personen *er*? Sett et kryss på hver linje.

Nr.	Adjektiv	1	2	3	4	5	6	Adjektiv
1.	Intelligent							Uintelligent
2.	Høyt utdannet							Lavt utdannet
3.	Snobbete							Jordnær
4.	Kul							Kjip

2. Hvordan synes du denne personen *snakker*? Sett et kryss på hver linje.

Nr.	Adjektiv	1	2	3	4	5	6	Adjektiv
1.	Pent							Stygt
2.	Riktig							Galt
3.	Snobbete							Jordnært

Vedlegg 6: Spørreundersøkelsen

Spørreundersøkelse - del B

1 - INFORMASJON OM DEG:

1.1. Deltakernummer: _____

1.2. Sett kryss.

Jente	☐
Gutt	☐

1.3. Alder: _____ år

1.4. Kryss av for det som passer for deg: Jeg går på: Sett kryss.

Allmenne økonomiske og administrative fag	☐	
Yrkesfag	☐	Hvilken studieretning? Svar:.....

1.5 Hvor er du født?

1.6a Bor du: Sett kryss.

I Sandefjord kommune	☐	
Utenfor Sandefjord kommune	☐	Hvor? Svar:.....

b. Hvor lenge har du bodd der? _____

1.7. Har du bodd andre steder? Sett kryss/skriv sted og antall år.

Nei	☐	
Ja	☐	Sted:..... Antall år:..... Sted:..... Antall år:.....

2 - LITT INFORMASJON OM FORELDRENE DINE:

2.1. Hvor er foreldrene dine vokst opp?

Mor: _____ Far: _____

2.2. Hvem av foreldrene dine bor du sammen med? Sett kryss.

A	Begge foreldrene	
B	Bare mor	
C	Bare far	
D	Alene	

2.3a. Er begge foreldrene dine yrkesaktive? Sett kryss.

A	Ja, begge er yrkesaktive	
B	Bare far er yrkesaktiv	
C	Bare mor er yrkesaktiv	
D	Ingen av foreldrene mine er yrkesaktive	

b. Dersom du har yrkesaktive foreldre:

Hva slags utdanning/arbeid har de? Sett kryss i ruta til høyre for det du mener passer best.

		MOR ↓	FAR ↓
A	Ingen utdanning etter ungdomsskolen: Taxisjåfør, bussjåfør e.l.		
B	Ingen høyere utdanning etter videregående skole: Rørlegger, snekker, frisør, bilmekaniker, hjelpepleier, brannmann/kvinne, rengjøringsassistent, fabrikkansatt, butikkmedarbeider, resepsjonist, sekretær, servitør, barne- og ungdomsarbeider, assistent, elektriker, tømrer, fotterapeut.		
C	1 - 4 årig utdanning etter videregående skole ved høyskole: Ingeniør, sykepleier, politi, sosionom, fysioterapeut, ergoterapeut, journalist, førskolelærer, lærer i barne- og ungdomsskolen, diplomøkonom, grafisk designer, oversetter, flygeleder.		
D	5 år eller lenger med høyere utdanning ved universitet/høyskole: Lektor (=lærer på videregående skole), advokat, lege, professor, forsker, prest, flyger, sivilingeniør, tannlege, siviløkonom, sivilmarkedsfører, meteorolog.		
E	Annet: Hva? Svar:		

3 - DINE SANNSYNLIGE FREMTIDSPLANER:

3.1. Hvilket yrke er det mest sannsynlig at du tar sikte på etter videregående skole? Sett kryss til høyre for det som ligner mest.

A	Ingen høyere utdanning etter videregående skole: Rørlegger, snekker, frisør, bilmekaniker, hjelpepleier, brannmann/kvinne, rengjøringsassistent, fabrikkansatt, butikkmedarbeider, resepsjonist, sekretær, servitør, barne- og ungdomsarbeider, assistent, elektriker, taxisjåfør, bussjåfør.	
B	3-4 årig utdanning etter videregående skole ved høyskole: Ingeniør, sykepleier, politi, sosionom, fysioterapeut, journalist, førskolelærer, lærer i barne- og ungdomsskolen, diplomøkonom, grafisk designer, oversetter, flygeleder.	
C	5 år eller lenger med høyere utdanning ved universitet/høyskole: Lektor (= lærer på videregående skole), advokat, lege, professor, forsker, prest, sivilingeniør, tannlege, siviløkonom, sivilmarkedsfører, meteorolog.	
D	Annet: Hva? Svar:	

3.2. Hvor bor du om 15-20 år? Sett kryss.

A	I Sandefjord		
B	I Oslo		
C	I utlandet		
D	Annet sted		Hvor?

4 - FRITID OG SOSIALT NETTVERK

4.1. Hva pleier du å gjøre...

... på fritiden i ukedagene?	Svar:.....
... i helgene?	Svar:.....

4.2 Hvem er du mest sammen med på fritida? Sett ett kryss.

A	Familien	
B	Venner	
C	Naboer	
D	Kjæresten	

4.3. ...og hvor kommer han, hun eller de fra?

A	Sandefjord		
B	Andre steder i Vestfold		
C	Oslo		
D	Andre fylker / andre land		Hvor?

4.4. Hvor mye kontakt har du med folk fra Oslo-området?

A	Veldig mye kontakt	
B	En del kontakt	
C	Lite kontakt	
D	Ingen kontakt	

4.5. Hva passer best for deg? Sett kryss.

A	Jeg er med i en vennegjeng der alle kjenner alle like godt, og alle har like mye kontakt med hverandre.	
B	Jeg har venner ganske spredt, og mine venner kjenner ikke hverandre, men alle kjenner meg.	

4.6. Hvor ofte er du i Oslo? Sett kryss.

A	En gang i uka	
B	En gang i måneden	
C	Flere ganger i måneden	
D	En gang i året	

4.7 Synes du det er viktig å ha dyre merkeklær, sko, vesker, dyr mobiltelefon og dyre solbriller? Sett kryss.

A	Ja	
B	Nei	

5 - DIN HOLDNING:

5.1. Hva synes du om sandefjordsdialekten? Sett kryss.

A	Fin	
B	Like fin som andre dialekter	
C	Stygg	

5.2. Hva tror du oslofolk synes om sandefjordsdialekten?

A	Fin	
B	Like fin som andre dialekter	
C	Stygg	
D	Jeg er usikker	

5.3. Hvordan synes du det er å bo på ditt nåværende hjemsted?

A	Veldig bra		Hvorfor? Svar:
B	Helt greit		Hvorfor? Svar:
C	Ikke noe særlig		Hvorfor? Svar:

5.4. Hvordan synes du folk fra Sandefjord bør snakke når de blir intervjuet i radio og TV? Sett kryss.

A	De bør snakke ren sandefjordsdialekt, som <i>bilær, ho, trivas, høyære, hæljlj</i> osv.	
B	De bør bytte ut enkelte typiske ”sandefjordsord” med standardspråk/oslodialekt, for eksempel bør de si <i>biler, hun, trives, høyere, helg</i> i stedet for <i>bilær, ho, trivas, høyære, hæljlj</i> osv.	
C	De bør legge vekt dialekten helt og snakke fullstendig standardspråk eller oslodialekt.	
D	Jeg er usikker.	

5.5. Hva synes du om folk fra Sandefjord som legger om til oslodialekt og snakker oslodialekt selv om de bor i Sandefjord? Sett kryss.

A	Det virker naturlig og nødvendig. Jeg synes det er fint.	
B	Det er unødvendig og dumt.	
C	Jeg er usikker.	

5.6. Hvis du skulle plassere sandefjordsdialekten blant alle dialekter i Norge. Hvordan ville du plassert den? Sett kryss.

A	Som den aller peneste eller blant de 5 peneste dialektene i Norge	
B	Det er en helt nøytral/helt grei dialekt.	
C	Som den aller styggeste eller blant de 5 styggeste dialektene	

5.7. Hvilken måte å snakke på synes du er den fineste av disse to? Sett kryss.

A	Oslodialekt	
B	Sandefjordsdialekt	

5.8. Hvordan ville du ha snakket hvis du var med på et TV- eller radioprogram på en riksdekkende kanal, som for eksempel NRK? Sett kryss.

A	Oslodialekt	
B	Sandefjordsdialekt	
C	Jeg er usikker	

5.9. Hva synes du om at mange osloturister ferierer i Sandefjord om sommeren? Sett kryss.

A	Det liker jeg ikke noe særlig	
B	Det er helt OK	
C	Det liker jeg svært godt	

5.10. Hva synes du om måten de snakker på vestkanten i Oslo og Bærum? Sett kryss.

A	Veldig fin, kul	
B	”Jålete”	
C	Like fin som sandefjordsdialekten	
D	Stygg	

5.11. Hvordan bør folk i Norge snakke?

A	Holde på dialekten	
B	Standardspråk, dvs. alle snakker likt	
C	Jeg er usikker	

5.12. Hvor i Norge synes du de snakker finest?

5.13. Hvor i Norge synes du de snakker styggest?

5.14. Synes du det passer eller ikke passer for en person fra Sandefjord å bruke sandefjordsdialekt når...

Eksempelsituasjon	Passer	Passer ikke
Han/hun holder foredrag om utenrikspolitikk i Oslo.		
Han/hun arbeider som rørlegger i Oslo.		
Han/hun arbeider som kelner i Oslo.		
Han/hun arbeider som advokat i Oslo.		

5.15a. Har noen kommentert din dialekt? Sett kryss.

A	Nei	
B	Ja	Hvem kommenterte dialekten din? Svar:

b. Hva var kommentaren(e) du fikk på din dialekt?

6 - HVORDAN SNAKKER DU? & HVILKET ORD SYNES DU ER FINEST?

6.1

Nr.	Hvilket ord bruker du?	Kryss	Hvilket ord synes du er finest?	Kryss
1.1a	Det er mange gutter her.		gutter	
1.1b	Det er mange guttær her.		guttær	
1.2a	Har du sett alle de fine båtane ?		båtane	
1.2b	Har du sett alle de fine båtene ?		båtene	
2.1a	Denne boken er lettlest.		boken	
2.1b	Denne boka er lettlest.		boka	
3.1a	Det er flere bord der.		bord	
3.1b	Det er flere border der.		border	
3.2a	Har du vasket av alle borda ?		borda	
3.2b	Har du vasket av alle bordene ?		bordene	
3.3a	Det ligger mange hus der.		hus	
3.3b	Det ligger mange huser der.		huser	
3.4a	Husene skygger for sola.		husene	
3.4b	Husa skygger for sola.		husa	
3.5a	Jeg klarte å knuse eggene		eggene	
3.5b	Jeg klarte å knuse egga .		egga	
4.1a	Kan du sette deg?		sette	
4.1b	Kan du setta deg?		setta	
5.1a	Du kastær klær en gang i året.		kastær	
5.1b	Du kaster klær en gang i året.		kaster	
6.1a	Du har kasta mye klær.		kasta	
6.1b	Du har kastet mye klær.		kastet	
7.1a	Jeg har sitti oppe hele natta.		sitti	
7.1b	Jeg har sittet oppe hele natta.		sittet	
8.1a	Hun kom springane ned.		springane	
8.1b	Hun kom springene ned.		springene	
9.1a	Trives du i den nye jobben?		trives	
9.1b	Trivas du i den nye jobben?		trivas	
10.1a	Hun er pen.		hun	
10.1b	Ho er pen.		ho	

11.1a	Bilen min er finære enn din.		finære	
11.1b	Bilen min er finere enn din.		finere	
11.2a	Hvem av dem er høyest ?		høyest	
11.2b	Hvem av dem er høyast ?		høyast	
12.1a	Det er en fin håLme .		håLme	
12.1b	Det er en fin hålme .		hålme	
12.2a	Han kjøpte joL på hagesenteret.		joL	
12.2b	Han kjøpte jor på hagesenteret.		jor	
13.1a	Så du den sykkærn ?		sykkærn	
13.1b	Så du den sykkelen ?		sykkelen	
14.1a	Han har kjøpt seg et tævv .		tævv	
14.1b	Han har kjøpt seg et tæu .		tæu	
15.1a	Jeg væit at den er der.		væit	
15.1b	Jeg vet at den er der.		vet	
16.1a	Er det rikkti ?		rikkti	
16.1b	Er det rekti ?		rekti	
16.2a	Du må rødde rommet ditt.		rødde	
16.2b	Du må rydde rommet ditt.		rydde	
16.3a	Hatt en bra helg ?		helg	
16.3b	Hatt en bra hælj ?		hælj	
17.1a	Har-u sett Maja?		har-u	
17.1b	Har du sett Maja?		har du	
17.2a	Han kan ikke kjøre bil.		kan ikke	
17.2b	Han kanke kjøre bil.		kanke	

6.2. Er det noen av uttalemåtene som du bruker som du kunne tenke deg å kutte ut fordi du synes de er spesielt stygge? Hvilke?

Vedlegg 7: Teksten til språkprøvene

Språkprøvene er grovt transkribert, dvs. de er transkribert mest mulig i samsvar med vanlig ortografi, men typiske fonologiske trekk er transkribert slik at de trer tydelig frem.

Språkprøve B: Oslo vest

Ja, jeg har blitt f... bedt om å fortelle en historie om da jeg var barn. Eh, mm. Og jeg tenkte å fortelle en historie om da jeg gikk på ungdomsskolen. Å ja, jeg begynte jo på ny skole da og hadde vært veldig grei og egentlig ganske uskyldig på barneskolen, så begynte jeg på ungdomsskolen og gikk i syvende klasse da det var noen som begynte å ja, det var noen som lagde noen sånne sånne bomber. Eh, I med noen klinkekuler. Og da husker jeg at vi hadde kjøpt klinkekuler og så brettet vi kruttlapper i to på langs, og så krøllet vi dem rundt klinkekulene og tapet masse rundt. Og da man kastet de i bakken så ble det det ble jo masse røyk ut av en hel ja, en hel sånn kruttlapprull. Og så husker jeg at jeg vi hadde forming og da vi ja, så var ikke læreren der, og så kastet jeg ut en sånn bombe. Det var fire etasjer ned. Og så smalt den ikke og så gikk jeg ned for å hente denne bomben, klinkekulen, og jeg tenkte ikke på da at kontoret var under, og så gikk jeg opp igjen da på formingen og så kastet jeg den ut en gang til og da smalt den, og hehe så kommer inspektøren opp for å for å s finne ut hvem dette her var. Og da var det da var det ja, jeg ville jo ikke si at det var meg. Å så jeg var ble hehe var bare satt og ventet egentlig og så ble jeg jo rødere og rødere av dette her. He. Så spurte hun etter hvert om jeg hadde noe jeg hadde lyst til å fortelle om da. Fordi hun så jo at jeg hadde en ja, hadde noe jeg prøvde skjule. Å... å.. ja, hun hadde vel kanskje sett meg utenfor vinduet også. Å da jeg ja da jeg ble ja til slutt måtte jeg jo si at det var meg da, og da ja, det var et kjipt opplegg det. Så ja var det melding med hjem og så videre da.

Tid: 2 minutter.

Språkprøve C: bredt sandefjordsmål

Tj... Ja, hei. Deh... Da jeg var liten, da vare nesten gamLe daar, for det lurær jo alle på om jeg til og med var med og så Columbus da han reiste rundt omkring på verden, i verden, for det huhh var veldig spennanes å høre på når jeg fortalte om det en gang. Eh, men det gjoLe jeg ikke, selv om vi bodde ganske rart. Vi hadde badebaLje på kjøkkengøLve og bada i vannet så det vannet spruta utover, bodde i annen etasje et sted og hadde ikke noe annet enn innlagt kaldt vann. Og da jeg begynte på sko'øn, så fLøy jeg gjennom skoLeskævven og pella bokløy, for det vare beste vi spiste om våren. Det var veldig gøy og spennane.

Bestefaren min, han var eh ute te sjøs mange ganger, og når vi skulle møte han, da hadde vikke sånn som bilær og sånn, men det var masse båtær neppå havna, og de kjørte ut og henta dem som kom hjem fra sjøen. Ehm...

Da jeg bLæi litt større og vi bLæi litt fLæire sånne guttær og jenter som skulle leke sammen, så slo vi ofte ball i gata, og da var vi redde for at ballen skulle gå inn i hagan te nabon, for ho var så fryktelig sinna, så da måtte vi bestandig lure dattera i huset der te å fLy inn og lure seg te å hente slåballen, for ellers så kjefta ho så fælt ho kjerringa.

Tid: 1 minutt og 20 sekunder.

Språkprøve D: moderat sandefjordsmål

Ja, nå skal jeg fortelle om min barndom. Det var stiv heks, det var pol'ti og røver i gatene, det var eh... ja, hva skal vi si... gjemsel. Det meste. Guttane i gata var de som virkelig tok overhånd. De skulle virkelig være sjefer, mens vi jentene vi... eh... bLæi jo alltid tatt. Vi vant jokka én gang. Jeg spelte håndball da på mine yngre dager. Da var vi både i Bergen og Stavanger og litt forskjellige steder. På cupær og alt mulig. Vi vakke så veldig gode på cupær, men i serien var vi veldig bra. Da gjorde vi det greit. Jeg stod i måL da, det må jeg jo få med meg da, og jeg tok imot de fLeste ballane og var med på kretslaget. Det var jo kjempeartig. Døds kult vare. Jeg spiller ikke håndball nå lenger, men jeg trivas fortsatt med å se på det. Det er jo kjempeåLæit. Det er... håndball er gøy å se på i hvert fall selv om man ikke spiller.

Tid: 1 minutt og 2 sekunder.

(Johnsen 1987:17)